T.C.

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRASYA ARAŞTIMALARI ANABİLİM DALI

ÇİN'İN SİNCAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KAZAKLARIN SOSYOKÜLTÜREL YAŞAMI

Hazırlayan

Alua Sandybay

Danışman

Doç. Dr. Ali Selçuk

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2018

KAYSERİ

T.C.

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRASYA ARAŞTIMALARI ANABİLİM DALI

ÇİN'İN SİNCAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KAZAKLARIN SOSYOKÜLTÜREL YAŞAMI

Hazırlayan

Alua Sandybay

Danışman

Doç. Dr. Ali Selçuk

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2018

KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalısmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir sekilde elde edildigini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranısların gerektirdigi gibi, bu çalısmamın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: ALUA SANDYBAY

İmza:

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: Çin'in Sincan Bölgesinde Yaşayan Kazakların Sosyokültürel Yaşamı

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ..96... sayfalık kısmına ilişkin, ..7../06./2018 tarihinde ***Turnitin*** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % ..2... dır.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Giriş dahil
2- Ana Bölümler dahil
3- Sonuç dahil
4- Alıntılar dahil/hariç
5- Kapak hariç
6- Önsöz ve Teşekkür hariç
7- İçindekiler hariç
8- Kaynakça hariç
9- Özet hariç
10- Yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. ..11../..06./2018

Adı Soyadı : Alua Sandybay
Öğrenci No : 403273 1456
Anabilim Dalı : Avrasya Araştırmaları
Bilim Dalı :
Program Adı :

Danışman: Adı/İmza
Doç. Dr. Ali Selimle

Öğrenci Adı/İmza
Alua Sandybay

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

"Çin'in Sincan Bölgesinde Yaşayan Kazakların Sosyokültürel Yaşamı" adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Alua Sandybay

Danışman
Doç. Dr. Ali Selçuk

Avrasya Araştırmaları Anabilim Dalı Başkanı

Prof. Dr. Hava Selçuk

KABUL ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Ali Selçuk danışmanlığında **Alua Sandybay** tarafından hazırlanan **"Çin'in Sincan Bölgesinde Yaşayan Kazakların Sosyokültürel Yaşamı"** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **Avrasya Araştırmaları** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

11/06/2018

JÜRİ:

Danışman :Doç. Dr. Ali Selçuk

Üye :Prof. Dr. Hava Selçuk

Üye :Dr. Öğr. Üyesi Hikmet Demirci

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun .11.../06./.2018.tarih ve ..22..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çin, çok sayıda farklı milliyette sahip özerk bölgelerden oluşan bir ülkedir. Bu özerk bölgelerden biri, 13 halktan oluşan Sincan'dır. 18. yüzyılda birkaç halkın bölgeye sahip olmak için savaşmaya başlamasıyla Sincan'ın sorunları uluslararası ilişkilerin arenasında akut durumdadır. Bugüne kadar, bu topraklardaki sorunların ana nedeni ulusal azınlıkların dil ve din özgürlüğü haklarına sahip olmak istemeleridir.

Çin'deki Kazaklar, ağırlıklı olarak Sincan Uygur Özerk Bölgesinde yaşayan, yani Uygurlar ile aynı yerde yaşayan etnik azınlıktır. 19. yüzyıla kadar, Çin ve Rusya'nın Doğu Türkistan bölgesindeki çekişmeleri sebebiyle azınlıkların kendi devletleri bulunmamaktadır. Bu bölgedeki Kazaklar Rus yönetiminde yaşadılar ve daha sonra 1916'da Kazak Türklerinin bir kısmı Çin topraklarına göç ettiler. Çin topraklarına yerleştiklerinde, geleneklerini, göreneklerini ve ana dillerini kaybetmediler. Çin'deki kültürel devrim olaylarına, nüfusunun Çinlileştirilmesi'nin evrensel politika olarak kabul edilmesine karşın Kazaklar kendi tarihini unutmamakta ve kültürünü korumaktadır.

Kazakistan yönetimi ise Çin ve Sincan'da yaşayan etnik kardeşileri ile iş biriliği içerisindedir. Ayrıca, Kazakistan'ın bağımsızlığından sonra Kazak diasporasının ülkesine geri gönderilme politikası izlemektedir. Bugüne kadar 100 binden fazla Çin Kazak yerleştirilmiştir. Aynı zamanda Kazakistan'ın ekonomik durumunu büyük ölçüde etkileyen Sincan ile ekonomik diplomasi yürütmektedir.

Çalışma üç bölümde ele alınmaktadır. Birinci bölümde, 18. yüzyıldan günümüze kadar gelişen Çin Kazaklarının tarihi anlatılmıştır; ikinci bölümde, 1949'dan sonra Çin'in etnik azınlıklarla özellikle Kazaklarla ilgili politikası incelenmiştir. Üçüncü bölümde, Çin'deki diğer azınlıklar arasındaki Kazakların etnik özellikleri analiz edilmekte ve Çin Kazaklarla yapılan görüşmeler gösterilmiştir.

Sincan Kazaklarının tarihini ve bugünkü durumunu inceleme arzumu destekleyen danışman hocam Doç. Dr. Ali Selçuk'a minnettarlığımı ifade etmek istiyorum. Ayrıca, Çin'deki Kazak öğrenciler arasında anket yapmama yardım eden ve birkaç Çin kaynağını bana çeviren arkadaşım Tursynbayeva Gaziza'ya da teşekkürlerimi arz ederim.

ÇİN'İN SİNCAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KAZAKLARIN SOSYOKÜLTÜREL YAŞAMI

ÖZET

Kazaklar, Çin'den Avrupa'ya uzanan geniş bir alanda birkaç yüz yıldır yaşayan göçebe bir halktır. Çarlık Rusya'nın 18. ve 19. yüzyıllarda bu coğrafya üzerindeki etkisinin yayılması ile, bugünkü Kazakistan vatandaşı olan Kazak halkının yaşamına dair kapsamlı bilgi birikimi sağlanmıştır.

18. yüzyıldan beri Kazaklar Çin'in sınır bölgesi olan, Doğu Türkistan'ın Sincan Uygur Özerk Bölgesinde göçebe yaşam sürmektedir. Bazı Kazak grupları Çin'in Gansu, Qinhai ve Tibet vilayetlerinde de göçebe yaşam sürmektedir. Kazakistan'da yaşayan Kazakların aksine, Çin'deki Kazak halkının tarihi ve bugünkü sosyokültürel yaşamı daha az bilinmektedir.

1980'li yılların başlarında Çin'in kuzeybatı bölgeleri turizm gelişimine açıldıktan sonra, bu bölgede bulunan çok uluslu etnik nüfusa ve özellikle Kazaklara olan ilgisi yenilenmektedir. Çin hükümeti, kuzey-batı bölgelerinde yaşayan halklar hakkında bir dizi çalışmanın yayınlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu çalışmalar her araştırmacı için izinli değildir.

Bu çalışmanın amacı, bu bölgeye göçün nedenlerini belirlemek, Doğu Türkistan Kazaklarının tarihçesine, onların bugünkü sosyal yaşamına ve Kazakistan ve Çin'in bölgesel ve göç politikalarına genel bir bakışını sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Kazaklar, Sincan, Çin, tarih, sosyokültürel yaşam.

ABSTRACT

The Kazakhs are a proud nomadic people whose history is closely connected with a vast area stretching from China to Europe, which is the birthplace of nomadic and sedentary peoples who have inhabited this region for several centuries. The spread of tsarist Russia's influence on these endless desert spaces in the 18th and 19th centuries led to the accumulation of extensive information material on the life of that part of the Kazakh people, who are citizens of Kazakhstan.

Since the 18th century, Kazakhs led a nomadic life in the border western provinces of China, known as Chinese Turkestan, and now Xinjiang Uygur Autonomous Region. Some groups of Kazakhs also led a nomadic life in east, invading the Chinese provinces of Gansu, Qinhai and Tibet. Unlike the Kazakhs living in Kazakhstan, the history and the present situation of the Kazakh people in China has been little studied.

After the northwest regions of China were opened for tourism development in the early 1980s, interest in this region, its ethnically mixed population and, in particular, the Kazakhs, renewed. The Chinese government has contributed to the publication of a number of works on peoples living in the north-western regions. However, these materials are not available to researchers.

The purpose of this work is to give an overview of the historiography of the Kazakhs of East Turkestan, their present social life and the regional and migration policies of Kazakhstan and China, to determine the causes of migration in this territory.

Keywords: Kazakhs, Xinjiang, China, history, sociocultural life.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK i

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI ii

ÖNSÖZ iii

ÇİN'İN SİNCAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KAZAKLARIN SOSYOKÜLTÜREL YAŞAMI iv

ÖZET iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vi

KISALTMALAR ve SİMGELER ix

TABLOLAR LİSTESİ x

GİRİŞ 1

A-KONUNUN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLARI 1

A. Arastırmanın Konusu 1

B. Arastırmanın Amacı ve Önemi 3

C. Literatür değerlendirmesi 4

D. Arastırmanın Yöntem ve Teknikleri 6

B- ETNİK KİMLİK VE BÖLGESEL ÖZERK YÖNETİM 6

A. Ulusal Azınlık 7

B. Bölgesel Yönetim 7

BİRİNCİ BÖLÜM 9

ÇİN'DE KAZAK DİASPORASININ OLUŞUMU 9

1.1 20. Yüzyıla Kadar Doğu Türkistan Topraklarında Göç Süreçleri. 9

1.2. Çarlık Rusya'nın Bir Parçası Olarak Kazakistan'ın 1917 Olayları..... 14

1.3. Kazakistan'da Rus Politikası. 1930-1940 Ayaklanmanın Sosyo-Ekonomik Ve Politik Nedenleri 17

1.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bir Parçası Olarak Kazakların Sincan'dan Göçü.. 23

1.5. Sovyetler Birliği'ne Büyük Göç (1962) 27

İKİNCİ BÖLÜM 30

ÇİN VE KAZAKİSTAN'IN BÖLGESEL VE GÖÇ POLİTİKALARI 30

2.1. Sincan'daki Ulusal-Bölgesel Otonomilerin Oluşumu 30

2.2.2. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi 37

2.2.3. Din Politikası Ve Kazakların Dini Hayatı..... 42

2.2.4. Milli Kültür..... 46

2.3. Çin Ve Kazakistan'ın Ekonomik Açıdan SUÖB'in Rolü 48

2.4. Bağımsızlığından Bu Yana Kazakistan'ın Göç Politikası. 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 58

SİNCAN'DAKİ KAZAK TOPLULUĞU: BÖLGENİN SOSYO-EKONOMİK VE POLİTİK YAŞAMINA ENTEGRASYONU. 58

3.1. Çin Kazaklarının Yerleşmesi, Sosyoekonomik Yaşamı..... 58

3.1.1. Kazakların Sosyoekonomik Durumu..... 61

3.1.2. Çin Kazakları'nın Yerleşim Sistemi 62

3.2. Genel Etnografik Özellikleri..... 64

3.2.1. Etnik Özellikleri 66

3.2.2. Cüz-Kavim Özellikleri..... 70

3.2.3. Dini Özellikler 72

3.2.4. Dil Özellikleri 74

3.2.5. Kültürel Özellikleri 78

3.3. 20. Yüzyilin Ilk Yarisinin Tarihsel Olaylarinin Kazak Topluluğun Sosyoekonomik Hayatina Etkisi 81

3.4. Sincan'ın Ekonomik Ve Kültürel Gelişiminde Sovyetler Birliği'nin Etkisi .. 84

3.5. Sincan'ın Ekonomik Gelişiminde Çin'nin Etkisi..... 86

SONUÇ 91

BİBLİYOGRAFYA 93

ÖZGEÇMİŞ 104

KISALTMALAR ve SİMGELER

ABD	: Amerika Birlesik Devletleri
ÇHC	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP	: Çin Kommunist partisi
KC	: Kazakistan Cumhuryeti
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birligi
SUÖB	: Sincan Uygur Özerk Bölgesi
s.	: Sayfa
ŞİÖ	: Şanghay İş birliği Örgütü
vb.	: ve benzeri
Yay.	: Yayınevi
yy.	: Yüzyıl

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kazakların ÇHC'nin SUÖB'de yerleşimi, 2010 y.

Tablo 2. SUÖB 'de yaşayan farklı etnik grupların karşılaştırmalı nüfus sayımları (ÇHC'nin 2010 y. nüfus sayımının sonuçlarına göre)

Tablo 3. Kazakların Çin'de yaşadığı bölgeler ve yerleşimler (ÇHC'nin 2010 y. nüfus sayımının sonuçlarına göre)

Tablo 4. Sizce, Kazakların milliyetini ne belirler?

Tablo 5. Uyruğunuz hangi ölçüde sizin için önemlidir?

Tablo 6. Çevrenizdeki insanların uyruğuna önem veriyor musunuz?

Tablo 7. Farklı bir milliyetten yakın akrabalarınız var mı?

Tablo 8. Akrabalarınızdan birinin farklı uyruktan biriyle evlenmesi hakkında ne düşünürsünüz?

Tablo 9. Kazaklar en çok hangi milletin insanıyla evlenir?

Tablo 10. Hangi Cüz'e aitsiniz?

Tablo 11. Dine karşı tavrınız nedir?

Tablo 12. Camiye ne sıklıkla gidersiniz?

Tablo 13. Ulusal Kazak gelenek ve göreneklerini biliyor musunuz?

Tablo 14. Ulusal geleneklerini ve adetlerini takip ediyor musunuz?

Tablo 15. Çin'in GSMH'sinin büyümesi ile karşılaştırıldığında SUÖB'nin GSMH'sinin büyümesi

Tablo 16. Çin'in SUÖB ekonomisinde toplam yatırımı (milyar yuan)

GİRİŞ

A-KONUNUN AMACI, ÖNEMİ VE SINIRLARI

A. Arastırmanın Konusu

Araştırmanın temel konusu, Çin'in Sincan bölgesinde yaşayan Kazaklarının tarihçesi ve sosyokültürel yaşamıdır. Kazakistan, Çin ile uzun bir geçmişe sahiptir; bu uzun geçmişte, askeri çatışmaların, hareketli ticaretin ve coğrafi keşiflerin gerçekleştirildiği zamanda iyi komşuluk ilişkileri de geliştirilmektedir.

Kazak Sinolog, Tarihi Bilimler Doktoru, Khafizova K.Ş. antik Çince yazılı kaynaklarda ilk kez "Kazak" kelimesininin geçtiği bölümü bulmaktadır. Ona göre, "Kazak" kelimesi Moğol dilinde yazılmış Çince karakterle anlatılan "Moğolların Gizli Tarihi" ("Yuan Chao Bi Shi") adlı bir kitapta "Kazak" "hasag" gibi seslendirilir ve "tergen" kelimesi ile birleşik halde yazılır. Eserde "hasag tergen" kelimesinin anlamı ırk ismi olarak değil el arabası olarak geçmektedir. Ve bu el arabası "gao che" halkıyla bağlıydı (onların yaşam biçimi –el arabaları ile sürekli göçerek yaşamalarıdır). Ayrıca yazar 17.-19. yüzyıllarda Çinliler'in "hasake" kelimesi ile devleti isimlendirdiğini savunmaktadır.[1]

18. yüzyılın ikinci yarısında çeşitli Kazak grupları Çin ile kuzey-batı sınırında yer aldı, o zaman Kazakistan'ın orta, doğu ve güney-doğu bölgelerinden hayvancılık yapan birkaç bin aile göç etti. Göç edenlerin çoğu Kerey soyuna aittir ve küçük bir bölümü yaklaşık yüz aile Naiman soyuna aittir. 18. yüzyılın sonunda Ablay Han Çin İmparatorluğu ile siyasi ve ticari ilişkilerinin oluşması amacıyla aktif diplomasi için adımlar atmaktadır.[2]

Çince de "Sincan", "yeni sınır" veya "yeni bölge" anlamındadır. 1884 yılından bu yana, Sincan Çin'in olağan ili haline gelmiştir. Sincan Avrasya'nın ortasında bulunmaktadır, alanı- 1.664.900 km kare veya Çin topraklarının altıda biridir. Sincan'ın 8 ülke ile 5.600 km'lik kara sınırı vardır, Sincan eski çağlarda İpek Yolu üzerinde ana koridorudur. Sincan, Çin'in ulusal azınlıklarının olduğu beş özerk bölgelerinden biridir. Burada 47 etnik gruplar yaşamaktadır, onların çoğu Uygurlardır. Sincan Uygur Özerk

[1] Khafizova, K.Sh., Çin kaynaklarında "Kazak"etnonimi: Üniversite eğitimi ve bilimi (Uluslararası Bilimsel Konferansın Çalışmaları, 2-4 Temmuz 2001), Almatı 2001, s. 679.

[2] Katasonova, L.N., Naseleniye SUAR KNR v zarubezhnoi istoriografii [Yabancı tarihçiliğindeki Çin'deki SUÖB'ün nüfusu], Bilimsel ve analitik araştırma, Almatı 1990, s. 20.

Bölgesi'ndeki (SUÖB) Han (Çinliler), Kazak, Hui, Moğol, Kırgız, Sibot, Tacik, Özbek, Mançu, Daur, Tatar ve Rus halklar yaşamaktadır.[3]

Çin'de Kazak Diasporası oluşumunda 16-20. yüzyıllarda olan siyasi olaylar da ana rolü oynamaktadır. Kazakistan topraklarında gerçekleştirilen fetih savaşları, ulusal kurtuluş ayaklanmaları, Stolypin reformları sırasında Kazaklara uygulanan toprak politikası ile 1917 devrimi, iç savaş ve kollektivizasyon göç hareketlerine yol açmaktadır.

Kazakların Çin'e göç geçmişi hazin istatistikleri içerir: 1911 yılında Çin'de Kazak mültecilerin sayısı 244 bin 900 kişiydi; Ekim 1916 yılında Semirechye'de Çarlık rejimine karşı olan ayaklanmadan sonra Rus ordusunun cezai eylemlerinden kaçan yaklaşık 300 bin Kazak, Rus-Çin sınırını geçti. Kuzeydeki Taychen bölgesi, batıdaki İli, güneydeki Kashgar ve Aksu, Sincan'ın sınır bölgeleri Kazak mültecilerin yerleştirilme merkezleridir. Böylece Altay bölgesinde yaklaşık 100 bin, Tarbagatai- 60-70 bin ve Ili bölgesinde 100 bin Kazak nüfüsü kalmaktadır.[4]

30'lu yılların kıtlık zamanında ülkeden Kazak nüfusunun göç problemlerini araştıranlar, Sincan'a göç edenlerin kıtlığı önlemeye fırsatı olmadığını belirtmektedir. Sincan'ın Tarbagatai ve Altay ilçeleri aç mültecilerin bu kadar çok sayıda olmasına dayanamadılar. Gıda durumu o kadar kötüleşti ki ilçelerin kendi nüfüsü açlık eşiğine geldi. Buna ek olarak, Sincan'da 1930-1933 yıllarında kışlar çok şiddetliydi ve "jüt" (açlık) meydana geldi, yaz tam tersine çok kuraktı. Altay bölgesinin Kaaba ve Buurshyn ilçelerinden insanlar kıtlık yüzünden Chingil ilçesine gitmeye başladılar ve sonra Moğolistan sınırı yakınındaki Baitik ve Kaptyk dağlarına göç ettiler. Onların bir kısmı da Moğolistan'a kış mevsiminden dolayı göç etti.

Kazak araştırmacılar 1930-1940 yıllarında olan bazı Kazak ailelerinin Çin'e göçünün bir nedenini daha açıklamaktadır. Bu yıllarda askeri, siyasi ve ekonomik etkisi ile Sincan'ın sovyetleştirilme girişimi (Çin ve Sovyet üst düzey yetkililerin gizli bir anlaşmaya göre) yapıldı. Bu amaçla, Sincan'a özel eğitimli askeri uzamnlar, mühendisler, öğretmenler, doktor gibi önemli görevlerde bulunan insanlar gönderildi.[5]

Bununla birlikte göçün dini nedenleri de vardı. Din sahibi insanlar Çarlık ve Sovyet dönemlerinde Mekke ve Medine'ye Hac yapmak için gidişi çok zorlaştı. Bu nedenle,

---

[3] Gradov, Yuri, "Sinzyan: dalekii I blizkii" [Sincan: uzak ve yakın], Asia i Africa segodnya, №5, 1990.

[4] Syroezhkin, Konstantin, Kazahi v KNR: ocherki socialno-ekonomicheskogo I kulturnogo razvitiya [ÇHC'de Kazaklar: sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma üzerinde makaleler], Almatı 1994, s.7.

[5] Bulatova, A.N., ve Katasonova, L.N., "Kazahi v Kitae: istoriograficheskii obzor po istochnikam otechestvennyh i zarubezhnyh sinologov" [Çin'deki Kazaklar: yerli ve yabancı sinologların kaynakları üzerine tarihçilik incelemesi], Kazakhskaya civiizaciya, No. 1, 2013, s. 48.

Hac yapmak isteyen Kazaklar oruçlarını sorunsuz gerçekleştirmek için Doğu'da kalmaya çalıştılar.[6]

Böylece, Çin'deki Kazak diasporası uzun bir süre içinde gelişmektedir ve her tarihsel dönem oluşumu gelişim sürecinde kendi özelliklerini getirmektedir. Gurevich'e göre Kazak diasporası oluşumunun gelişme nedenleri şöyle sıralandıralabilir: Siyasi (18. yüzyılının Kazak-Jungar savaşları, 18-19. yüzyılın Çarlık otokrasiye karşı Kazakların milli kurtuluş ayaklanması ve savaşı, 1916 yılında Çarlık rejimine karşı Orta Asya'da ulusal kurtuluş hareketi, Kazakistan'da Sovyet Yönetiminin kurulması, kollektivizasyon süresi, Kazaklar'ın Çin ve Sincan Komünistleri ile mücadelesi, İkinci Dünya Savaşı olayları); ekonomik (Rus İmparatorluğu'nun bölümü olan Kazakistan'da geleneksel göçebe tarım sisteminin yok edilmesi, yani Çarlık döneminde Kazakistan'da Stolypin'in tarım politikasının yürütülmesi, Sovyet döneminde olduğu gibi kollektivizasyon sırasında 1960-1990 yıllarında Batı Avrupa ve Amerika'ya beyin göçüne neden olmaktadır) ve dini anlaşmazlıklar (Çarlık ve Sovyet dönemlerinde Mekke ve Medine'de hac yapılması ile ilgili zorluklar).[7]

B. Arastırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın temel amacı Kazak Diasporası oluşumunun gelişiminde önemli yönleri üzerinde ve ikamet edilen ülkenin devlet organları ve Kazakistan Cumhuriyeti ile etkileşiminin sistemleştirilmesidir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki yol ve yöntemler izlenmiştir:

- Kazakların Çin'e göç etmenin ve daha sonra tarihi vatanlarına dönme nedenlerin analiz etmek;
- Kazakistan ve Çin'in diaspora politikasının temel alanlarını belirlemek;
- Çin ve Kazakistan'da Kazakların durumuyla ilgili karşılaştırmalı bir analiz yapmak;
- Çin Kazaklar ve Çin'den Kazakistan'a göç eden Kazakların adaptasyon zorluklarını karakterize etmek.

Buna ek olarak, bu çalışmada 17-19. yüzyıllarda Kazak Diasporasının oluşumunun özellikleri açıklanacaktır ve oluşumun temel aşamaları karakterize edilecektir. Kazak diasporasının oluşumunun ilk aşaması 17-19. yüzyıllarda meydana gelen olaylarla

[6] Mendikulova, G.M., Istoricheskie sudby kazakhskoi diaspory. Proishozhdenie I razvitie [Kazak diasporasının tarihi kaderi. Kökeni ve gelişimi], Almaty: Gylym, 1997, s. 97, 98.

[7] Gurevich, Boris, Mezhdunarodnye otnosheniya v Centralnoi Azii v XVII – pervoi polovine XIX veka [Orta Asya'da 17-19'uncu yüzyılın ilk yarısında uluslararası ilişkiler], M. 1983, s. 216.

ilgilidir, bu dönemlerde Kazak-Oirat savaşları sırasında Semirechie, Tarbagatay, Barlyk vb. bölgelerinde Kazakların toprakları işgal edildi. Bu Orta ve Büyük Cüzlerin göçebe Kazaklarının geleneksel yollarının ihlali ve Çin'de Kazak diasporasının oluşumunun nedenlerinden biridir.

Kazak diasporası oluşumunun ikinci aşamasında Orta Asya'da Rus-Çin toprak sınırlandırılması onaylandı. Bu sırada 2 Kasım 1860 tarihinde Pekin Antlaşması, 1864 yılında Chuguchak Protokolü, 1869 yılının Hobdin Protokolü, 1870 yılında Tarbagatay sınır protokolü, 1879 yılında Livadia Antlaşması ve 1881 yılında St. Petersburg Antlaşması gibi önemli antlaşmalar imzalandı. Bu antlaşmalar ve protokollerin imzalanması ve onaylanması nedeniyle Kazak toprakları ve orada yaşayan nüfus Rusya ve Çin arasında zorla ayrılmaktadır.

Bu çalışmada Kazak Diasporasının gelişimini etkileyen 20. yüzyılın tarihsel olayları da araştırılacaktır. Araştırmalarda, Kazakistan'da gerçekleştirilen Stolypin tarım reformu, 1916 yılında Orta Asya'da olan ulusal kurtuluş hareketi, 1918-1920 yılları iç savaşı, Kazakistan'da yapılan kolektifleştirilme politikası ve Kazakların büyük ölçekli kaybına yol açan İkinci Dünya savaşına katılımı vardır.

Ayrıca, Çin'de yaşayan Kazak topluluklarının sosyal sorunlarından da bahsedilecektir, özellikle farklı yaşam alanında kendi kültürlerinin gelişmesi ve geleneklerinin korunması dikkate alınacaktır.

C. Literatür değerlendirmesi

Kazak Diasporasının oluşumu ve çağdaş gelişim problemleri üzerinde yazılan çalışmaları analiz ederek dünya tarihçiliğinin dönemselleştirmelerini altı aşamaya ayırabiliriz.

İlk aşamada Ruslar'ın, diğer yabancı coğrafyacı, akademisyen ve kaşiflerinin 1950 yılına kadar Doğu'da yaşayan Kazaklar hakkında bilgi içeren çalışmaları bulunmaktadır.

İkinci aşamada Sovyet bilim adamlarının, yurtdışında yaşayan Kazakların tarihinindeki sadece birkaç sorunu ele alan eserleri bulunmaktadır. Sovyet tarihinde Kazak diasporası ve irredenta ile ilgili eserlerin eksikliğinin nedeni, SSCB'deki sorunların bilimsel gelişiminde ideolojilerin yasak olmasıdır. Bu konu üzerinde pratik bilimsel araştırmanın eksikliğinin bir diğer önemli nedeni, Sovyet Birliği'nin arşivlerinde kaynaklarının az sayıda bulunması, Sovyet bilim adamlarının yabancı ülkelere bilimsel gezilerin

yasaklanmasıdır. (“Demir Perde” olayı yüzünden Kazak diasporasının tarihi belgeleri bir tek orada vardı).

Üçüncü aşama 1950-1960 yılların Batılı bilim adamlarının bilimsel araştırmaları, bilim adamlarının siyasi mültecilerin kamplarında ve Doğu Türkistan’da (Sincan) olan ilk yerleşim yerlerinde yapılan sosyolojik araştırmalarını ve Türk bilim insanlarının 1960'larda Kazak yerleşim yerlerinde yapılan çalışmalarını içerir.

Dördüncü aşama 1970-1990 yıllarında Çin, Türkiye, İsveç'te Kazak toplulukların tarihi ve modern gelişimini araştıran Batılı tarihçilerin ve etnolojistlerin monografik çalışmaları incelenmiştir.

Beşinci aşama 1951 ile 2002 yılları arasında Çin tarihçilerin, gazetecilerinin ve diğer araştımacıların monografik yazılarını ve diğer yayınlarını içerir.

Altıncı aşamada Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandıktan sonraki sorunlarını keşfedebilen Kazak bilim adamları, tarihçileri, felsefecileri, demografları, sosyologları ve diğerlerin çalışmaları bulunmaktadır.

Bu çalışmada G. M. Mendikulova’nın “Kazak Diasporasının Tarihsel Kaderi Kökeni ve Gelişimi” adlı kitabından yararlanıldı. Bu yazarın Kazak diasporasının tarihi oluşum sorunlarının ve onların bugünkü durumlarının incelendiği tek kapsamlı çalışmadır.

Bu sorunun çeşitli yönleri, özellikle Kazakların Çin’de milli azınlıklar olarak ve Kazakistan’da oralman (dönenler) olama durumu, K. S. Sultanova’nın “Kazakistan ve Çin’deki Reformlar” ve “Perekrestok İnteresov” araştırmalarında incelenmektedir.

Kazakların durumu Syroezhkin K., Bizhanova B., Balakireva, Kalliolakyzy B., Karin E., Dobrota L., Kasymova E. gibi yazarların sayısız makalelerinin konusudur.

Kazak diasporası konusu bilimsel konferans ve sempozyumlarda da ele alınır, 1995 yılında Türkistan’da gerçekleştiren “Kazak Diasporası: Sorunlar ve Beklentiler” sempozyumu ve 1996 yılında Almatı'da gerçekleştiren “Kazakistan’ın devlet olması: Kökenleri ve Gelişimi” adlı konferans bunun örnekleridir.

Bu konuya ilgi sadece Kazakistan'da değil aynı zamanda yurt dışında da çalışmalar vardır. Mesela, 1996 yılında Ankara’da “Değişim Zamanlarında Kimlik ve Kadınların Rolü: Orta Asya, Doğu, Orta Avrupa ve Türkiye” uluslararası bilimsel konferansı ve İngiltere'nin Reading Üniversitesi'nde “Sovyet Sonrası Dünya: Geçiş Dönemi” konferansı gerçekleştirildi.

SSCB'nin dağılmasından önce Kazak Diasporası sorunları farklı ülkelerde bilimsel araştırmaların ve gazete makalelerin de konusudur. 1984 yılında Schartz Henry G. “The

Minorities of Northern China: a survey" [Kuzey Çin'in Azınlıkları: Anket], 1956 yılının Godfrey Lias "Kazak exodus" [Kazak kaçış], 1966 yılının George Moseley "A Sino-Soviet Cultural Frontier: The lli Kazakh Autonomous Chou" [Çin-Sovyet Kültürel Sınırları: Ili Kazak Özerk Bölgesi] çalışmaları da bunun örneğidir. Çalışmamızda Linda Benson ve Ingvar Svanberg'in "China's Last Nomads: The History and Culture of China's Kazaks" [Çin'in son göçebeleri: Çin Kazaklarının tarihi ve kültürü] monografisi incelenecektir.

D. Arastırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışmada Kazak diasporasının Çin'deki yerini belirleyerek ve Çin'in Sincan bölgesinde yaşayan Kazaklara yönelik bölgesel ve göç politikaları incelenecektir. Tez çalışmamızda takip edilecek metod içerik analizine dayanan nitel araştırma şeklinde bir çalışma olacaktır. Tez çalışmamızda inceleme yapılırken konu ile ilgili Türkçe, Rusça, Kazakça ve İngilizce yazılı kaynaklar elde edilerek kaynak taraması yapılacaktır. Araştırılacak konu ile ilgili birincil kaynaklar temin edilerek elde edilen verileri analiz edip mantıki sonuçlar ortaya konulmaya çalışıldı. Bu çalışmada özellikle 17-21. yüzyıllarında Sincan bölgesinde meydana gelen olayların ne için olduğu, Kazak diasporasının Çin politikasından nasıl etkilendiği, Çin'de bugüne kadar yaşayan Kazakların sosyokültürel gelişiminden bahsedilecektir.

B- ETNİK KİMLİK VE BÖLGESEL ÖZERK YÖNETİM

"Milliyet" terimi en çok iki anlamda kullanılmaktadır. İlk olarak, belirli bir ülkede yaşayan insanlar, ikincisi, "milliyet", bir kişinin belirli bir etnik gruba ait olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin, modern Çin'de "milliyet (minzu, 民族)" kelimesi kimlik kartında bulunmakta ve ülkenin 56 ulusal grubundan birine aittir.[8]Etnisite 20. yüzyılda gelişmekte, ancak "etnik", "etnik köken" ve diğer etnik kategoriler gibi kavramları tanımaktadır. Bu arada, "etnik" terimi eski zamanlardan beri bilindiğinden uzun bir tarihe sahiptir. Eski Yunan dilinde "Ethnos" birkaç anlam taşıyordu: halk, kabile, insan grubu, soy.[9]

[8] Gulina, Sayerzyan, Osveshenie voprosov mezhnacionalnyh otnoshenii v regionalnyh SMI Kitaya [Çin'in bölgesel medyasında etnik ilişkiler meselelerinin ele alınması], Petersburg Devlet Üniversitesi, Peterburg 2016 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 9.

[9] Tsutsiev, A.A. ve Zdravomyslov, A.G., "Etnichnost I etnicheskoe nasilie: protivostoyanie teoriticheskih paradigm" [Etnik köken ve etnik şiddet: teorik paradigmalara karşıtlık], Sociologichesky jurnal, №3, 2003, s.21.

Modern etnolojide, "etnik" terimi, etnisite nosyonuyla yakından ilişkilidir. Bu konuda 1960-1990'larda yayınlanan çok sayıda bilimsel yayın sayesinde, etnos kavramı öncelikle sosyal bilimler – tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi çeşitli bilimlerde kullanmaktadır. L.N. Gumilev, aşağıdaki etno tanımları vermekte: "Etno, kendisini diğer tüm kolektiflerden ayıran bireylerin kolektifidir. Etno, tarihsel zamanda ortaya çıkıp yok olmasına rağmen istikrarlıdır. Bilinen tüm vakalara uygulanabilen etnonun tanımı için tek bir gerçek işaret yoktur. Dil, köken, gelenek, maddi kültür, ideoloji bazen belirleyici anlardır ve bazen de değildir. Parantezleri çıkarmak için tek bir şey yapabiliriz- her bireyin tanınması: "Biz öyleyiz ve ötekiler farklıdır". Böylece, gerçek etnik bütünlüğü, yalnızca insanları değil, aynı zamanda peyzaj unsurlarını, kültürel geleneği ve komşularla olan ilişkileri de içeren dinamik bir sistem olarak tanımlayabiliriz." Düşüncesini kısaca özetlediğimizde yazar, etnonu kendilerini başkalarına karşı çıkaran ve içsel bir yapıya ve davranışa sahip olan bir grup insan topluluğu olarak anlatmaktadır.[10]

A. Ulusal Azınlık

Devletlerdeki ulusal azınlıklar, diğer halkların topraklarının fethi ve ilhakı, göç vb. birçok faktörün eylemleri sonucu olarak oluşmaktadır. Ulusal azınlıkların hak ve özgürlüklerinin korunması, uluslararası insan haklarının korunmasının ve aynı zamanda devletlin uluslararası ilişkileri düzenlemek için çalışmalarının önemli bir parçasıdır. Birçok bilim adamlına göre, ulusal azınlıklar- geleneksel yerleşim dışında yabancı bir ortamda yaşayan ve kendi geleneklerini, dil ve kültürünü korumaya devam eden bir milletin temsilcilerinin parçasıdır. Çin'in 55 uyruğu ulusal azınlıklar olarak kabul edilmektedir, bunlardan Sincan'da 13 yerli halk kabul edilmekte- Uygurlar, Han, Kazak, Hui (Dungan), Kırgız, Moğol, Tacik, Sibo, Mançu, Özbek, Rus, Daur ve Tatar halkları.[11]

B. Bölgesel Yönetim

Etnisite faktörünün güçlendirilmesi çatışma durumlarında, yabancı kültürler arasında istikrarlı etnik toplulukların oluşumunda, idari ve politik özerklik arayışı içinde özellikle şiddetlidir. Ulusal politikanın temel görevi, küreselleşmenin etkisi altında kültürlerin

[10] Gumilev, L.N., Etnogenez I biosfera zemli [Dünya'nın etnojenezi ve biyosferleri], L. 1990, s.95.
[11] Teps, D., Sootnoshenie ponyatii nacionalnyh menshinstv I korennyh malochislennyh narodov [Ulusal azınlıkların ve yerli halkların kavramlarının oranı], Devlet tarihi ve hak, №1, 2006, s.8

birleşmesinin elverişsiz koşulları altında ulusal, kültürel ve etnopolitik kimliğini korumaya yönelik faaliyetlerin uyumlaşmasıdır.

Bölgesel özerklik, ulusal azınlıkların sıkı ikamet ettiği bölgelerde devletin birleşik önderliği altında yürütülmekte ve ÇHC'nin siyasal sisteminin temelini oluşturmaktadır. 1984'te Çin'de ulusal bölgesel özerklik sistemine dayanarak devlet sisteminin onayladığı "Ulusal Bölgesel Özerkliğe İlişkin ÇHC Yasası" kabul edilmektedir. ÇHC Anayasasına ve "Ulusal Bölgesel Özerkliğe İlişkin ÇHC Yasasına" göre ulusal özerk bölgeler, yerel özellikler temelinde, kanunun özerk maddelerini ve ayrı düzenlemeleri geliştirebilir, yasal, idari ve yerel düzenlemeleri değiştirebilir.

"Yönetim" ve "özerk yönetim" terimleri ÇHC'de farklı bağlamlarda kullanılmaktadır; onların içeriği, bölgesel ve etnik-ulusal bağlamlar dahil olmak üzere iç içe geçmekte, o yüzden her zamanki "devlet yönetimi" ve "yerel yönetim" Avrupa kavramlarının içeriği ile tam olarak ilişkilendirilmemektedir. Başka deyişle, Çin'de "bölgesel özyönetim" kavramı büyük oranda bölgesel ve ulusal politika sorunların çözmek anlamına gelmektedir. ÇHC'de bu kavramlar, her şeyden önce "ulusal-bölgesel otonomi" ile bağlantılı olarak kullanılmaktadır. Ulusal azınlıkların sayısının fazla olduğu yerlerde, diğer bölgelere (iller, ilçeler) göre daha geniş özerk yönetim haklarına sahip olan özerk bölgeler, özerk iller, özerk ilçeler kurulmaktadır. Bu, Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası'nda (Bölüm 3, paragraf 6 "Ulusal özerk bölgelerin öz-yönetim organları") yer almaktadır.[12]

[12] Kapitsyn, V., "SUAR Kitaya: territorialnoe samoupravlenie i nacionalnaya politika" [SUÖB: bölge hükümeti ve milli politikası], M.V. Lomonosov adını alan Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova 2013, s. 109.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN'DE KAZAK DİASPORASININ OLUŞUMU

1.1 20. Yüzyıla Kadar Doğu Türkistan Topraklarında Göç Süreçleri.

Kazak sinolog Mukhametkanuly'e göre, Kazaklar ve Çinliler arasındaki ilişki Han Hanedanlığı döneminde M.Ö. 3 yüzyılda Hunların ve Uysinlerin devletleşme sürecinde başladı. O zamanlar, Hun İmparatorluğunu yok eden Han Hanedanlığı bir müttefik arayışında batıya doğru ilerledi. Bölgesini ve gücünü genişleterek Orta Asya'nın tamamını ele geçirdi. Sonuç olarak, Ili-Zhetysu bölgesindeki Uysin devletiyle olan bağlantısını güçlendirerek, onları Hunlara karşı kışkırttı ve amacına ulaştı. Aynı zamanda Orta Asya ülkeleriyle ilişkiler kurdu. Fakat Çin ile olan bu ilişki, MS 1. yüzyılda kesintiye uğradı. Sonraki yüzyıllarda, Çin hanedanlıklarından sadece bir kısmı Orta Asya ülkeleriyle temas kurabildi. Ama o zaman, Çin Orta Asya ülkelerini etkileyemedi.[13]

Çin'deki Kazak diasporasının ortaya çıkışındaki temel rol, Orta Asya'da 16-19. yüzyıllarda meydana gelen siyasi olaylar tarafından oynandı: Kazakistan, Rus İmparatorluğu, Çin ve Dzungaria arasındaki çok taraflı ilişkiler.

Kazak-Oyrat ilişkileri, 18'inci yüzyılın ilk on yılında, 20. yüzyılda Kazak diasporasının ortaya çıkışının başlangıç noktası oldu. Kazakistan'ın güney ve güneydoğu bölgeleri, 15. yüzyılda Moğolistan devletinin mevcudiyeti sırasında, Oyratlar tarafından saldırıya uğradı. 16. yüzyılın ikinci yarısında Kazakistan'da ortaya çıkan Oyratların asıl amacı, Dzungaria'daki toprak açlığı ve mera darlığı nedeniyle yaşanan bölgesel krizdir.[14]

16-17. Yüzyılların başında Oyratlar'ın bir kısmı Kazak hanlarına bağlıydı, Kazaklar ve Oyratlar arasındaki askeri çatışmalar, özellikle Esim Han'ın kontrolündeki Kazakların zaferiyle sona erdi. Daha sonra 1630'ların ortalarında Dzungar Hanlığı'nın (Kazak Hanlığı'nın doğusunda yer alan güneydoğudaki Oyratlar grubundan çıkan) yükselişiyle bu iki devlet arasındaki ilişkiler kökten değişmişti. Kazak nüfusunu yağmalamaya yönelik baskınlar arka plana geriledi ve toprakların ele geçirilmesi fikri ön plana çıkarıldı. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Kazak Hanlığı ve Dzungaria arasındaki göçebe topraklar için mücadelede çeşitli başarılar elde edildi, ancak kısa süre sonra Oyratların eskiden Kazaklara ait olan Semirechye'nin küçük doğu kısmını ele geçirme

[13] Mukhametkanuly, Nabijan, Obshestvennaya istoriya kitaiskih kazahov 1860-1920 gg. [Çin Kazaklarının Kamu Tarihi 1860-1920], Almaty, 2000, ss. 11-13.

[14] Gurevich, Mezhdunarodnye otnosheniya v Centralnoi Azii v XVII – pervoi polovine XIX veka, s. 21.

amacı başarılı oldu.[15] Bu olay, Dzungaria lehine toprakların ilk dışlanmasıydı ve bu da Kazaklar'ın Chu, Talas ve Keles nehirlerinin çevrelerine göçe neden oldu.[16]

1690'ların başında, Galdan Han'ın iktidara gelmesinden sonra, Dzungaria kendi pozisyonları güçlendirdi. Galdan Han'ın önderliğindeki Oyrat ordusu Semirechye ve Güney Kazakistan bölgelerini işgal etti.[17] Kazak, Buhara ve Kırgız komutanlarının eylemlerindeki tutarsızlık, bazı Kazak klanların yenilgisine ve Syrdarya nehrinin havzasının birkaç yerleşiklerinin ele geçirilmesine yol açtı. Bunun sonucunda Kazaklar kendi bölgelerinden ayrılmak zorunda kaldı.[18]

Kazak-Oyrat ilişkileri tarihinde 18. yüzyıl, Orta Asya halklarının tarihini etkileyen kanlı ve acımasız savaşların, her iki tarafta da çok sayıda insan kayıplarının ve büyük göç süreçlerinin dönemidir. 1723 yılının Şubat-Mart aylarında Oyratlar, bir dizi nedenden ötürü saldırıyı püskürtmeye hazır olmayan Küçük ve Orta Cüz'ün Kazak köylerine (aul) saldırdı. Kazaklar direnemediler ve göçebe evlerinden kaçarak çiftlik hayvanlarını ve mülklerini terk etmek zorunda kaldılar.[19]

Oyrat feodallerinin istilası, tarihsel olarak oluşan ulusal sınırların ihlal edilmesine yol açtı, bu Orta Asya'daki kabilelerin ve halkların hareketlenmelerine neden oldu.

Ancak, 1757'de Çin'in Qing İmparatorluğu, Dzungar Hanlığı'nı yendi. Qing Hanedanlığı Kazak topraklarını baskısı altına aldı. Böylece, 18'inci yüzyılın ortalarında Çin'in son hanedanlığı olan Mançu Hanedanlığı'nın (1644-1911) etkisinin tüm Orta Asya'ya yayılması Kazakların tarihine de etki etti. 1757 yılının Ağustos-Eylül ayında Kazak Han Abılay, Qing İmparatorluğu ile barışçıl ilişkiler kurmak amacıyla Pekin'e ilk elçisini gönderdi. Bundan sonra Ablay'ın Çin büyükelçileriyle görüşmesi sırasında çok çeşitli konular ele alındı. Ablay Han, Kazakların siyasi yönetim sisteminindeki dokunulmazlığı için Qing askeri komutanlarından onay almaya çalıştı. Görüşmelerde Ablay, takas ticaretini gündeme getirdi ve bunun sonucunda, İran-Habirga ve Urumqi bölgelerinde ticaretin açılmasına yönelik bir anlaşmaya varıldı.[20]

---

[15] Syroezhkin, Kazakhi v KNR, ss. 43-46.

[16] Burkhanov, Kamal, Kitay mezhdu proshlym I budushim (kratkii istoriko-politilogicheskii ekskurs) [Geçmiş ile gelecek arasında Çin (kısa bir tarihsel ve politik gezi)], Almaty: Rusya ve Çin Enstitüsü, 2001, s. 38.

[17] Kuznetsov, V., "Mozhet li v Kitae poyavitsya svoya Chechnya?" [Çin'de Çeçenya olabilir mi?], Asia i Africa segodnya, №5, 2001, s. 19.

[18] Schartz, Henry G., The Minorities of Northern China: a survey [Kuzey Çin'in Azınlıkları: Anket], Wash.: Western Washington University, 1984, s. 19.

[19] Karin, Erlan, "Dinamika kazahsko-kitaiskih otnoshenii v 1755-1758 gg." [1755-1758 yılında Kazak-Çin ilişkilerinin dinamiği], Sayasat, March 1999, s. 79.

[20] Karin, s. 81.

Aynı zamanda Kazakistan Rusya'ya erişmeye başladı. Rus İmparatorluğu'nun vatandaşlığını ilk tanıyanlar, göçebe kabileleri Kazakistan'ın kuzeybatı bölgelerinde bulunan Küçük Cüz'ün Kazaklarıydı. 10 Haziran 1734'te, Anna Ioanovna İmparatoriçe Kararnamesinden sonra Büyük Cüz'ün Kazakları da resmen bağlıydı. 18 yüzyılın 40'lı yıllarında, Orta Cüz'ün Kazakları'nın çoğu, Rusya'nın vatandaşlığına geçti.[21] Böylece, 18. yüzyılın ortalarında, Kazak kabilelerinin çoğu için Qing işgalcileriyle mücadelede Rusya gibi güçlü bir müttefik edinildi.

1767'de, Rus İmparatorluğu Orta Asya'da yayılmaya başladığında, Qing İmparatorluğu Batı bölgesindeki konumunu yavaş yavaş kaybetti, Mançu yetkilileri, kış zamanında Kazakların Tarbağatay'daki meralarında ve Ili nehri havzasında gezmelerine izin vermeye "zorladılar". Fakat bu şekilde, yüz büyükbaş hayvandan bir tanesini Qing İmparatorluğu'na vergi olarak ödemek zorunda kaldılar. Bu nedenle ilk kez Kazakların tanımlanmayan topraklarda bulunan kendi göçebe topraklarını kullanma hakkı konusu, Rusya ve Çin arasındaki antlaşmalarla hukuki (de jure) olarak belirlendi.[22]

19. Yüzyılın 30'unda, Kazakistan'ın Rusya'ya katılım süreci tamamlanma aşamasına geçti ve Rus-Çin sınırının batı kesimini kurma sorunu pratik düzeye geldi. Rusya ve Çin hükümetleri arasındaki anlaşmaya göre, Kazakların yaşadığı alanlar Çin sınırındaydı ve küçük bir alana sahipti. Mukhametjanuly'nin çalışmalarına göre, bu durum Çin Kazaklarını huzursuz etmişti. Onların amaçları, atalarına ait olan toprakları geri almaktı. Bu nedenle, mutlaka Çin'in iç kısmına taşınmak zorundaydılar. Fakat o zaman, Kazakların atalarının toprakları olan Tien-Shan Dağları'nın kuzey-doğu kısmı, diğer milletlerin temsilcileri tarafından zorla alındı. Ancak buna rağmen, Kazaklar- Çin'in alt tabakası- eskiden onlara ait olan toprakları ele geçirmeye çalıştılar.[23]

Ilı ilçesine ulaşan iç sınır boyunca göçebe Kazakların bir kısmı kentlere, kasabalara ve tarım alanlarına yerleşti. Ili'nin doğu kısmının meraları çoğunlukla serbestti. Ili'nin sınır bölgelerinden gelen Alban klanının ve Büyük Cüz'ün Suan ailesinin bazı kabileleri, bu bölgelere yerleşmek istedi ve Ili'nin doğusuna göç ettiler. Onlar bugünki Korgas, Şabat ve Kuldzha'nın bölgelerine yerleştiler. O sırada, Burataly mahallesinden Kizay kabilesi tamamen Ili bölgesine göç etti. Böylece, Ili bölgesinin Kazak nüfusunun sayısı arttı ve kısa zamanda bu bölgenin güçlü kabilelerinden birine dönüştüler. Bu, Ili bölgesinin

[21] Mukhametkanuly, Nabijan, "Kytaidagi kazaktar: Sayasi Tarihi (XVII-XX)" [Kazaklar Çin'de: siyasi tarih (17-20)], Almaty 1998, s. 9.
[22] Syroezhkin, Konstantin, "Kazahi Kitaya: problemy repatriacii" [Çin Kazakları: ülkesine geri gönderme sorunları], Continent, Ağustos 2000.
[23] Mukhametkanuly, "Kytaidagi kazaktar…", s. 19.

sakinlerinin ulusal demografik yapısını etkiledi. Kazak toplumunun örgütlenmesi özellikle göç sırasında güçlendi: kabilelerin göç rotası boyunca gerçekleştirildi, onlar boyların bilge yaşlıları tarafından yönetildiler, erkekler ülkeyi savunup, tüm ailenin ve hayvanların sağlığı ve güvenliğinden sorumluydu. Bu örgütlenme ve korunma yöntemi seyahatler ve iş için uygundu, fakat tüm ulusun birleşmesi üzerinde olumsuz bir etkisi vardı, ulusal düzeyde normal varoluşu destekleyen tek bir savunma yoktu. Her kabile bağımsız olarak dolaştı, kendi takdirine göre yön ve yeri seçti. Örneğin Bayzhigit klanı Kazakistan'a taşındı, Tortuyl Shchauek bölgesine yerleşti ve Kizay kabilesi Burataly'e ulaştı daha sonra oradan Ilı ovalarına taşındı.[24]

19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Bayzhigit ve Kizay kabileleri Tarbagatay'ın Kazak aileleri arasında en çok nüfusa sahiptir. Venyukov M.I.'nin istatistiklerine göre Kizay kabilesinde "20 ev ve 90 bin kişi" vardı. Emil, Zhayir, Tarbağatay bölgelerinden göç sırasında kabileler çok fazla olduğundan dolayı, göçün başlangıcı Manas'a geldi ve Buralı dağının eteklerinde son buldu.[25]

Çin Kazaklarının sosyo-politik durumu, Çin toplumunun durumuyla tamamen bağlantılıydı. 19. yüzyılın ikinci yarısında Çin yarı feodal yarı-sömürge halini aldı. Çin'in tamamı yasadışı olarak satılan ve Batılı güçlerden alınan (haşhaş) afyon bitkisi ile sarıldı. Tien Shan bölgesinin sakinlerinin sosyal durumu ve kendilerini böyle bir sosyal ortamda bulunduran Kazakların durumu kötüleşti. Çin Kazakları'nın ana geçim kaynağı hayvancılıktır. Ayrıca avcılık, çiftçilik, ticaret ve el işleri, iğne işi yaptılar. Ancak, sosyal üretici güçleri geri kalmaktadır ve üretim de daha düşük gelişme aşamasındadır. Çin Kazakları hayvancılıkla uğraşmalarına rağmen, Kazaklara uygulanan hükümet vergileri çok yüksek olduğundan çalışmaları aşırı zorlaştı. Böylece, Çin Kazaklarının ekonomisi gelişmedi.

1860 yılın 2 Kasım'ında Çin ve Rusya, Orta Asya'daki sınırların uygulanmasına ilişkin ilk resmî belgeyi imzaladılar, daha sonra 1864'te daha fazla meseleyi tamamladılar ve Chuguchak Protokolü'nü imzaladılar. Chuguchak Protokolü'nün imzalanmasından birkaç yıl sonra, 1864'te Sincan'da başlayan anti-Qing ulusal kurtuluş hareketini kullanarak Rusya denetim istedi ve Çin imparatorluğu tehlikesi pahasına topraklarına

[24] Venyukov, M. I., Ocherki Zailiiskogo kraya i Prichuiskoi strany [İli Bölgesindeki Denemeler ve Chu Eyaleti], Notes of the Imperial Russian Geographical Society, 1861, 4 kitab, s.9.
[25] Venyukov, s. 9-10.

girerek bazı bölgelerde sınır çizgisini değiştirdi. 1869'da Hobdin Protokolü'nü ve ertesi yıl – 1870 yılında Tarbagatay sınır protokolünü imzaladılar.[26]

Rus-Çin demarkasyon döneminde Kazak topluluklarının çıkarları her iki tarafça da tamamen göz ardı edildi. Esas olarak coğrafi özelliklerle belirlenen sınırlar, sınır bölgelerinde yaşayan Kazak topluluklarını böldü. Chuguchak Protokolü'nün 5. paragrafı şunları belirledi: "... belirtilen halklar bugüne kadar yaşadıkları yerlerde kalmalıdır ve yaşam biçimlerini kullanarak eski konumlarında barış içinde yaşamalıdır; ve bu halkların göçebe yerlerinin taşındığı devlete toprakla birlikte halklar da taşınmalı ve bu devlet bu insanları kontrol etmelidir."[27] Bu ayrım kaçınılmaz olarak Büyük ve Orta Cüz'ün bir çok klanının ve hatta parçalarının Çin'e çekilen topraklarda kalmasına nedeni oldu ve Rusya'nın yurttaşlığında kalan ailelerin bir kısmının Çin topraklarından çekilmesi ile göçebe topraklarını kaybettiler.

20 Eylül 1879'da Rus ve Çin İmparatorluğu Livadia Anlaşması'nı ve 1881 yılının Şubat'ında Petersburg Anlaşması'nı imzaladı. Bu anlaşmalara göre İli bölgesi, Qing İmparatorluğu'nun yetki alanına devredildi ve orada yaşayan halkların ikamet yerini ve Çin veya Rus vatandaşlığının kabulü için seçme hakkı verildi. Anlaşma kapsamındaki toplam Kazak, Uygur ve Dungan göçmen sayısı, Rus vatandaşlığını kabul eden yaklaşık 70.000 kişiydi.[28] 1980'li yılların ortalarında Petersburg Antlaşması'nın imzalanmasından sonra 137.623 Kazak, Sincan'daki üç ilçenin (Ili, Tarbağatay ve Altay) topraklarında yaşamaktadır, çoğunlukla Orta Cüz'ün (113 bin arasında 55 bin) kabilelerinden Kerey kabile birliğine aittir.[29]

Orta Cüz Kazakları, İli Nehri'nin (İli bölgesi) vadisinde göçebedir. Doğu Türkistan'daki Dungan ayaklanması sırasında, İli sınırlarında geçici bir devlet formasyonu İli Sultanlığı kurdu. Fakat 1871'de Rus birliklerinin işgalinden sonra tasfiye edildi, ancak 1881'de St. Petersburg Antlaşması'na göre Çin'in egemenliğine geri döndü, ancak Ili Vadisi'nin alt kısmı Rusya'nın bir parçası olarak kaldı.[30]

Rus-Çin demarkasyonun bir sonraki seviyesi, 1883 yılı 5 Ağustos'ta özel bir devlet toplantısı oluşturmasıydı. Onların kararlarına göre yeni sınırın dışında sürekli göç eden Kazaklar, Çin vatandaşlığına geçmek zorunda kaldılar. Rus vatandaşlığını korumak

[26] Mendikulova, s. 56.
[27] Syroezhkin, Kazahi v KNR, s. 48.
[28] Gurevich, Boris, Istoriya "Iliiskogo voprosa" I ee kitaiskie falsifikatory ["Ili sorunun" tarihçesi ve onun Çinli kalpazanlar], M. 1982, s. 331.
[29] Syroezhkin, Kazahi v KNR, s. 49.
[30] Syroezhkin, Kazahi v KNR, s. 50.

istedilersede de göçebe topraklarından ayrılmanın zor yanları oldu; en kötü yanı bazen hayvanları otlatmak için uygun otlaklar bulamamaları ve Rus sınırına geri dönmek zorunda kalmalarıdır.[31]

1884 yılında Qing İmparatorluğu hükümdarının emriyle Tien Shan Bölgesi, Sincan eyaletine "bağlandı". Bununla bağlantılı olarak hükümet sistemi değişmekti askeri-idari sistem yerine hükümet-idari sistem kuruldu. Hükümetin yapısında birçok değişiklik meydana geldi. Artık Sincan eyaletinin hükümet sistemi, merkezi vilayetlerin kontrol sistemi ile aynıydı.[32]

Her iki ülkenin Kazakları arasındaki olumsuz olgular kongrelerde ele alınmaktadir, her iki tarafın hakimleri adil kararlar vermektedir. Böylece, Sincan ve Kazakistan Kazakları arasındaki ilişkiler daha iyi hale geldi; birleşik ulusal bilinç pekiştirildi. Bu durumun Çin ve Rusya arasındaki ilişkiler üzerinde olumlu bir etkisi oldu. Ancak Sincan'ın kuzey bölgesinde yaşayan Çin Kazakları, tek bir etnik gruba ait olduğunda, SSCB'nin kendi yaşamları üzerindeki güçlü etkisini koruduğuna ve başka bir ülkenin topraklarında yaşadığında ülkenin belirli sosyo-ekonomik ve politik süreçlerine dahil olduğundan, farklı tarihsel gelişim mantığına maruz kaldılar, onların sosyal yapılarının oluşumu ve ulusal özbilinçleri farklıydı.

1.2. Çarlık Rusya'nın Bir Parçası Olarak Kazakistan'ın 1917 Olayları

20. yüzyılın başlarında, Kazak nüfusu iki devletin parçasıydı- Rus İmparatorluğu, daha sonra SSCB ve Çindir. Tabii ki, bu dönemin olayları, Kazakistan ve Sincan'ın her iki bölgesinde yaşayan Kazak halkı arasında çok sayıda insan kaybına yol açtı.

1906'dan Kazakistan'daki Stolypin tarım reformu, demografik tablo, sosyo-ekonomik ilişkilerin değişmesine ve Kazakların zor durumunun daha da kötüleşmesine yol açarak Kazakistan'da büyük çapta gerginliğe sebep oldu. Gönüllü, devlet dışı göçmenlerin yanı sıra, Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya'dan göçmenler de Kazakistan'a geldi. Onların çoğu, aslında memleketinde parasız bırakılan ve çoğunlukla toprak ihtiyacı olan fakir küçük köylülerdi. Bundan sonra, Rus göçmenlerinin artan akışı ve toprakların yasadışı ele geçirilmesi binlerce Kazak'ın Çin'e göç etmesine sebep oldu.

---

[31] Astafyev, G. V., Kazahi Sinzyana [Sincan Kazakları (köken, tarih, yerleşim, aşiret kompozisyonu, Rus-Çin sınırlamasının döneminde ve 20. yüzyılın 50'li yıllarında pozisyonu)], M. 1971, s. 117.

[32] Mukhametkanuly, Obshestvennaya istoriya kitaiskih kazahov 1860-1920 gg., s. 19.

1902-1913 yıllarında Kazak nüfusunun sayısının yaklaşık %8-9 azaldığı (yaklaşık 286 bin kişi) belirtilmelidir. Kazakların çoğunluğu Sincan'ın İli ve Altay açık alanlarına geldi. 1911'de Çin'de Kazakların nüfusu 244 bin 900 kişiydi.[33]

Kazak toplumunda sadakat ideallerini güçlendirmek için, Çinli yetkililer Kazak çocuklarını Çin okullarında öğrenim görmeye zorladılar ve oraya gönderilen öğretmenler Müslüman değildi. Bu politika, tüm Han-dışı etnik gruplara yayıldı: Kazaklar, Uygurlar, Kırgızlar, Moğollar, Tatarlar, Özbekler vb. Bu tür tedbirler Çinli yetkililer tarafından Sincan'ın Müslüman nüfusunu ayırmak ve itatkar sadık uluslara dönüştürmek için alındı. 1914 yılında, Sincan'daki Çinli yetkililer ve Urumqi'deki Rus konsolosluğu bir anlaşmaya yaptı. Bu anlaşmaya göre, 1911 Temmuz'undan önce göç eden (Çin'deki Qinghai devrimi öncesinde) ve Sincan'da kalmaya devam eden Kazaklar, Çinli konular haline geldiler, bu tarihten sonra gelenler Rus İmparatorluğu'na geri döndüler. Pekin'deki Çinli yetkililer, Rusların Kazakları İli'deki siyasi taleplerinde kullanacaklarından korkarak, geri gönderilenlerin sayısının 6 bin kişiyi geçemeyeceğine karar verdiler.[34]

1916 yılının 25 Haziran'da "Yürürlükte olan ordu alanında savunma yapılarının ve askeri haberleşmelerin inşası ve aynı zamanda devlet savunması için gerekli her türlü iş için imparatorluğun erkek yabancı nüfusunun katılımı üzerinde" Çar'ın kararnamesi yayınlandı. Bu kararnamede Syrderya, Fergana, Semerkant, Akmola, Semipalatinsk, Semirechye, Ural, Turgay ve Trans-Hazar bölgelerinden 19 - 43 yaş arası erkek yabancı nüfusu defansif çalışmaya yöneldiğini belirtilmektedir. Kazaklar, Orta Asya'nın diğer halkları gibi geleneksel olarak Çarlık Rusya'daki askerlik hizmetinden muaf tutulmaktadır, ancak bu kararname, Kazakistan ve Orta Asya'ya ulusal kurtuluş hareketinin başlangıcın nedeni oldu. Bunun başka nedenleri, sömürgeci baskının yoğunlaşması, Kazak topraklarının ele geçirilmesi, vergi ve gasp artışları, kitlelerin keskin biçimde bozulma durumudur.[35]

Kazakların Semirechye bölgesinden Çin'e göçü, 1916 yılının temmuz ayı başlarında başladı ve aynı yılın Eylül ayına kadar geniş oranlara ulaştı.[36]

---

[33] Mendikulova, s. 70.
[34] Taskuzhina, A. B., Istoriya zarubezhnyh kazahov: uchebnoe posobie [Yabancı Kazakların tarihi: bir el kitabı], Kostanay: KGPI, 2016, s. 36.
[35] Nikolay II i velikiye knyazya (rodstvennye pisma k poslednemu caru) [Nicholas II ve Büyük Dükler (son krala akrabalık mektupları)], M. 1925.
[36] Mendikulova, s. 73.

Ekim 1916'da Semirechye'deki çarşı otokrasisine karşı ayaklanmadan sonra, yaklaşık 300.000 Kazak Rus ordusunun cezalandırıcı eylemlerinden kaçarak Rus-Çin sınırını geçti. Kuzeyde Taichen, batıda Ili, güneyde Kaşgar ve Aksu gibi Sincan'ın sınır bölgeleri Kazak mültecilerinin merkezleri haline geldi. Bu, 1916 sonbaharında meydana gelen Kazakların Sincan'a ikinci toplu göçü idi. Çin istatistiklerine göre 300 bin Kazak ve Kırgız halkı Kazakistan ve Kırgızistan sınır bölgelerinden Sincan'a kadar göç ettiler. Onların yaklaşık 100 bini Altay bölgesine, Tarbagatay'a 60-70 bin ve İli'ye 100 binden fazla kişi taşındı. Ancak, Çin basınının temin ettiği gibi, onların sadece küçük bir kısmı Sincan'a yerleşti, çoğu Kazakistan'daki eski göçebe bölgelerine geri döndü.[37]

Çinliler, Sincan'a doğru geçiş için Kazaklardan ödeme talep ettiler: 9 yarış atı, 9 argamak (binek atı), 10.000 ruble ve 12 çakmak (gümüş külçe).[38] Kazakistanlı sinolog Syroezhkin'in çalışmalarına göre sadece bu yolla Kazaklar Çin sınırını geçme fırsatına sahipti, ancak Çarlık askerlerinin cezalandırıcı önlemleri ile umutsuzluğa sürüklenen Kazak mülteciler sayısız çetenin yanı sıra doğal afetler ve yağmalama sebeplerinden dolayı ulaşabildikleri sınırlardan izinsiz geçtiler.

Yang Zengxin (1912-1928'de Sincan valisi), bu mültecileri destekleme sorununu ve sınırlarının güvenliği sorununu mümkün olduğunca hızlı çözmek istedi, çünkü Kazak mültecilerin sayısı, kontrolündeki birliklerinden daha fazlaydı. Buna ek olarak, Rus askerleri Sincan halkına zarar verebilecek cezai eylemleri için en ufak bir mazeret vermek istemedi. Bu nedenle, Vali Yang Zengxin bu sorunu Kazak mültecilerle barışçıl bir şekilde çözmeye karar verdi. Ayrıca, Kazak nüfusu sınırın her iki tarafında hüküm sürdü ve Yang, Kazakların sadakatini riske atmak istemediği için Rusların saldırılarına karşı çıktı.

Rus makamları, Yang'tan "19'dan 31 yaşına kadar olan Dungan, Taranchi, Kırgız ve Çin'de yaşayan diğer yabancı işçileri kovmasını" talep etti. Rus yetkililerle yapılan görüşmeler sırasında, Kazak ve Kırgız mültecilerin evlerine döndükleri takdirde bir af anlaşması imzalanacağı söylendi. Mayıs 1917'nin sonunda Kazakistan'a yaklaşık 160 bin kazak iade edildi. Valinin eylemleri sayesinde, son Kazak mülteciler 1918 sonbaharında Sincan'dan ayrıldı.[39]

---

[37] Syroezhkin, Konstantin, Kazahi v KNR: ocherki socialno-ekonomicheskogo I kulturnogo razvitiya, s. 7.
[38] Mendikulova, s. 73.
[39] Mendikulova, s. 79.

Kazakistan'da iç savaş olması ve Sovyet iktidarının kurulması, Kazakların anavatanından göçüne yeni bir ivme kazandırdı. Büyük Ekim Sosyalist Devriminin başlangıcından kısa bir süre sonra Kazaklar, Çin sınırını küçük gruplar halinde geçmeye başladılar. Tarbağatay dağları ve Siyah Irtiş vadisi boyunca Kuldzha sınır bölgesinden hayvanlarının üzerinde geçtiler. Birçoğu Sincan'ın Altay ve Ili bölgesinde kaldı. Godfrey Lias, Sovyet iktidarının kurulduğu ve iç savaşın olduğu sırada Kazakistan'dan Çin'e gönderilen yüzlerce mülteciden söz etmektedir.[40]

1.3. Kazakistan'da Rus Politikası: 1930-1940 Ayaklanmanın Sosyo-Ekonomik Ve Politik Nedenleri

1932-1934 yılları, Kazakların Sincan'a kitlesel göç dönemindedir. Syroezhkin'in çalışmalarına göre Sovyet Kazakistan Kazakları, Çin sınır bölgelerine taşındılar. En önemli nedenleri, yerel "devrimci" kadrolardan kurtulmak ve açlıktan dolayı Çin vatandaşlığını kabul ettiler ve birçok senepten dolayı göçebe kamplarını orada kurdular..[41]

Tüm Birlik Komünist Partisi'nin (Bolşevikler) Kazkraykom'unun kararnamesine ve 25 Aralık 1931 tarihinde gerçekleştiren Halk Komiserler Konseyi'nin kararına göre, tüm Kazak nüfusunun yerleşik hayata geçmesi 1933 yılının sonuna kadar bitmeliydi. Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki Kazaklar çiftliklerin 1931 Eylül'e kadar %65'i ve 1932 sonunda %87,3'ü kollektifleştirildi. Göçebelerin yerleşik hayata geçmesiyle tarımın hayvancılığın yerine geçmesi açlık oluşturdu ve hayvancılığın yok olmasına yol açtı.[42]

Ablazhey çalışmalarında 1931-1932'deki göç hakkında daha fazla bilgi bulunmaktadır. Kazak Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetin'den eksik verilere göre, 1931'in ilk yarısında 563 çiftlik Çin'e taşındı. Alma-Ata Bölge Yürütme Komitesinin organizasyon departmanının istatistiklerine göre, 1932 nisan ayı başında 7790 çiftçi tek seferde dört bölgeden göç etti. Göçmenlerin geri dönüşüne ilişkin Alma-Ata bölgesel komisyonuna göre, 1932 yılının ilk yarısında bölgeden 11530 hane Batı Çine'e göç etti. Bunların arasında Aksu ilçesinden 800 çiftlik, Kegen ilçesinden 5450, Ayaguz ilçesinden 600, Chilik'ten 1770 ve Jarkent'ten 2200 çiftlik vardı. Böylece 1930'ların başından beri

[40] Lias, Godfrey, Kazak exodus [Kazak kaçış], Londra 1956, s. 24.
[41] Syroezhkin, Konstantin, Kazahi v KNR: ocherki socialno-ekonomicheskogo I kulturnogo razvitiya, s. 9.
[42] Ablazhay, N. N., "Emigraciya kazahov v Sinzyan v nachale 1930-h godov" [1930'ların başında Kazakların Sincan'a göçü], Kontur, Şubat 9, 2010, http://www.contur.kz/node/1167, [21.04.2017].

Alma-Ata bölgesinden yaklaşık 52 bin kişi Sincan'a göç etmiş oldu. Ayrıca, 1930-1932 yıllarına ait verilere göre, o bölgeden 14824 aile de Çin'e göç etti.[43]

1930-1940'larda Doğu Türkistan'ın Kazakları için zor bir dönemdi, çünkü Çin yetkililerine karşı diğer ırklar tarafından başlatılan çeşitli ayaklanmalara katıldılar. 1944-1949 yıllarındaki İli ayaklanmasında Kazaklar baskın bir rol oynadı. Sincan'da Kazak nüfusu çok fazlaydı, bu yüzden bölgedeki siyasi yaşamda her zaman önemli bir yer tutuyorlardı.

Sincan Kazaklarının mücadelesi için politik hedefler farklıydı, ancak mücadelenin asıl sebebi ekonomikti- mera sorunuydu. Mendikulova ve Syroezhkin'in çalışmalarına göre, Sincan Kazakları, göçebe büyükbaş hayvancılıkla uğraştı ve onların ürünleri bölge ekonomisinde önemli bir rol oynadı. Ancak, göçmenler ve yerleşik çiftçiler arasında meralar, rezervuarlar, sulama kanalları konusunda her zaman silahlı mücadeleye ulaşan anlaşmazlıklar vardı. Mesela Mançurya yönetimi döneminde, Moğollara meraların temel hakları verildi ve Kazaklar bu toprakların kiracıları olarak görülmektedir.

Bu durum 1930'larda devam etti. O zaman Haman Hanlığı'nın (Kumul) tasfiyesinden sonra Han halkı Haman vahasını işgal etti. Bu yüzden Uygur çiftçileri toprak ve sulama tesislerinden mahrum edildi, bu da Uygurlar, Kırgızlar'ın 1931-1933 ayaklanmasının sebebi oldu. Ve Kazaklar da bu ayaklanmaya katıldı.[44]

Sheng Şicai, 12 Nisan 1933 tarihinde Sincan'ın yeni valisi oldu. Onun kurallarının süresi, ulusal azınlıkların sürekli ayaklanmaları ve eyaletin yaşamındaki önemli politik, sosyo-ekonomik ve kültürel değişimleri içermektedir. 1934-1944 yıllarında Vali Sheng Shıcai döneminde, birçok devlet Sincan'daki iktidar mücadelesine katıldı. Samaev'in çalışmalarına göre, eyaletten Çin cumhuriyetçi yetkililerinin sorumlu olması gerçeğine rağmen, aslında güçlü Sovyet kontrolü altındaydı. SSCB, Sheng Shicai'in rızası ve doğrudan katılımıyla Sincan'ı ekonomik ve askeri olarak kullanmaya çalıştı.[45]

1931'de Tien Shan'daki ayaklanmanın ardından bu bölgede kalan ve Manas çevresinde yaşayan Kazaklar, 1936'da Altay ve Tien Shan Kazakları'nın meşhur siyasi lideri Baymulla Karkeula liderliğindeki ayaklanmayı başlattı. Böylece, 1935-1937 yıllar Çin Kazakların diğer ayaklanmalarıyla doluydu. Bu ayaklanmanın ana nedeni, Çinli yetkililerin baskısıydı. Altay'dan Moğollar, "Canlı Buda" olarak adlandırılan Gegen'ın

[43] A.g.e.
[44] Mendikulova, s. 86.
[45] Samayev, A., "Kazahi v sostave Respublikanskogo Kitaya. Period gubernatora Shen Shicaya" [Çin Cumhuriyeti'nde Kazaklar. Vali Shen Shicai dönemi], Vestnik KazNU, Seriya Vostokovedeniya, №2 (51), 2010, s. 17.

önderliğindeki isyana katıldılar. 1939'da Vali Sheng, terörünü zayıflatmaya karar verdi ve bazı Kazaklara yerel yönetimde pozisyonlar teklif etti. Birçoğu Sheng'in önerisini kabul etti.[46]

Samaev'e göre, Sincan yetkilileri ulusal azınlıklarla ilgili olarak "üç şeyi yok etme" politikası başlattı:

1) Tüm silahları kaldırmak, böylece Kazaklar yetkililere karşı çıkamazlar,

2) Atları kaldırmak, böylece bir yerden başka bir yere hızlı bir şekilde hareket edemezler,

3) Tüm nakliyeleri kaldırmak, böylece göçebe bir hayata öncülük edemezlerdi. Bu politikanın örneği, 1928-1933'te SSCB'de zaten uygulanan bir uygulamadır.[47]

1939'da il makamlarının inisiyatifinde Kazaklar ve Kırgızlar Halk Meclisi Urumqi'de toplandı. Altay bölgesinde ayrı bir Kurultay (toplantı) yapıldı, delegeler Sarysumba'da toplandı. Orada silah teslimi ve toplamaya yönelik bir kampanya açıklandı. Aynı zamanda, genel düzen sertleşti ve asi vatandaşların tutuklanması başladı. Kongreye gelen tüm liderler Urumqi ve Sarysumba'da gözaltına alındı. Bundan sonra Sincan'da SSCB'deki baskılara benzer baskılar başladı. Samaev'e göre, bu baskılar Sovyetler Birliği'nin katılımıyla gerçekleştirildi. Kazakistan'da 1937-1940'dan beri olduğu gibi, Sincan'daki Kazak elit kesiminin birçok temsilcisi öldürüldü. Kanlı baskıda 80.000'den fazla insan öldü, bu Sheng Shicai'in iktidarı feshetmesinde katkıda bulundu.[48]

1943 yılının haziran ayında Altay Kazakları arasında bir başka ayaklanma patlak verdi. Bunun nedeni, Sheng'in onları Sincan'ın güneyine zorla yeniden yerleştirme kararı oldu. Çin askerleri tarafından zulm gören Kazaklar, Moğol topraklarına kaçtı. Ayaklanma, Sovyetler Birliği'nin desteğini alan Osman Batyr tarafından yönetildi, çünkü Sheng'ın ihanetinden sonra SSCB'nin Sincan'da güçlü bir müttefiğe ihtiyacı vardı. Tungushbay, Kobdabay ve Raki molla liderliğindeki yaklaşık yirmi Kazak aile Tibet'ten Hindistan'a kaçtı.[49]

İkinci müttefik cephesi 1944 yazının sonunda İkinci Dünya Savaşı sırasında batıda konuşlandığında, Sincan'da Altay Kazakları tarafından ikinci ayaklanma gerçekleştirildi ve daha sonra İli isyanı olarak adlandırıldı. Bu büyük ayaklanmanın ana nedeni, Çinli yetkililerin Çinli mültecileri Kazak meralarına yeniden yerleştirme adımlarıydı.

[46] Samayev, "..Period gubernatora Shen Shicaya", s. 19.
[47] Samayev, "..Period gubernatora Sheng Shicaya", s. 19.
[48] Samayev, "..Period gubernatora Sheng Shicaya", s. 20.
[49] Tne Kazaks of China [Çin Kazakları]. Essays on an Ethnic Minority (Ed.by Linda Benson Ingvar Svanberg). Stockholm 1988, s. 67.

Yukarıdakilere ek olarak, Sincan'da bu dönemde bağımsız bir Türkistan devleti yaratma fikri çok yaygındı; bu, Çin yetkililerine ve Han göçmenlerine karşı çıkmak için Ili isyanının temel fikri haline geldi. Sincan'da yaşayan Müslüman uyruklu yedi azınlık; Uygur, Kazak, Özbek, Taranchi, Tatar, Tacik ve Kırgız, 1940'larda bölgenin toplam nüfusunun %92'sini oluşturuyordu. Ayrıca, yukarıda sözü edilen halklardan 6 tanesi dilleri Türk dili grubundadır; bu da bağımsız bir devlet yaratmanın birleştirici bir faktörüdür.[50]

Mendikulova çalışmalarına göre, Kazakların ayaklanmasının en önemli nedenlerinden biri, SSCB ile ticari ilişkilerin sona ermesi ile bağlantılıydı. Çünkü Sincan'ın tarımsal hammaddeleri ve özellikle de hayvancılık ürünleri (ana göçmenleri Kazak göçebelerdi) satış pazarlarını kaybetti. Bu sorun Kazaklar için çok büyük önem teşkil eder, bu yüzden 1944-1945 yıllarında sorunun çözüm ihtiyaçları Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin Siyasi Platformu'nun 9. Bölümüne 14 madde olarak eklendi.[51]

Kasım 1944'te Doğu Türkistan Cumhuriyeti, Kuldzha şehrinde ilan edildi. "Geçici Devrimci Hükümeti'nin" başında Uygur ve Kazak kabilesinin aristokrasisinin temsilcileri vardı. 1944-1949 yıllarında Çin'in Sincan vilayetinin (tarihi Doğu Türkistan'ın kuzeyi) kuzeyindeki üç ilçesinin (Ili, Tachen ve Altay) topraklarında kısa süreli bir Sovyet devletiydi.[52]

Mendikulova kitabında verilen bilgilere göre, 1944-1945 yıllarında Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin siyasi platformu, tüm isyancı halkların çıkarlarını gösterdi ve şöyle oldu:

1) Çin yönetiminin sonu;

2) Tüm halklar ve uluslar için eşitlik kurulması;

3) Doğu Türkistan'ın bütün uluslarını temsil eden ulusal siyasi birliklerin organizasyonu;

4) Yerel yönetiminin yerel halkın eline verilmesi;

5) Tüm kültürel grupların bağımsız gelişmesi ve yerel dillerin kullanımı;

6) Askeri organizasyonların yerel formlarının yeniden kurulması;

7) Sheng Shicai kabul eden cezaevi sisteminin çıkartılması;

8) Sheng Shicai tarafından yakalananların serbest bırakılması;

---

[50] Mendikulova, s. 88.
[51] Mendikulova, s. 88.
[52] Barmin, Valerii, Sinzyan v sovetsko-kitaiskih otnosheniyah 1941-1949 gg. [1941-1949 arasındaki Sovyet-Çin ilişkilerinde Sincan], Monografi, Barnaul 1999, s. 50.

9) Sovyet Birliği ile yeniden ilişkilerin kurulması ve özellikle sığır, yün, deri ve tahıl ticaretinin yeniden başlaması;

10) Vergi azaltılması;

11) Dini özgürlük kurulması;

12) Sincan'a Han-Çinlerin göçüne tepki;

13) Sulama topraklarının genişlemesi;

14) Tüm ücretli ırgatların durdurulması.[53]

1944-1945 yıllarında isyancı Kazakların ve onların yardımcılarının başarılı mücadelesinin ardından, bahara kadar, Altay, Tarbagatay, Kuldzha'daki bütün geleneksel Kazak mera arazileri ve Tien Shan'ın kuzey mahmuzları Çinli askerlerden kurtarıldı. 1945 yılının Ağustos'unda Osman Batyr başkanlığında Doğu Türkistan Cumhuriyeti Ordusu'nun kurulması ilan edildi.[54]

1945 yılının sonbaharında Doğu Türkistan Cumhuriyeti, ilk askeri başarısından dolayı Çinlileri onlarla görüşmeye zorladı, yedi ay sonra 1946 yılında Barış antlaşması imzalandı. 6 Haziran 1946 tarihli Barış Antlaşması şunu sağladı:

- evrensel din özgürlüğü,
- ulusal kültürlerin gelişimi için özgürlük,
- basın, toplantı ve konuşma özgürlüğü,
- Doğu Türkistan Cumhuriyeti ordusunun eğitimi sırasında Uygur ve Kazak dillerini kullanabilmesi,
- koalisyon hükümetinin oluşturulması,
- Sincan'daki resmi iki dillilik (Uygur ve Çin),
- ilköğretimde anadilde eğitim,
- yerel yöneticilerin seçilmesi,
- nüfusun gerçek üretim kapasitelerine göre vergi alınması,
- mevcut anlaşmalar çerçevesinde serbest iç ve dış ticaret,
- siyasi tutukluların derhal serbest bırakılması (10 gün içinde).[55]

---

[53] Mendikulova, s. 91.

[54] Ablazhey, N. N., Sovetizaciya kazahskogo naseleniya prigranichnyh raionov Sinzyana vo vtoroi polovine 1940 – nachale 1960-h gg. [1940'ların ikinci yarısında - 1960'ların başında Sincan sınır bölgelerindeki Kazak nüfusunun sovyetleştirilmesi], Kazakistan ve yabancı Kazaklar: Uluslararası bilimsel-pratik konferans çalışmaları, Kazakların Dünya Birliği'nin 20. yıldönümü için "Etnik Kazakların devlet göç politikasının ayrılmaz bir parçası olarak Kazakistan'a geri gönderilmesi: başarılar, sorunlar ve çözümler", (Almaty, Ekim 12, 2012), Almaty 2012.

[55] Mingulov, N.N., Nacionalno-osvoboditelnoe dvizhenie narodov Sinzyana kak sostavnaya chast obshekitaiskoi revolyucii (1944-1949) [Sincan halklarının genel Çin devriminin ayrılmaz bir parçası

Doğu Türkistan Kazakları tarihinde 1947-1948 yılları özeldir çünkü ilk olarak 1947 yılının 19 Mayıs'ta Kuldzha'dan olan Maksud Baikozu Sabri Sincan'ın valisi oldu. İkincisi, 1948'de birkaç Kazak temsilcisi Çin Ulusal Meclisi'ne (Yuan) temsilci olarak seçildi. Kazaklar arasında Yuan'a delege edilenler, Şerziman Osman Batyruly, Hamza Uchar Kumisbayuly, Koksegen Karipuly ve Delilhan Zhanaltay Zhanymkhanuly idi.[56]

1948 sonbaharında, Kuomintang[57] partisinin destekçilerini yaklaşmakta olan Çin Halk Kurtuluş Ordusu'na (ÇHKO) karşı harekete geçirmek için hazırlıklara başladı. Bu nedenle, Chiang Jieshi'yi destekleyen Kazaklar, 1948'de Osman Batyr komutasındaki Kuomintang ordusuna katıldı.[58]

Linda Benson'a göre, Maksud Sabri'nin yönetiminden Çinliler hoşnutsuzdu, bu yüzden 10 Ocak 1949'da Kuomintang'a Burkhan Shahidi zorla atandı. Tarihsel olayların gösterdiği gibi, o 1949 sonbaharında Çin Komünistlerinin zaferinden sonra onların tarafına geçti. Chiang Jieshi'ye ihanet etmesine rağmen hala valilik görevini sürdürmeye devam etti.[59]

Burkhan Shahidi döneminde, Sovyet-Çin ticaret müzakereleri yeniden başladı. 1949 yılının ağustos ayında Burkhan Shahidi, Çin Komünist hükümetinin müttefiki olan Gen. Zhang-Zhizhong'dan Pekin'den bir telgraf aldı; Burkhan'dan Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin üç bölgesinden olan delegelerin Urumqi'deki müzakereler için davet edilmesini istedi. Görüşmelerde iki taraf, birbirlerine karşı güç kullanmamayı, Sincan'ın iki idari bölgesini ayıran gayri resmi sınırda barışı tesis etmeyi kabul etti.[60]

16 Ağustos 1949'da Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin (DTC) liderlerinden biri Akhmedzhan Kasimi, Burkhan'a kendisi ve DTC hükümetinin diğer birkaç üyesinin Kuldzha'dan Alma-Ata'ya gittiğini bildirdi. Daha sonra, Çin Komünist Partisi'nin yeni Siyasi Danışma Konseyi, diğer partiler ve kuruluşlar için çalışmak üzere Pekin'e doğru yola devam ettiler. Profesör Linda Benson'ın monografisine göre, 28 Ağustos 1949 da,

---

olarak ulusal kurtuluş hareketi (1944-1949)], Questions of the history of Kazakhstan and Eastern Turkestan. Proceedings of the Institute of History, Archeology and Ethnography after Ch. Valikhanov of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, Volume 15, Alma-Ata: Publishing House of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, 1962, s. 81

[56] Mingulov, s. 82.

[57] Çin Cumhuriyetinin muhafazakâr siyasi partisi.

[58] Mendikulova, s. 92.

[59] Benson, Linda ve Svanberg, Ingvar, China's Last Nomads: The History and Culture of China's Kazaks [Çin'in son göçebeleri: Çin Kazaklarının tarihi ve kültürü], Armonk and Londra: M. E. Sharpe, xiii, 1998, s. 97.

[60] Benson ve Svanberg, s. 97.

Urumqi'deki SSCB Genel Konsolosu, Burkhan Shahidi'ye özel olarak, Alma-Ata'dan ayrılan uçağın infilak olduğunu ve içindeki herkesin öldüğünü bildirdi.

Ölenler arasında başkan yardımcısı Ahmedzhan Kasimi, genel sekreter yardımcısı Abdulkerim Abbas, sağlık bakanı Delilhan Sugurbayuly, bakan İşkhak Han Mura ve Çin yetkilisi Lo Zu vardı. Doğu Türkistan Cumhuriyeti hükümetinin ölümlerle ilgili resmî açıklaması birkaç ay sonra yapıldı. Burkhan Shahidi'nin anılarında 19 Eylül 1949'da Mao Zedong'a bir telgraf gönderdi ve Sincan halkının "gerici" Kuomintang ile bütün bağları kopardığını ve ÇKP'nin sekiz şartına uyduğunu söyledi. Olayların gösterdiği gibi, ama halkın çoğunluğu ÇKP ile birlik olmadı ve bağımsız olarak kalmak istediler.[61]

Çin'deki insan sayısı hakkında "China Handbook" istatistik kaynağına göre, 1937'den 1943'e kadar Sincan'da yaşayan 4.360.020 kişi arasında 930.000 Kazak olduğu belirtilmektedir. 1953-1954 yılların tüm Çin Nüfus Sayımı materyallerine dayanarak, Sincan'da 1953 y. kadar 509.000 Kazak vardı. Sonuç olarak, Kazak nüfusunun son 10 yılda yaklaşık 421.000 kişi veya %45'den fazla kaybı vardır. 1950-60'larda, yaklaşık 200 bin Kazak Çin'den SSCB'ye taşındı.[62]

1.4. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bir Parçası Olarak Kazakların Sincan'dan Göçü

Çin Halk Siyasi Danışma Kurulu toplantısında 1 Ekim 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ilan edildi. Çin komünistleri, İmparatorluğun çevresinde agresif bir politika yürütmeye başladılar. Toplu katliamlar, hapishaneler, işkenceler, Sincan'da yaygın hale geldi.[63]

ÇHC'nin kuruluş zamanına kadar bu topraklarda 420 bini aşkın Kazak yaşadı; Sincan nüfusun %9'unu oluşturdular yaklaşık 418 bin kişi, yaklaşık 3 bini Gansu ve Qinghai vilayetlerinin sınır bölgelerinde yaşadı. ÇHC topraklarında ikamet eden tüm Kazaklar, Büyük Cüz ve Orta Cüz kabilelerine aittir. Suwan, Alban, Dulat (Büyük Cüz) ve Argyn, Kerey, Naiman, Uak (Orta Cüz) kabileleri Çin Halk Cumhuriyeti topraklarına yerleşti. Bunların en çoğu Kerey ve Naiman kabile birliklerindendir. Kerey kabilesi Altay, Tarbağatay ve Urumqi ilçelerinde, Naiman kabilesi İli ilçesinde ve kısmen Urumqi kuşağında olan Chuguchak'ta göçebe hayatı yaşadılar. Alban kabilesi göçtükleri Ili

[61] Benson ve Svanberg, s. 98.
[62] Çin Bilgi Bakanlığı. Çin El Kitabı 1937-43. New York: The MacMillan Co., 1943.
[63] Mingulov, s. 100.

bölgesinde bulunan Kunges, Tekes ve Kash nehirlerinin vadileri ile Naiman'ın Kizay kabilesine komşu oldu.[64]

20 Ekim 1949'da Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun bir kısmı Urumqi'ye girip Çin Komünist Partisi ile Sincan'ı egemeliği altına aldı. "Bu sebep yüzünden aslında Sincan il yönetimi Burkhan Shahidi'nin yönetiminden kurtuldu ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin liderlerinin çoğu da Çin Komünist Partisi'ne katıldı. Böylece, Türk-Müslüman çoğunlukta olan Sincan (o günlerde nüfusunun %75'i Uygurlar, %10'u Kazaklar ve %6'dan daha az olan Han nüfusuydu) Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir parçası haline geldi."[65]

Kazak müfrezeleri ÇKP rejiminin kurulmasına ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun bir kısmının Sincan'a girişine karşı çıktı. Bu birlikler, Kuomintang subayları arasında faaliyet gösteren Osman Batyr ve Alibek Hâkim Urumqi'de ABD elçisinin yardımcısı Douglas McCernan ile doğrudan temaslarda bulundu. Mingulov tarafından verilen bilgiye göre, 25 Eylül'de Douglas McCernan, Urumqi'de Yolbars Khan, Muhammed Emin Bura, Samoilov ve birkaç Kuomintang subayının katıldığı bir toplantı yaptı. Bu toplantıda direniş birimlerini örgütlemek ve birliklerde ayaklanmalar düzenlemek için talimat verdi. Oluşan bu birimlerin eylemleri, 1949 yılının eylül ayının sonunda, Sincan'da geçici bir sıkı yönetim yasasının getirilmesine yol açtı.[66]

1949-1950 sonbahar ve kış aylarında Kazaklar, Komünistlerle dini özgürlüğün garantilerini, göçebe geleneklerinin korunmasını ve Sincan'daki hareket özgürlüğü için müzakere etti. Ancak yeni rejimin temsilcileri, bu şartların yerine getirilmesinin Kazakların onlarla iş birliği yapması koşuluyla kabul edeceğini belirtti.[67]

Ospan batyr, 28 Mart 1950'de Barqul'da yapılacak bir toplantı için Kazak halkının büyüklerinden bine yakın kişi çağırdı. Toplantı sırasında, büyüklerin yarısı Hindistan'a taşınmaya karar verdi. Ancak Ospan Batyr ve Zhanykhan Tileubayuly kalmaya ve sonuna kadar komünistlere karşı savaşmaya karar verdi.[68]

Sincan'ı terk etme ve Tibet üzerinden Hindistan'a geçme fikri birden fazla kez Kazaklar arasında tartışıldı (Khalifa Altay'a göre, 1903'te ve Godfrey Lias'a göre, 1913'te). Çinli

[64] Syroezhkin, "Kazahi Kitaya: problemy repatriacii", s. 14.
[65] Mendikulova, s. 95.
[66] Mingulov, s. 98.
[67] Mendikulova, s. 95.
[68] Tne Kazaks of China. Essays on an Ethnic Minority…, s. 55.

yerel yetkililerden memnun olmayan Boke Batyr akrabalarını Hindistan yarımadasına götürmeye çalışırken öldürüldü.[69]

1940'da Tibet'e giden yolda iki Kazak grup ortaya çıktı: birincisi Eliskhan Batyr'ın önderliğindeki 200 aile idi; ikincisi Sabyrbay'ın önderliğinde olan 300 aile idi. Daha sonra gruplar, Zaip Taiji'nin önderliğinde Kazaklar ile birleşti ve 1940 yılının eylülünde Tibet'e 5 bin Kazak olarak geldi. Khalifa Altay ve Hamza İnan onlarla birlikteydi. Bir yıldan fazla Tibet kabileleriyle savaştılar. Tibet'te yaklaşık 2 bin Kazak soğuk, açlık, dağdaki salgın hastalıklar ve Tibetlerin katliamları yüzünden öldü. Böylece onlar, Çin'den giden toplam nüfusun %40'ını kaybettiler. 1941'de Zayip Taiji öldürüldü ve üç ortak grubun Kazakları Eliskhan Batyr liderliğinde İngiliz Hindistan sınırlarına ilerlemeye devam etti. Bombay'daki Türk Büyükelçiliği'nde Kazakların Türkiye'ye taşınmaları reddedildi, çünkü o sırada savaştan yeni çıkmış olan bir ülke bunun için mali olanaklara sahip değildi. Sonuç olarak, bazı Kazaklar Pakistan'a taşındı ve diğer kısım Çin'e döndü.[70]

Böylece, Kazakların Doğu Türkistan dışına göç etmesinin sebebi, Cumhuriyet döneminde Çin hükümetinin eyalet politikasıydı. Bu politika, Altay ve Tarbağatay'daki Kazak mera arazilerinin ele geçirilmesi ve bu bölgelerin Çin ya da Moğol köylülerine devredilmesiyle ilgilidir. Kazak göçebelerinde huzursuzluk yaratmak için silahlı mücadeleye girmeleri bilerek kışkırtıldı. Soykırımlardan ve aşağılanmalardan bıkmış insanların öfkesini ve hoşnutsuzluğunu bastırmak için Çin yerel yönetimi baskı kullandı.

1950 sonbaharında Barqul'da yapılan toplantı sonrasında binlerce Kazak nüfusu, Sincan'dan Hindistan'a büyük göç başlattı. Çok zor bir yolculuktu. Khalifa Altay'nın anılarına göre, geceleri çöller soğuktu, gündüz inanılmaz derecede sıcaktı. Hayvancılık için yiyecek hiçbir şey yoktu, hayvancılık düştü ve kadınlar, yaşlılar ve çocuklar arasındaki ölüm oranı arttı. Yolda, Kazak ailelerinin karavanları sıklıkla o dönemde Tibet'te yaşayan vahşi kabileler ve soyguncu gruplar tarafından saldırıya uğradı. Uzun

[69] Tne Kazaks of China. Essays on an Ethnic Minority…, s. 56.
[70] "Krovavyi ishod kitaiskih kazahov v turcii" [Türkiye'de Çin Kazaklarının kanlı sonucu], Aralık 03, 2016, https://kokshetau.asia/interesnoe/13667-krovavyj-iskhod-kitajskikh-kazakhov-v-turtsii, [24.04.2017].

bir yolculuk sırasında Tibet'in başkenti Lhasa, Çin Komünistleri tarafından işgal edildi. Onların amacı Sincan'dan kaçanların ülkeden ayrılmasını önlemekti.[71]

Çin'den göçlere katılan bazı Kazakların hatıralarına göre, ilk grup (birkaç yüz kişi), Lhasa üzerinden algılanamaz bir şekilde Pakistan'a kadar sınırı geçmeyi başardı. Ancak Kazak ailelerinin çoğu Pakistan sınır muhafızları tarafından tespit edildi ve sınırın ötesine geçilmeleri reddedildi. Sonuç olarak, mülteciler Pakistan sınırında büyük bir kamp kurmak zorunda kaldı. Birkaç hafta boyunca orada yaşadılar ve bir gece Çin Komünistlerinin silahlı müfrezeleri kampa saldırdı. Pakistan sınır muhafızları, yapılan katliamı gördükten sonra sınırı geçmek için izin verdiler ve 10 Ekim'de saldırıdan kurtulan Kazaklar Pakistan'a taşındı. Daha sonra, Hindistan veya Pakistan'da bulunan birkaç Kazak, bu ülkelerin vatandaşlığını elde etmeyi başardı. Mültecilerin çoğu başka seçenekler aramak zorunda kaldı. Suudi Arabistan'a gitmemeye karar verildi, çünkü Arap ülkeleri Kazaklara çok alışkın değildi. Ayrıca, Tayvan'a taşınma seçeneği iptal edildi (daha önce küçük bir Kazak grubu yerleşmiş olmasına rağmen), çünkü mülteciler o zamanlar Çin'e güvenemedi. ABD'ye gitmesi önerildi (ABD'nin yetkilileri kabul etmeye hazırdı), ancak yaşlılar korkuyordu, çünkü Amerika'da Kazaklar etnik ve dini kimliklerini kaybedebilirdi. Pakistan ve Hindistan'da da artık kalmaları mümkün değildi. Sonuçta seçim, Kazakların diline ve dinine yakın olan Türkiye idi. 1952'de Türkiye, Pakistan, Hindistan ve Suudi Arabistan'dan gelen mültecileri resmi olarak kabul etti. Son mülteci grupları, 1954'te Srinagar'daki kamptan göç etti.[72]

Çin'de kalan Kazakların tamamı ülkenin kuzeybatı kesiminde, Gansu ve Xinhai eyaletlerinde ve aynı zamanda Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşamaktaydı. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ulusal politikasına uygun olarak, Kazaklar gibi ulusal azınlıkların yaşadığı alanlar, otonom yönetim birimlerine (ilçelerden bölgelere) dönüştürüldü. Gansu'da nispeten az sayıda olan Kazak nüfusu, 1954'te kurulan Aksay Kazak otonom ilçesinde yoğunlaşmıştır. 1972'de onların sayısı 1600 kişi, 1982 nüfus sayımına göre 2367 kişidir. Xinhai Eyaletinde, başka bir küçük Kazak grubu (1982'de 1.497 kişi) Gass Gölü bölgesinde yaşamakta ve bir diğer grubu Haysi-Moğol, Tibet ve Kazak özerk ilçelerinde yaşamaktadır. Gansu ve Xinhai'deki Kazaklar, 1930'larda ve 1940'larda bu illere göç eden Sincan kökenli göçmenlerin torunlarıdır. 1986 yılında Urumqi'den

[71] Lakhanuly, Nurtay, "Iz Kitaya v Evropu cherez Indiyu. Tyagoty otkochevki kazahov" [Hindistan üzerinden Çin'den Avrupa'ya. Kazakların gidişinin zorlukları], Ekim 18, 2016, http://rus.azattyq.org/a/talgat-koszhigit-kazakhi-v-evrope/28060260.html, [24/04/2017].
[72] "Krovavyi ishod kitaiskih kazahov v Turcii", a.g.e.

alınan bilgilere göre, yerel yetkililer Xinhai ve Gansu eyaletlerindeki Kazakları Sincan'a dönmeye ikna ettiler. [73]

SUÖB'de üç özerk Kazak bölgesi kuruldu: İli Kazak Özerk İli, Barkel Kazak Özerk İlçesi ve Mori Kazak Özerk İlçesi, Kazak nüfusunun çoğu bu bölgelerde yaşamaktadır. Ayrıca Kazaklar yıllardır SUÖB'nin başkentinde – Urumqi'de yaşadılar. İli Kazak Özerk İlinde Kazak nüfusu 3 ulusal bölge, 2 özerk ilçe ve 24 küçük kasabada yaşamaktadır. Kazaklı Bekmuhamed Musa, Ili Kazak Özerk İli hükümeti başkanıdır. Hükümet, Kuldzha şehrini (Çin Yinin'de) idari merkezi yapıp 27 Kasım 1954'te kuruldu.[74]

1.5. Sovyetler Birliği'ne Büyük Göç (1962)

1960'ların başından beri Çin'den çok büyük bir göç başladı, kendiliğinden bir tarih yazmaya başladı. 1959-1961 yılları, Çin'de "Siyah yıllar" olarak adlandırıldı çünkü büyük kıtlık başladı. Sonuçta çoğu Sincanlı Kazaklar ve Uygurlardan yaklaşık 200 bin kişi, Kazakistan da dahil olmak üzere SSCB'ye vatandaşlık ve geri dönüş talep etti. Sovyet liderliği bu talebi onaylamasına rağmen, Çin hükümeti bu olaydan hoşnut olmadı bu yüzden SSCB'ye geri dönüşlerin süresinin resmen bitirilmesi kararı alındı. Bu eylemlere cevaben, 1962-1963 yıllarında zirveye çıkan sınır boyunca kitlesel bir göç başladı.[75]

1962'de SSCB, devlet sınırında Çin'den gelen herkese geçiş izni verdi. Ardından, 15 Nisan-1 Mayıs tarihleri arasındaki 15 gün içinde Sovyet-Çin sınırı Sincan'dan gelen mülteciler için açıldı. Bu mülteciler arasında Kazaklar, Uygurlar, Dunganlar, Ruslar, Kırgızlar vs. vardı. ÇHC'nin mülteci sorunu, yukarıda sözü edilen ÇKP'nin Han olmayan insanlara yönelik ulusal politikasının zalimleşmesi ve kötüleşmesi nedeniyle de ortaya çıkmıştır.[76]

1956'da Çin Han halkın Sincan'a göçü büyük ölçüde başladı ve Çin yetkililerinin önleyici tedbirlerle sürdürdüğü politikası ortaya çıktı. Kazak geleneksel yapısının

---

[73] Khafizova, K.Sh., "O Kazakhstansko-Kitaiskih otnosheniyah" [Kazak-Çin ilişkileri hakkında], Problemy Dalnego Vostoka, № 4, 1998, s. 42.
[74] Khafizova, "O KazakhstanskoKitaiskih…", s. 40.
[75] Ablazhey, N.N., "Masshtaby I posledstviya vozvratnoy migracii s Kitaya v SSSR" [Çin'den SSCB'ye dönüş göçünün ölçeği ve sonuçları], Sibir Kapitalisticheskaya, proje №02-01-00317, http://muz.hum.sbras.ru/kapital/project/modern/018.html, [21.04.2017].
[76] A.g.e.

yıkılması ve Kazaklı pastoralistlerin devletin ücretli işçilerine dönüşümeleri; onların çiftlik hayvanlarını yeni organize olmuş tarımsal komünlere teslim etmeleri için zorlandılar; Hükümet yetkilileri tarafından diktatörlüğe bağlı olmaları, Han olmayan kişilerin ulusal kadrolarına karşı zulmü Kazakların mesleki ve eğitim düzeylerinde bir düşüşe neden oldu. Bu ÇKP politikası, politik ve ideolojik amaçlar içindir ve ekonomik gelişim ön planda tutulmamıştır.[77]

Amerikalı bilim adamı G. Moseley'e göre, Han olmayan halkların temsilcileri tarafından Sovyet-Çin sınır kapısından geçilmesi ile "Sovyet-Çin ilişkilerinde yaşanan krizin doruk noktası ve 1960 yılında kurulan iki ülke arasındaki ilişkilerde genel düşüş ÇKP'nin İli bölgesini Sovyet etkisinden kurtarmaya yönelik girişiminden dolayı" idi.[78]

1950'lerin sonlarından beri, Han olmayanların şiddetli asimilasyon programı açık bir şekilde desteklendiğinden, bu programın tezahürlerinden olan, Uygurlar ve Kazaklar'ın kulandığı Arap alfabesinin kaldırılmasıydı. Ayrıca onlar Çince fonetik alfabeye dayanan Latin yazıya dönüştürdüler. Türk etnik azınlıklarının temsilcileri Çince öğrenmek zorunda kaldılar ve Çin kültür geleneklerine zorla bağlandılar; onların etnik kültürlerinin gelişimi yasaklandı. Bütün bunlar, Kazaklar ve Uygurların öfkesine neden oldu ve Çin yetkilileri tarafından baskıya yol açtı. Bu baskılar, Sovyet-Çin sınırının küçük gruplar tarafından ilk geçişine ve 1962 Nisan'ında Çin'den gelen mültecilerin kitlesel akışına neden oldu.[79]

Çin mültecileri, Kazak SSC'nin 4 bölgesine yerleştirdiler, altı ay içinde çoğu kimlik aldılar ve iş sahibi oldu, çocuklar okullara kabul edildi. Sincan'dan gelen Kazak mültecilerin çoğu kırsal kesimde, hayvancılıkla uğraşılan kolektif çiftliklere yerleştirildi. Sincan'daki Kazak mültecileri arasında öğretmenler, doktorlar, avukatlar, sığır yetiştiricileri ve diğer mesleklerden kişiler vardı. Onların hepsi kendi uzmanlıklarında iş bulamadı, ama SSCB'de iş sahibi olmalarının reddedilmesi olayı bilinen bir yanlıştır.[80]

G. Moseley'e göre, 1962 yılının nisan ayından ağustos ayına kadar Ili Kazak Özerk İlinin yaklaşık 60.000 vatandaşı, özellikle Kazaklar ve Uygurlar, Kazakistan'a geçti.[81]

---

[77] Mukhametkanuly, "Kytaidagi kazaktar: Sayasi Tarihi (XVII-XX)", s. 102.
[78] Moseley, George, A Sino-Soviet Cultural Frontier. The lli Kazakh Autonomous Chou. [Çin-Sovyet Kültürel Sınırları. Ili Kazak Özerk Chou] (Harvard East Asian Monographs, 22.) viii, 163 pp. Cambridge, Mass.: East Asian Research Center, Harvard University, 1966. (Distributed by Harvard University Press. Distributed in G.B. by Oxford University Press. 24 s.).
[79] Mukhametkhanuly, "Kytaidagi kazaktar: Sayasi Tarihi (XVII-XX)", s. 99.
[80] Syroezhkin, "Kazahi Kitaya: problemy repatriacii", s. 110.
[81] Moseley, a.g.e.

Profesör-sinolog June Teufel Dreyer'in çalışmalarına göre, "Yeni khayat" gazetesinde, 100.000 kişinin SSCB sınırını geçtiği ama Çin kaynaklarında 60.000 mülteci sayısının kasten daha az olarak bildirilmiştir.[82]

[82] Dreyer, June Teufel. "The Kazakhs in China" [Kazaklar Çin'de], A. Suhrke ve L. G Noble yayını, Uluslararası İlişkilerde Etnik Çatışmalar. New York: Praeger, 1977, s. 151.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN VE KAZAKİSTAN'IN BÖLGESEL VE GÖÇ POLİTİKALARI

2.1. Sincan'daki Ulusal-Bölgesel Otonomilerin Oluşumu

ÇKP, yalnızca SSCB'de geliştirilen ulusların kendi kaderini tayin etme teorisini kısmen kabul etti. Partinin dikkati, ulusal özerkliklerin (cumhuriyetler ve bölgeler) ve ulusal bölgelerin düzenlenmesine çekildi. Zaten 1930'larda ÇKP, ulusal azınlıkların sadece kendi ulusal-bölgesel otonomilerini kurma hakkına sahip olduklarını açıklığa kavuşturdu ve geniş çapta anlaşılmış ulusal özerklik fikrini reddetti.[83] Bütün ülkenin kurtuluşu ve ÇHC'nin (1949) kuruluşundan sonra, birlik ve istikrarı sağlamak için ülkeler federal bir sistemi kabul etmemeye ve ulusların kendi kaderini tayin hakkını yasal olarak ileri sürmemeye karar verdiler. Sincan'ın ülkenin diğer ulusal bölgeleri gibi ÇHC'nin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulandı. 1952'de hükümet merkezi, ulusal özerklik alanlarının oluşumunu tanımlayan "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Ulusal Bölgesel Özerk Yönetimin Uygulanması Programını" kabul etmektedir;[84] ÇHC Anayasasının ulusal-bölgesel öz-yönetim normları sürekli olarak sonuçlandırıldı. 31 Mayıs 1984'te, 2001 yılında tamamlanan Çin Halk Cumhuriyeti "Ulusal ve Bölgesel Özerklik" Yasası (bundan sonra 2001 tarihli ÇHC Yasası) kabul edildi. Çin Halk Cumhuriyeti'nde ulusal-bölgesel özerklik şu sorunları çözmektedir:

- ÇHC'nin ulus devlet birliği dengesini ve ulusal azınlıkların haklarını desteklemesi
- Özerkliklerde (rayön, mahalle, vilayat) çeşitli düzeylerde toprak özerkliği sağlanması
- Atama kadrolarında ulusal azınlıkların temsilinin oluşmasına izin verilmesi
- ÇHC'nin diğer bölgeleriyle karşılaştırıldığında özerk bölgelerdeki daha fazla yasal hakların ve diğer normatif yetkilerin bir araya getirilmesi için bir fırsat sağlanması
- Ulusal azınlıkların dini inançlarının ayrılması için elverişli koşullar yaratılması

2001 yılının Çin Halk Cumhuriyeti Yasası'na göre, bölgesel öz-yönetim, "insanların ve bölgelerin iç işlerini yönetmek için özerk bölgelerin yetkilileri tarafından kullanılan, halkın temsilcileri ve bölge halkının bir araya gelmesiyle, verilen milliyetin ve bölgenin özel koşullarına ve özelliklerine uygun olarak gerçekleştirilen özerk yönetim

---

[83] Zheng Kai, Nacionalno-territorialnaya avtonomiya KNR [ÇHC'de ulusal-bölgesel özerklik], M.V. Lomonosov adını alan Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova 2009, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 4.

[84] Melnikov, A.P., "Sistema mestnogo samoupravleniya v KNR" [CHÇ'nın yerel yöntemi] // Felsefe ve Sosyal bilimleri, № 3, 2008, s. 85.

haklarıdır". Özerk bölgelerin otoriteleri ile ÇHC'nin öz-yönetim organlarının bölgesel yönetim yetkileri birleştirir. Bu, ulusal azınlıkların çıkarlarının ve haklarının dikkate alınmasını sağlar. Bölgesel öz-yönetimi, ulusal ve bölgesel özerklik fikirlerini birleştirerek "kendi evinin efendisi" (kompakt ikamet yerlerinde) yardımcı olmaktadır.[85]

Çin'in tarihsel gelişim sürecinde, çeşitli milletlerin karma yaşamı gelişti; aynı zamanda, onların bazıları ÇHC Anayasası, 2001 ÇHK Yasası, bölgesel ve ulusal politikada da dikkate alınan bazı ilçelerde (mahallelerde) yoğun bir şekilde yaşadı. Çin'de, beş özerk bölge (Sincan-Uygur, İç Moğolistan, Ningxia-Hui, Tibet, Guangxi-Zhuang), 30 özerk il ve 120'den fazla ilçe bulunmaktadır. Özerk bölgelerin alanı, ÇHC'nin tüm bölgelerinin yaklaşık %64'üdür.[86]

Sincan, ulusal-bölgesel rayönün tipik bir örneğidir. Bu rayön, Çin topraklarının 1/6 oluşturan topraklarının adıdır, burada 47 millet azınlık olarak yaşamaktadır. Onların en fazlası Uygur, Kazak, Özbek, Kırgız, Tacikler ve başka halklardır. Sincan'da Orta Asya halkları yaşadığı için "Doğu Türkistan" olarak adlandırılması tesadüf değildir.

2001 yılının ÇHC Kanunu hükümlerine göre, ulusal-bölgesel özerklik (toprak özyönetim), ulusal azınlıkların bir veya daha fazla ikamet alanları etnik ilişkilerin durumuna, ekonomik kalkınmanın düzeyine, halkın geçirdiği tarih temellerine dayanarak yaratılmaktadır. Mahalleler, iller ve ilçeler şeklinde ulusal-bölgesel özerklikler, ulusal azınlıkların temsilcilerinin yer aldığı küçük yerleşim yerleri veya şehirleri içerebilir. ÇHC Anayasası'nın 115. maddesi uyarınca, özerk bölgeler, özerk ilçeler ve özerk mahallelerin yönetim organları, 3. Bölümün 5. maddede öngörülen yerel devlet organlarının yetkilerini kullanırlar. ÇHC Anayasası, 2001 tarihli ÇHC Yasası ve diğer yasaların belirlediği yetki çerçevesinde kendi kendini yönetme haklarına da sahip olmaktadır, belirli yerel koşulları dikkate alarak devlet yasalarını ve politik tutumları tutarlı bir şekilde uygulanmaktadır.[87]

Sincan'ın ulusal-bölgesel özerklikleri, farklı milletlerin yoğun olarak yaşadığı otonom bölgeler, özerk iller ve özerk ilçeler düzeyinde uygulanmaktadır. Bu, Sincan içindeki ulusal-bölgesel yapının heterojen kalmasının nedenir. Sincan beş özerk ili içermektedir: Ili Kazak (burada Kazak halkı, Han halkından sonra en büyük ikinci etnik grubu); Bortala Moğol (Han, Uygurlar, Kazaklar, Moğollar, vb.); Bayangol Moğol (Han, Uygurlar, Dunganlar, Moğollar); Sanci Hui (Dunganlar, Hanlardan sonra ikinci büyük

[85] Kapitsyn, s. 109.
[86] Çin İnternet Bilgi Merkezi. http: //www.china.org.cn, [23.03.2018].
[87] Melnikov, s. 85.

etnik grubu); Kızılsu Kırgız (Uygurlar, Kırgızlar). Ulusal toprak ilkesi temelinde tahsis edilen 6 özerk ilçe, Uygurlara ek olarak diğer ulusal azınlıklarda özerk yönetimi sağlar. Buna ek olarak, Sincan Özerk Bölgesi'ne doğrudan bağlı 7 vilayet ve 4 şehir, diğer özerk bölgelere bağlı 16 kent ve 62 ilçe bulunmaktadır. Sincan'da, birçok tarımsal alay, sanayi, inşaat, ulaşım, ticaret işletmeleri ve hatta eğitim kurumlarını içeren özel bir idari ve bölgesel yapısı- Sincan Endüstri ve İnşaat Binası vardır. Ünlü Shihezi Üniversitesi ("Gobi Pearl") Çin Eğitim Bakanlığı ve Sincan Endüstri ve İnşaat Binası rehberliğinde çalışmaktadır.[88]

İnşaat Binası, 7 Ekim 1954'te, çeşitli askeri birimlerden terhis edilmiş askerler tarafından kuruldu. "Kültür devrimi" sırasında tasfiye edildi ve 1981'de restore edildi. Daha önce, bu yapı ÇHC'nin sınır bölgesinde yer alırdı (Tibet, İç Moğolistan, Hei lunjiang, Yunnan), ama şu anda bu yapı sadece Sincan'da vardır. İnşaat Binası, isimlendirmesi açısından halkın milislerine en yakın olanıdır. O, ekonominin ve modern Sincan yönetiminin önemli bir parçasıdır. Nüfusun gıda (mahsul ve hayvancılık ürünleri), endüstriyel mallar, hizmetler, tarım ve tarım alanlarında eğitilmesine ve inşaat yapımlarına yardımcı olur. Ayrıca, sınır bölgelerinde ulusal ayrımcılığa karşı mücadele etmek için hukuk ve düzenin istikrarının korunmasına yardımcı olur.[89]

2.2. Kazakların Eğitim, Din Ve Kültür Bakımından Çin'in Politikası.

2.2.1. Ulusal Ve Dilsel Yapısı.

Çin Kazaklar ve diğer etnik gruplara yönelik ulusal politika, yüzyıllar boyunca gelişmektedir. M.Ö. 2.yüzyıl da Han Hanedanlığı döneminde Çin, Han olmayanların (o zamanda onları "barbarlar" olarak adlandırılır) yaşadığı toprakları birbirini takip eden bir sürede birleştirme politikası izlemeye başladı ve onların yönetiminde esnek yöntemler uyguladı. Daha sonra, Tang Hanedanlığı döneminde (618-908), Çin siyaset doktrini hem Han halkının hem de "barbarların" yaşadığı çok uluslu bir devlet yapısı fikrini içermektedir.[90]

Çin, diğer çok uluslu devletler gibi bütünlüğü korumak ve halk arasında ayrımcılığı ortadan kaldırmak için, ekonomik ve sosyal kalkınma için ulusal sorunu çözmeye çalışmaktadır. Bunun için her şeyden önce tüm devletin topraklarında yaşayan tüm

---

[88] Kapıtsyn, s. 111.
[89] Syroezhkin, Konstantin, Kitai: voennaya bezopasnost [Çin: askeri güvenlik], Almatı 2008, s.17.
[90] Alekseeva, İnga, "Obrazovanye etnicheskih grupp Kitaya" [Çin'de etnik grupların eğitimi], Vestnik BGU, 2012/8, s. 132.

ulusların geleneklerini ve dillerini geliştirme ve koruma politikasın uygulanmaktadır. Bu bakımdan, Çin hükümeti bölgesel bir ulusal özerklik kurdu ve öz-yönetim örgütledi. Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası, etnik grupların ihtiyaçlarının tam olarak koordine edildiği özerklik ve öz-yönetimin temel ilkelerini ortaya koymakta; bu, kültürlerin, dillerin ve insanların kimliğinin korunmasını, hak ihlallerinin ve ayrımcılığın olası tezahürlerinin önlenmesini sağlamaktadır.

SUÖB'indeki ulusal konu, ÇHC'nin kurulmasından bu yana akut olmaktadır. Bu bölgede Kazaklara ek olarak, farklı dini mezheplere mensup olan ve farklı diller konuşan çok sayıda farklı etnik azınlık vardır. Bu aşamada, çok uluslu devlet çerçevesinde, Çin'in etnik gruplarına eşit haklar verilmektedir: tarih ve kültüre sahip olma hakkı, din özgürlüğü ve diğer haklar.[91]

V.A. Klinovski çalışmalarına göre, Çin'in modern tarihinde bu haklar, genellikle herhangi bir ciddi şekilde ihlal edilmemektedir. Ateizmin ideolojisini kabul eden Çin hükümeti, küçük milletlere herhangi bir din empoze etmedi. En yaygın dinin Budizm olduğu devletler için bile Budizm resmi din olarak kabul edilmez. Ayrıca bu dönemde ulusal zeminde büyük çaplı zulümler de yoktu. Fakat diğer kültür alanlarında, Çinliler ve diğer etnik gruplar arasındaki ilişkiler hep sorunludur.[92]

Doğu Türkistan 1955'ten beri ÇHC'nin bir parçasıdır. Çin'in her etnik azınlığı gibi Kazakların da eski bir tarihi ve zengin kültürel gelenekleri vardır. Tabii ki, yeni Maoist Komünist diktatörlüğünün koşulları altında, tüm etnik azınlıklar yeni ideolojiye ayak uydurmak zorunda kalmaktadırlar. ÇHC'nin varlığının ilk yıllarında düşük düzeyde sanayileşmesi ve iletişimin az gelişmişliği ile bağlantılı olarak Batı milli özerklikleri uzun zamandır Han etnik grubunun kültürel baskısını hissetmiyordu. Ancak durum, bu bölgelerin ekonomik kalkınması için bir politikanın benimsenmesi ve 1980'lerde doğu bölgelerinden Hanların toplu göçü ile değişti. Tam şu anda, ülkenin batısındaki ulusal özerklik sakinleri yavaş yavaş Çin kültürünün aktif etkisini hissetmeye başladı. İlk olarak bu etki, yerel dillerin yerini Çince ile değiştirmesiyle başlamaktadır.

ÇHC'nin kuruluşundan beri Sincan'daki Kazaklar ve Uygurların Han etniği ile birçok anlaşmazlığı doğal olarak Çin politikasını da etkiledi. 1990'ların ortasında çatışmalar git gide arttı ve daha sonra on yıllık bir durgunluktan sonra, 21. yüzyılın ilk on yılının

---

[91] Alekseeva, s. 133.

[92] Klinovsky, V.A., "Yazykovoe planirovanie i process sozdaniya zakonodatelnoi bazy v oblasti regulirovaniya statusa yazyka v Kitae v XX veke" [20. yüzyılda Çin'deki dil planlama ve dilin statüsünü düzenleme alanındar yasal çerçeve oluşturma süreci], Voprosy gumanitarnyh nauk, №1, 2012, s. 15.

sonunda yeniden yükseldi. Yerel nüfus, birkaç kez protestodan itaatsizliğe ve terör eylemlerinin örgütlenmesine geçmektedir. ÇHC'nin liderliği krizleri önlemek için çeşitli önlemler almaktadır. Her şeyden önce, hükümetin çabaları bölgenin ekonomik gelişimine yöneliktir. Bu, nüfusun istikrarsızlaştırmayı arzulayacak bir sebebi olmayacağı yaşam koşullarını yaratmak için yapılmaktadır. Mümkün olan en kısa sürede bu hedefleri uygulamak için, ÇHC yönetimi, Sincan'da nitelikli uzmanların eğitimi üzerine vakit kaybetmeden, diğer illerden oraya uzmanlar gönderdi. Bu adım birçok kişi tarafından yerel nüfusun etnik asimilasyonu için bir girişim olarak görülmektedir.[93]

Çin Komünist Partisi'nin etnik azınlıkların dilleri ile ilgili politikası, kendi gelişmesinde üç aşamadan geçti: 1) çoğulculuk aşaması (1949-1957); 2) dilbilim tekelciliği aşaması (1958-1978); 3) konaklama aşaması (1978'den günümüze). Bu alandaki ana planlama görevleri, Çin'in yazılı olmayan dilleri için fonetik yazılı sistemlerin oluşturulması; her modelin yaygınlaştırılması alanında hükmün, "prestijli" lehçeler aracılığıyla ulusal azınlıkların dillerinin standardizasyonu; etnik azınlıklar için iki dilli eğitim alanındaki gelişmeler idi.[94]

Çin dilinin lehçelerinin gelişimini planlamanın ana yöntemleri içinde şu vardı: çeşitli yaşam alanlarındaki lehçeleri değiştirmek amacıyla resmi dilin propagandası ve her yerde tanıtılması; lehçelerin bilimsel araştırması ve konuşmacılarını resmi dile öğretmek için eğitim programlarının geliştirilmesi; lehçelerin kullanımının yasal düzenlemesi, resmi dilin normlarını tanıtarak diyalektlerin yapısal asimilasyonu. Tüm bu önlemler, lehçelerin kullanımından çıkarılması ve onların yaygın kullanılan dile değiştirilmesini amaçlamaktadır.

Linda Benson çalışmalarına göre, Çin Kazakları Kazakça'da 1928'e kadar Kazakistan'da da kulanılan Arap alfabesini kullanmaktadır. Ancak, 1950'lerin ortasında, Çin hükümeti yazma reformu programını uygulamaya başladı. Ağustos 1956'da Urumqi'de gerçekleştirilen konferansta Sincan'ın diğer tüm Türk dilleri gibi Kazak dilinin Kiril'e çevrilmesi gerektiğine karar verilmektedir. Fakat Kiril'i tanıtmaya yönelik girişimler başarısız oldu. Önerilen plana göre, yeni yazı sistemine geçişin 10 yıl

[93] Klinovsky, V.A., "Yazykovoe planirovanie i process sozdaniya zakonodatelnoi bazy v oblasti regulirovaniya statusa yazyka v Kitae v XX veke" [20. yüzyılda Çin'dek' dil planlama ve dilin statüsünü düzenleme alanındar yasal çerçeve oluşturma süreci], Voprosy gumanitarnyh nauk, №1, 2012, s.14.

[94] Klinovsky, V.A., "Yazykovaya politika KNR v Sinzyane i ee rol v kitaisko-uygurskom konflikte" [Çin'in Sincan'daki dil politikası ve Çin-Uygur çatışmasında rolü], Tomsk Devlet Üniversitesi Bülten, №. 2(18), 2012, s.121.

sürmesi bekleniyordu. Ancak Çin-Sovyet ilişkilerinin bozulması, Kiril'e geçiş sürecini kesintiye uğrattı. Çin'de Kazak edebiyatının Kiril yazısı ile basıldığını gösteren hiçbir veri yoktur. Ancak, Sovyet Birliği'nde Kiril alfabesiyle basılan Kazak kitaplarının, Moğolistan Halk Cumhuriyeti'nin Kazakları örneğinde olduğu gibi, Çin'de belirli bir süre boyunca kullanılmış olması mümkündür.[95]

1958 y. Çin makamları, Çin'deki ulusal azınlıkların dilleri için Kiril alfabesi yerine Latin alfabesinin geliştirileceğini söyledi. Resmi raporlara göre, bu okuryazar reformu gerekli, "çünkü Arapça grafikleri kullanan karmaşık yazılı form, sosyalist yapı sürecinin ihtiyaçlarını dikkate alarak dillerin gelişimini engellemektedir." Kazak dilinin Latin alfabesi, Çin dilinin fonetik transkripsiyonunda kullanılan "pinyin" sistemine dayanıyordu.[96]

1966'da Sincan halkları arasında yeni bir yazı tanıtmak için büyük bir kampanya başladı. Aynı yilda İli bölgesinde bulunan Kazak gazetesi ve iki Uygur dergisi tamamen yeni yazı sistemine geçmektedir.[97]

Kültür Devrimi sırasında, Çin'de çok az literatür yayınlandı, bu nedenle o dönemde dil reformları hakkında çok az veri vardır. Sadece 1973'te, Sincan'daki yerel halkın yeni yazı sistemini benimsediği açıklandı. Şu anda bu sistem, Uygur ve Kazak dillerinde öğretimin yapıldığı ilk ve ortaokullarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Yine de, Latin alfabesinin Sincan'ın Türk dillerini konuşan halkların arasında hiçbir zaman geniş dolaşımda bulunmadığı açıktır. 1982'de yetkililer, Uygur, Kazak ve Kırgız dilleri için Arap takvimine dönmeye karar verdiler.[98]

Bugün, Çin'de basılan Kazak kitaplarının çoğu, Arapça alfabesi kullanılarak basılmaktadır, ancak Sincan kitapçılarında Latin alfabesiyle basılmış kitaplar hala vardır.[99]

20. yüzyılın ikinci yarısında Çin dil reformlarının üç ana yönü şunlardır: "pinyin" fonetik transkripsiyon sistemin gelişimi, hiyerogliflerin klasik yazımının yazılması ve sadeleştirilmesinin standartlaştırılması programı, ortak konuşma dilinin popülerleştirilmesi (*Putonghua*). Etnik azınlıkların resmi konuşulan diliydi, gerçek anlamdaki *Putonghua* ortak dil anlamına gelmektedir. ÇHC'de ülke çapında yaygınlaşması fikri anayasal olarak kabul edilmektedir. ÇHC'de ülke genelinde Çin

[95] Klinovsky, "Yazykovaya politika..", s. 119.
[96] Benson ve Svanberg, s. 84.
[97] Benson ve Svanberg, s. 85-86.
[98] Benson ve Svanberg, s. 87.
[99] Khafizova, K.Sh., Çin kaynaklarında "Kazak"etnonimi: Üniversite eğitimi ve bilimi, s. 183.

vatandaşları arasındaki iletişimi kolaylaştırmak için Putonghua'yı yaymak için program kabul edilmektedir. Mandarin lehçesi temelinde oluşturulan bu konuşma dili, medyada yayın yapan tek dil ve bu dilde okullarda eğitim vermektedir. Yerel nüfus ağırlıklı olarak sadece Çince'nin Çin'in kuzeybatısına özgü kendi lehçesine sahiptir. Bu nedenle, yerel nüfus, bu dili yeniden öğrenmekte zorlanmaktadır. Bu ayrıca Kazakların Çin dilini reddetmesine neden olmaktadır.[100]

Bundan sonra sınır bölgelerinin daha da geliştirilmesi için bilimsel iletişimi kolaylaştırmayı amaçlayan ülke hükümeti, etnik azınlıkların yaşadığı alanlarda eğitim reformu için bir plan geliştirmektedir. Bunun bir sonucu, örneğin Sincan'daki ilköğretimin farklı dilleri konuşan insanlar için ayrı yapılmasıdır. Yani, etnik azınlıkların temsilcileri ilköğretimi kendi dillerinde alma fırsatına sahip oldu ve bundan sonra, Çince'yi sadece etniklerarası iletişim aracı olarak öğrenmeye başladılar. Bu sistem, bazı Çinli uzmanların dilbilimsel pedagoji alanındaki çalışmalarında ayrıntılı olarak anlatıldı ve iyi düşünülmüş bir şekilde görülmektedir.[101]

Ancak, aslında sistemin ciddi eksiklikler vardır. Özellikle, ortaokul öğrencileri için farklı yazı sistemlerinde iki dil öğrenmenin karmaşıklığını dikkate almamaktadır. Yüksek öğretime gelince, ülkenin tüm üniversitelerinde belirli bir süreden beri sadece Çince uygulanmaktadır. Bu, Sincan'daki üniversitelere katılan yerli halkların sayısında büyük bir düşüşe yol açmaktadır (2004'e kadar öğretim iki dilde yürütülmektedir, şimdi ise Kazak edebiyatının öğretimi bazen Çince verilmektedir). Bu faktör, yerli halk arasında hoşnutsuzluğun ortaya çıkması için ciddi bir neden olarak görülmektedir. Yüksek öğretim alanından ve bunun sonucu olarak bilimsel alandan milli dilin çıkarılması, etnik azınlıkların dillerinin gelişiminin durmasına yol açtı. Bu diller neologizm ve yeni dilbilgisel yapılar üretme becerisini engellemektedir, bundan dolayı devlet dilinin tüm yaşam alanlarında kullanım için daha uygun hale gelmektedir.[102] Durum kendi başına daha da şiddetlenmektedir ve son yıllarda Sincan'da yerli nüfus tarafından hükümetin Türk dillerini yok etmeye çalıştığı hakkında daha sık görülen ifadeler ortaya çıkarmaktadır.[103]

---

[100] Klinovsky, "Yazykovaya politika..", s. 121.
[101] Rong, Ma, Bilingual Education for China's Ethnic Minorities [Çin'in Etnik Azınlıklarına Yönelik İki Dilli Eğitim], Chinese Education and Society, Vol. 40, №. 2, 2007, s. 15.
[102] Dwyer, Arienne M., The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity [Sincan Sorunu: Uygur Kimliği], Language Policy and Political Discourse, Washington 2005, s. 28.
[103] Saldırı altında Uygur Dili: Çin Halk Cumhuriyeti'nde "İki Dilli" Eğitim Efsanesi, Uygur İnsan Hakları Projesi, The Uyghur American Association, 27 Temmuz 2007, s. 4.

Batı araştırmacılarının çoğu, Sincan'daki çatışmanın kültürel bileşenini analiz ederken, dikkatlerini tam olarak dilsel faktöre çevirmektedir. Son yıllarda, Çin dil politikasının Han ve Kazaklar arasındaki kültürel çelişkileri artırmadaki rolünü kapsayan yeterli sayıda eser ortaya çıkmaktadır.[104] Aslında gerçekler bunun nedeninin, İslami vaazların yasaklanması, tarihi eserlerin tahrip edilmesi, ulusal kıyafet giyme yasağı ya da Müslüman insanlar için oruç tutmanın yasaklanması olmadığını göstermektedir. Şu andaki kültürel baskının ana faktörü, ülke liderliği tarafından etnik azınlıkların milli dillerin kullanım alanın daralmasıdır.

Aynı zamanda, Çin liderlerinin küçük ulusların dillerinin bilinçli şekilde ortadan kaldırılması mı yoksa onların kültürünün gelişmesini teşvik etmeye çalışıp beklenmedik şekilde kendileri için bir yan problem yaratıp yaratmadıklarını kesinlikle söylemek imkansızdır. Sincan çatışmasını kültür bakış açısıyla incelerken, devletin dil politikasını ve küçük halkların dilleri ile ilgili politikasına dikkat etmeliyiz.

Böylece, SUÖB'deki ÇHC'nin dil politikası ve onun bileşenlerinden biri – Sincan'daki iki dilli eğitim sistemi bölgedeki ayrımcılığın durumunu çözmek için politik, ekonomik ve sosyal bütünlüğünü koruyan bir dizi aşamalı değişiklik gerektirmektedir. Aynı zamanda, önlemler Çin ve etnik azınlıklar arasında uzlaşma biçimi olmalı, karşılıklı çıkarlarını göz önünde bulundurmalı, halkın ulusal, kültürel ve dilsel kimliğini korumalıdır.

2.2.2. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi

Sincan Kazakların 1949'da komünist yönetimin kurulmasından önceki ve sonraki okuryazarlığı ve eğitimleri hakkında bilgilerin çok az olmasına rağmen onların bugünkü eğitim durumunu yargılamasına izin verilmektedir.

1949'a kadar Kazak çocukları, eğitim programında Arap alfabesini kullanarak Kuran'a dayanan Müslüman okullara gitmektedir. Göçebelerin çoğu nadiren yazı yazdığı için, eğitim düzeylerini yargılamak zordur. Birçok kaynağa göre, 1949'a kadar Kazaklar arasında okuma yazma bilmeme oranı yüksektir. Bununla birlikte, Kuomintang döneminde, Sincan'daki Kazak eğitimi alanında bazı girişimlerde bulunmaktadır. 1930'larda Sheng Shicai, eğitimde kolaylığı artıran birkaç ilerici reform gerçekleştirmektedir. Yerel halk kendi okullarını açma fırsatına sahipti. Ayrıca, okulları

[104] Dwyer, s. 13.

destekleyenler ve öğretmenler, yetişkinler için kurslar düzenleyen Kazaklar, Uygurlar ve diğer azınlıkların kültür dernekleri vardı. Temmuz 1938'deki veriler, Sincan'da 14.322 öğrenciye sahip 275 Kazak okulunun olduğunu göstermektedir. Çin kaynaklarından birinde, 1941'de Kazak dilinde 15.400 ders kitabının yayınlandığı bildirilmektedir. Fakat 1944'ten 1949'a kadar yayın faaliyeti tamamen sona ermektedir.[105]

Sincan'daki tek yüksek öğretim kurumu, Urumqi'de sözde "Hukuk ve Siyasal Bilimler Koleji" idi. Çin verilerine göre 1930'ların ortalarında yaklaşık 100 öğrenci katıldı ve Uygurlar, Kazaklar için özel bir sınıf vardı.[106]

Ancak, hükümet Sheng Shicai'ın ilerici politikasını kısa süre sonra sona erdirdi. 1944'te İli bölgesinde ayaklanmanın başlamasıyla birlikte, ulusal azınlıklar için okul eğitiminde yeni bir dönem başlamaktadır. Linda Benson'a göre, Sincan'ın kuzeybatısındaki üç bölgesinde Kazaklar arasında okur-yazar olmama seviyesi, 1940'ların ortalarında %80'den fazladır. İli ayaklanmasının liderlerinden biri olan Akhmetzhan Kazimi, 1946 yılında Kuldzha'daki hayvancılık, finans ve mühendislik alanında devlet memurları ve uzmanları yetiştirmek için bilimsel ve teknik okulunu kurmaktadır. 1949'dan önce örgün eğitim alan Kazakların sayısı az olsada, onların aralarında eğitim isteği çok fazladır. 1949'da yeni hükümetin iktidara gelmesinin arifesinde, burada eğitimli bir elit kesim vardı.[107]

1949'dan sonra ulusal azınlıkların eğitiminin geliştirilmesinde ÇKP'nin yeni politikası önemli bir parçasıdır. Bu alandaki öncelik, okul sayısındaki artış ve yerel halk arasında okuryazarlığın artmasıydı. Sincan'ın üç Kazak özerk bölgesinde, komünist hükümet başlangıçta mobil çadır okullarını kullanarak Sovyetlerin yolunu izlemektedir. Barkel ilçesinde 1951 y. 328 Kazak öğrencinin eğitim gördüğü bu türde 10 okul vardı. Göçebeler arasında eğitimin gelişiminde bazı başarılar olsa da Çin yetkilileri göçebe bölgelerde eğitim alanındaki önemli gecikmesini itiraf etmek zorunda kalmaktadır. 1972'de yerel basında, bu bölgelerin ilköğretiminin yaygınlaştırılmasının en önemli öncelik olduğu belirtilmektedir. 1974 y. verilere göre, eğitim çabalarının bir kısmı, yarı zamanlı okul günü ile sınıflar yaratmayı amaçlamaktadır; öğrenciler göçebelerle birlikte hareket eden gezici çadır okullarında çalışmaktadır. Bugün, göçebelerin çocukları yatılı

[105] Benson ve Svanberg, s. 80.
[106] Samayev, A., "…Period gubernatora Shen Shicaya", s. 19.
[107] Benson ve Svanberg, s. 80.

okullarda eğitilmektedir. 1983'te, Sincan'ın göçebe alanlarında 265 yatılı okul ve 116 orta okul vardı.[108]

Barkel ilçesinde, kentsel okullardaki öğrenci sayısı 1949'da 45'ten 1952'de 460'a kadar, ortaokullarda 90'dan 290'a artmaktadır. 1965'te Barkel ilçesinde 27 ilkokulda 7700 öğrenci vardı. Yedi ilkokulda sadece Kazaklar okumaktadır (1500). Ortaokullarda sadece 110 öğrenci vardı. Kültür devriminden sonra öğrenci sayısı artmaktadır. 1979 y. kadar ilkokullarda 3379 ve ortaokullarda 549 Kazak öğrenci vardı. Göçebe nüfusun olduğu bölgelerde 1982 yılında toplam 31547 öğretmenin 10124'ü Kazak idi.[109]

Ulusal azınlıkların çocuklarının ders kitapları ilk başta Sovyetler Birliği'nden gelmektedir. Ders kitapları, Uygurca, Kazakça ve Özbekçe'de Sincan'a ithal edilmektedir, ancak bunların Kiril veya Arap alfabesiyle basılmış olup olmadığı bilinmemektedir. 1952'de Sincan'da, ders kitapları Uygur, Kazak ve Moğol dillerinde basılmaya başlandı, ancak SSCB'den ders kitapları da ithal edilmeye devam etmektedir; 1955'te 72 farklı alanda 168 bin kitap Sincan'a gönderilmektedir.[110]

1962 y. Urumqi'de ders kitapları için yayınevi açılmaktadır. Onun faaliyetleri 1966 y. durdu ve 1973 yılına kadar tek bir kitap yayınlanmadı; ondan sonra yetkililer ders kitaplarının tekrar basılmasını emretti. 1974 ve 1977 yılları arasında ulusal azınlıkların dillerinde sadece ders kitapları yayınlandı, ancak 1978'de başka kitaplar da basılmaya başladı. Yetkililer, 1980'den sonra ulusal dillerde edebiyat yayınlarını önemli ölçüde genişletmeyi emretti. 1986 yılında Kazak dilinde çeşitli konularda ilkokullar için ders kitapları yayımlamaya başladı. Linda Benson tarafından bulunan broşüre göre, ulusal dillerdeki ders kitapları, ilk ve orta okullar için dil ve dilbilgisi örneklerini, alfabeler ve "ulusal parti politikası ve ulusal birlik" konusunda ortaokullara yönelik ders kitapları içermektedir.

Sincan'da yüksek öğretim kurumları da kuruldu. Bu kurumlardan biri, ilk olarak Urumqi'deki Sincan Üniversitesidir. Yetkililer, ulusal azınlıklar arasında yükseköğretime olan ilgiyi teşvik etmeye teşebbüs etmektedir. Ulusal azınlıkların üniversiteye kabul edilmesi için Han halkına göre daha düşük puan gerekliydi. Bu politika bugüne kadar devam etmektedir. Ne yazık ki Kazak öğrenciler ve öğretmenlerin sayısı hakkında bilgi yoktur.

---

[108] Benson ve Svanberg, s. 81.
[109] Gulina, s. 57.
[110] Gulina, s. 58.

Sincan'daki ulusal azınlıkların eğitim politikasının durumunu Çin yasaları ile tamamladı. Örneğin, ÇHC'nin "Zorunlu eğitim hakkında" kanunu, her çocuğun cinsiyetini, milliyetini ve dinini ayırt etmeden tamamlanmamış orta öğretim düzeyinde zorunlu eğitim hakkı sağlamaktadır.[111]

1979 yılında kabul edilen Çin'in etnik azınlıkların eğitim politikasına ilişkin yasaya göre, ulusal azınlıkların Milli Eğitim Bölümü kurulması kararlaştırıldı. Sonradan Milli Eğitim Bölümü devlet komisyonuna dönüşmektedir. Bu yasaya göre özerk topluluklarına kendi eğitim programlarını geliştirmeye izin verilmektedir. Özerk bölgelerin yerel yönetimleri, birbirinden bağımsız olarak kendi etnik özelliklerin temelinde eğitimin yerel programlarının geliştirilmesi ve uygulanması hakkına sahiptir. Bu programlar, okulların kurulması, eğitim süresinin oluşturulması, okulların formları, kurs içeriği, dil eğitimi, eğitim başvuru sürelerini içermektedir. Ayrıca, ulusal azınlıklarının eğitim bütçesi Çin hükümetinin merkezi tarafından arttırılmaktadır. Yani idari bölgelerinin yıllık bütçesi bu topraklarda yaşayan etnik grupların eğitim giderlerin içermektedir. İdari bölgelerinin yerel özyönetim organlarına okulların yerini seçmeye bağımsız karar verme hakkı verilmektedir. Okulların yerleri etniklerin yerleşime ve ulusal özelliklerine göre seçilmektedir. Zorunlu eğitimin bilimsel ve eğitim potansiyeli verimliliğinin artırması, programının hayata geçirilmesi, nitelikli öğretmenlerin hazırlanması ile bağlantılı olarak, öğretmen eğitimi için para artmakta ve farklı eğitim kursları kurulmaktadır. Etnik grupların dili, kültürü ve tarihsel geleneklerini korumak amacıyla, ulusal azınlıkların okullarında iki dilli eğitim (yerli ve Putonghua) tanıtılmaktadır.[112]

Böylece, ulusal azınlıkların kültür ve dilinin geliştirilmesi ve korunması alanında ÇHC politikasının tarihinde, çeşitli aşamalar vardır:

İlk aşama –1950'lerin başı ve ortası – dil ve kültür desteği. 1955 y. Çin hükümeti Sincan Uygur Özerk Bölgesini kurmaktadır. O zaman yetkililer ve yerel yöntem için ana şart, etnik azınlıkların dil bilgisi idi. Okullarda dersler etnik azınlıkların dillerindeydi, o dillerin yazması da öğretilmektedir.

İkinci aşama – 1950'lerin sonu- özellikle ulusal azınlıkların dilinin ve kültürünün bastırılmasıyla karakterize edilen "kültürel devrim" (1966-1976) olayları ile çakışmaktadır. Bu dönem siyasette yön değişikliği ile işaretlenmektedir. Çin dili resmi

[111] Alekseeva, s. 135.
[112] Alekseeva, s. 133.

olmaktadır. Ulusal azınlıklar temsilcilerinin eğitildiği okullarda, Çince tanıtmaktadır. Etnik grupların ikamet ettiği yerlerde iki dilli eğitim sunma önerileri, ideolojik doğruluğun zorlukları ve sosyalizme karşı muhalefet olarak kabul edilmektedir.

Üçüncü aşama – 1970'lerin sonu- tüm alanlardaki reformların başlangıcı, özellikle Aralık 1978'de Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin üçüncü genel kurulunda ülkenin gelişiminin yeni rotasının ilanıyla işaretlenmektedir. Bu dönem, ulusal dillerin desteklenme ve gelişiminin zamanıydı. 1970'ların sonu, azınlıkların haklarını koruma, kültür ve dillerini koruma ve geliştirme dönemidir. Çin hükümeti etnik grupların haklarını ve çıkarlarını koruyan yasaları kabul etmektedir. Buna göre, 1982 yılının ÇHC Anayasası, ulusal azınlıkların meşru haklarını ve çıkarlarını koruyan temel ilkeleri ortaya koymaktadır.

Dördüncü aşama- 1990'dan bu yana, Çin hükümeti farklı cinsiyetler, farklı milliyetler ve farklı ekonomik kalkınma düzeylerine sahip bölgeler için eğitim hakkını güvence altına almadaki farklılıkları azaltmak için etkili önlemler almaktadır. ÇHC Devlet Komitesi istatistiklerine göre, 1991 yılında kızlar ve erkekler için eğitim kapsamındaki fark %2,9 idi, 1994'te ise %1,3'e düşmekte ki bu iyi bir göstergedir. 1990 yılında şehir ve köy arasındaki bölgeler arası eşitsizlik %2,5, 1994 yılında ise %0,9'dur. 1990 yılında SUÖB'de çocukların eğitim kapsamındaki fark %2,5, 1994'te ise %1'e düşmektedir.[113] Dolayısıyla, eğitim sisteminin seçilen kalkınma ve reform stratejisinin doğruluğunun temel göstergelerinden biri olan bölgelerin ekonomik kalkınmasının ve ulusal azınlıkların eğitiminin geliştirilmesinin olumlu bir dinamiği vardır. Bu, etnik grupların temsilcilerinin yanı sıra Çin'in bütün olarak yaşam standartlarında önemli bir kalkınmaya yol açmaktadır.

Etnik grupların çoğunun ikamet yerlerinde ekonomik olarak gelişmenin az olması nedeniyle, Çin'in merkezi hükümeti etnik azınlıkların yaşadığı bölgelere yardım sağlamak için bir program geliştirmektedir. Ayrıca, 2009 yılına kadar etnik grupların dilini korumak için iki dilde eğitim ve ulusal dil eğitim materyallerinin sağlanması gerçekleştirilmektedir.

Evrensel zorunlu eğitimin tanıtımı ve Çin hükümeti tarafından etnik grupların desteği, yüksek mesleki eğitim almak için teşvik ve fırsatlar vermektedir. Zaten 1999'da, Çin'de ulusal azınlıkların dillerinde 12 enstitü/üniversite vardı, Kuldzha'da- İli Pedagoji Üniversitesi - Kazak dilinde işletilen sadece bir üniversite vardı. 2000'lerin başlarında

[113] Klinovsky, "Yazykovoe ...", s. 15.

Üniversite, Kazak sayısı diğer ulusal azınlıklarınkinden daha az olduğu için kapandı. [114] Şu anda, Çin üniversitelerine kayıt yaptırırken Kazaklar için de birçok ayrıcalık vardır. Örneğin, giriş sınavında onlara 20 puan eklenir, bu da burs almalarını sağlamaktadır.[115]

2.2.3. Din Politikası Ve Kazakların Dini Hayatı

Sincan, Çin'in dini merkezlerinden biridir: 11,5 milyon kişi ya da özerk bölgenin nüfusunun yaklaşık %60 Müslümandır. Sincan Müslümanların çoğu Sünniler, Şiilik ve Sufizm mezhebindendir. Lamaizm ikinci en büyük din olarak kabul edilmekte ve Moğollar arasında dağıtılmaktadır (yaklaşık 150 bin kişi). Yukarıda bahsedilen dinlere ek olarak Sincan'da Budizm (yaklaşık 10 bin Çinli), Protestanlık (yaklaşık 30 bin Çinli), Katolik (yaklaşık 4 bin Çinli), Ortodoks (11 binden fazla Rus), Taoizm (300 Çinli) inancında olanlar yaşamaktadır. Şamanizmin takipçileri de vardır. Şu anda SUÖB'de 88 dini örgüt, (onların 79'u İslami), 23 bin Müslüman camileri, 20 bin din öğretmenleri ve görevlileri vardır.[116]

Çin makamlarının izlediği dini politika, din özgürlüğü ilkesine dayanmakta olup, her vatandaşın din özgürlüğü hakkına sahip olduğu, ayrıca herhangi bir dini inanca sahip olmama hakkına da sahiptir. Çin, özgür din politikasıyla birlikte, siyaset ve din ayrımı ilkesini de sürdürmektedir. Onun temel gereksinimleri, dini toplumların hükümet ve eğitim kurumlarından ayrılması: birincisi devlet makamları dinin iç işlerine karışmamaktadır. Din ile ilgili tüm dini işler dini örgütler ve dernekler tarafından kararlaştırılmakta, hükümetin dini örgüt ve derneklerin işlevlerini yerine getirme hakkı yoktur; ölçeğe bakılmaksızın tüm dinlere ve akımlarına karşı tutum aynıdır. Normal din ve dini faaliyetler yürütülürse devlet yetkililerin herhangi bir dini ayırt etmeye ve yasaklamaya hakkı yoktur.[117]

İkincisi, dini örgütler ve dernekler devletle yönetimine karışmamalıdır. Devletin idari ve yasama işlerine, eğitim kurumlarının eğitim sürecine ve sosyal eğitimine, evlilik ve doğum süreçlerine müdahale edilmesi kesinlikle yasaktır.[118]

---

[114] Zhezhe Gulmira, 42 yaşında
[115] Galymuly Kainar, 25 yaşında
[116] Bondarenko, Anna, "Sovremennaya nacionalnaya I religioznaya politika v SUAR" [SUÖB'de çağdaş ulusal ve din eğitim politikası], Rossiya i ATR, №3, 2007, s. 106.
[117] Mavlonova, Anna, Problema uigurskogo separatizma v kontekste obespecheniia regionalnoi bezopasnosti v Centralnoi Azii [Orta Asya'da güvenlik içerisinde uygur separatizm sorunu], Rusya Halkların Dostluk Üniversitesi, Moskova 2015 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 24.
[118] Mavlonova, s. 25.

SUÖB'deki dini işler yönetimi alanındaki yasama sistemi, normatif yasal düzenlemeler içermektedir. "Sincan'daki Dini Faaliyetlerin Yönetimi Üzerine Geçici Düzeni" (1988) Sincan tarihinde dine ilişkin ilk yasal belgesidir. 1990 yılında Sincan yerel yönetimi yine "... Geçici Düzeni" yayınlamakta ve 1994 yılında "Diyanet isleri yönetimine ilişkin Sincan Kuralları" nı açıklamaktadır. Bu belgeler, "ÇHC topraklarında yabancıların dini faaliyetlerinin yönetimine dair karar" (1994) ve "Dini Faaliyetlerin Düzenlenmesi Kuralları" (2004) ÇHC Devlet Konseyi'nin yayınlanmış kararnameleriyle birlikte, Sincan'da dini işlerin yönetimi için bir yasama sistemi kuruldu.[119]

Resmi kaynaklar, dini işlerin yönetiminde önemli noktaları not etmektedir: Çin'in dine ilişkin politikasını ihlal eden tüm olgular düzeltilmektedir (vatandaşların din özgürlüğü ve din adamları tarafından din özgürlüğü haklarına müdahale edilmesi, dini örgütlerin meşru çıkarlarını çiğneme vb.).[120]

Sincan'ın etnik azınlıkları arasında Uygurlar Çin'in dini politikasına en keskin tepki vermektedir. Uygur sorunu "üç kötülük" sorununu içermektedir: Uygur ayrımcılığı, dini sömürge ve uluslararası terörizm. 20. yüzyılın sonunda Sovyetler Birliği'nin çöküşünden ve Orta Asya'daki beş bağımsız cumhuriyetin oluşumundan sonra, bağımsızlık kazanma süreci ve "Doğu Türkistan" İslami devletin oluşum süreci özellikle yankı uyamdırmaktadır: terörist saldırıları, patlamalar, polis memurları ile çatışmalar; yıkıcı faaliyetler sadece SUÖB'de değil, Pekin'de de gerçekleştirilmektedir. Çin'de yerel İslam, görevi Sincan topraklarında bağımsız Şeriat devleti kurmak olan Doğu Türkistan'ın İslami Hareketi (DTİH) olan radikal örgütle ilişkilidir. Yaklaşık 25 yıl boyunca, DTİH 200'den fazla terörist eylemin sorumluluğunu üstlenmektedir.

Doğu Türkistan'ın Çin'e girişi, düzeltilmesi gereken tarihi adaletsizlik olarak kabul edilmektedir. Bu durum Çin hükümetinin politikasıyla daha da kötüleşmektedir: Han Çinlileri Sincan'a aktif olarak göndermekte ve böylece ulusal dengeyi geliştirmektedir. Buna ek olarak, SUÖB'deki bazı araziler devlet ihtiyaçları için ele geçirilmekte, orada yaşayanlar maaş ödemesi almakta ve onların Türk halklarının hiçbir şekilde yerleşmediği yerlere taşınmaları önerilmektedir.

Dweyer çalışmalarına göre, Doğu Türkistan'ın kurulmasının imkânsız olmasının nedeni, Çin'in kimsenin kendi topraklarını bölmesine izin vermeyeceğidir. Sincan'da, doğal kaynakların gerekli rezervleri araştırılmaktadır, onların coğrafi konumu, Orta

[119] Bondarenko, s. 109.
[120] Mavlonova, s. 142.

Asya ülkelerine yakınlığı, iç Çin bölgelerine petrol ve gaz boru hatlarının inşasına izin vermektedir. ÇHC, komşu Orta Asya devletlerinin desteğini alarak kendi topraklarında bulunan suçluların iadesi hakkında anlaşmalar yapmaktadır. Ayrıca Şanghay İş birliği Örgütü (ŞİÖ) çerçevesinde, terörle mücadele faaliyetleri gerçekleştirilebilmektedir.[121]

Çin'de 1 buçuk milyona yakın nüfusu olan Kazaklar, ayrımcılık duygularını açıkça göstermemektedir. Ancak, komşu Kazakistan'da, Çin'in vatandaşlarıyla sürekli temas halinde bulunan 200 binden fazla Uygur yaşamaktadır. Bundan dolayı, ayrımcılığın gölgesi Çin Kazaklarına da düşmektedir, Pekin'e göre bunların bir kısmı da ayrımcı faaliyetlerde yer alabilmektedir.

Sincan'daki dini durum, ulusal azınlıkların diğer yaşam alanlarını da etkilemektedir. Fergananews.com haber sitesine göre, Çin'in SUÖB'nin okullarında 2017 y. sonunda ulusal azınlıkların dillerinde eğitim yasaklanmaktadır. Yayına göre yasak, İli Kazak Özerk Bölgesinde faaliyet göstermekte olan Kazak ve Uygur dillerine uzanmaktadır. Bu yönerge yerel eğitim bölümü tarafından düzenlenmektedir.[122]

Radyo Free Asia'ya göre, "Uygurca ve Kazakça ders kitaplarının ve diğer öğretim materyallerinin kullanımı tamamen durdurulmalıdır. Okullarda mevcut olan bu ders kitapları, saklamak için kaldırılmalıdır. Depolama kapatılmalıdır." Bugüne kadar yasak, özellikle tarih ve ahlak konusunda, Çin ders kitaplarının tercümesi için de geçerlidir. Eğitim departmanının iletişim sorumlusu olarak anılan Luo Dan adlı bir yetkili, belgenin otantik olduğunu doğrulamaktadır. Bölgede yaşayan ulusal azınlıkların temsilcilerine göre, yetkililer resmen dil ve kültürlerine saygı duyduklarını açıklamaktadır. Ama aslında, ulusal dillerdeki eğitim son yıllarda azalmaktadır. Bir kişi, "Matematik ve fizik zaten Çince'de öğretiliyor, Uygurca ve Kazakça bazı ders kitapları hayatta kaldı, ama yavaş yavaş yok oluyorlar" dedi.[123]

Çin'de 1,462 milyon etnik Kazak yaşamaktadır.[124] Birçok kaynak Kazakların, esasen İli Kazak Özerk Bölgesi'nin topraklarında yaşadığını belirtmektedir. Ancak, 2 yıl önce Urumqi'den Astana'ya taşınan bir kadına göre, Altay bölgesi gerçekten Kazak bölgesi

---

[121] Dwyer, s. 32.
[122] "Kitai: v Sinzyane chastichno zapresheno obuchenie na kazahskom i uigurskom yazykah" [Çin: Sincan'da kısmen yasaklanmış Kazak ve Uygur dillerinde eğitim], 14.10.2017, http://www.fergananews.com/news.php?id=27029, [24.10.2017].
[123] A.g.e.
[124] 2010 y. Nüfus Sayımı, https://wapbaike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E4%BA%BA%E5%8F%A3/4417422?fr=aladdin&bk_tashuoStyle=topLeft&bk_share=shoubai&bk_sharefr=lemma&from=singlemessage&isappinstalled=0 [24.10.2017]

olarak kabul edilmektedir, çünkü orada Kazakların yüzdesi daha fazladır. Ayrıca Shaueşek, Mori, Gansu gibi merkezler Kazak bölgeleridir.[125]

Bununla birlikte, bazı haber sitelerinde son aylarda etnik azınlıkların temsilcilerinin zulüm gördüğü bildirilmektedir. Düzinelerce insan İslam'a olan bağlılıkları nedeniyle gözaltına alınmakta, bazıları mahkûm edilmektedir. Örneğin İslami cenaze törenlerini düzenlediği için gözaltına alınan Okan İmamı 10 yıl hapis cezasına çarptırılmaktadır. Yetkililer, dindarlığı da içeren yerel toplulukların (özellikle Kazaklar ve Uygurların) milliyetçilik tezahürlerini sınırlandırmaya çalışmaktadır. Aslında bu, dini nedenlerle zulüm içinde ifade edilmektedir. Diaspora üzerindeki baskı, 18 Ekim 2017'de yapılan Çin Komünist Partisi'nin kongre hazırlıkları zamanında yoğunlaşmaktadır.[126]

Sincan'daki dinsel durum üzerinde, Kazakistan siyaset bilimcisi, oryantalist ve sinolog K. Syroezhkin şöyle yazmakta: "Sincan'ın bazı bölgelerinde Kazaklar, yerli halk olarak tanınmakta ve bu nedenle Çin'in doğu bölgelerinden daha çok büyük haklara sahiptir. Üstelik Kazaklara, Kazak-Çin ilişkilerine "haraç" olarak ve "barbarları kontrol etmek için barbarları kullanmanın" geleneksel politikasının unsuru olarak düşünülebilecek, Uygurlardan daha büyük faydalar verilmektedir. Sorun, açıklanan yasakların çoğunun sadece Kazaklara değil, SUÖB'nin tüm nüfusu için geçerli olmasıdır. Dini törenlerin yerine getirilmesi ve "hicabın" giyilmesi ile ilgili normlar 4 Aralık 2014'te kabul edilen "SUÖB'deki dini etkinlik kuralları" tarafından düzenlenmektedir. 2017 y. 1 Temmuz'dan beri Çin'de hem şebekede dağıtılan bilgiler hem de kullanıcıların tescili açısından interneti kullanma normlarını sıkılaştıran "Siber Güvenlik Yasası" yürürlüğe girmektedir. Kazak uyruklu vatandaşlarının geçici tutukluluk hallerinin bu kanunun yürürlüğe girmesinin bir sonucu olması mümkündür. Kazakistan'a seyahat ile ilgili kısıtlamalarına gelince, resmi bir kısıtlama yoktur. Çin yetkilileri ayrılmaya müdahale etmemekte, Kazakistan'a oralman[127] olarak giriş Kazakistan hükümeti tarafından verilen kotalarla düzenlenmekte ve hiçbir şekilde Çin'in politikasıyla bağlantılı değildir."[128]

Böylece, Çin Kazakları'nın dini hayatı hakkındaki bilgiler oldukça azdır. Çin Kazak öğrencileri arasındaki görüşmelerimize göre, onların tümü Müslümandır. Ancak,

[125] Zhezhe Gulmira, 42 yaşında
[126] "Kitai: v Sinzyane...", a.g.e.
[127] Kazakistan'a geri gelen Kazaklar
[128] Ergaliev, Gimran, "Pritesnyayut li v Kitae kazahov?" [Prıtesnyayut li v Kıtae kazahov?], Zona, 14.12.2017, https://zonakz.net/2017/12/14/pritesnyayut-li-v-kitae-kazaxov/, [24.01.2017].

bazıları bu soruya cevap vermeyi reddetmekte, bu Çin'in gücüne dair korku olduğunu göstermektedir.

2.2.4. Milli Kültür.

Sincan'daki Kazaklar esas olarak, Dzhungar Ovası ve İli stepinin bulunduğu Özerk bölgenin kuzey kesiminde yaşamaktadır. Onlar Pamir, Altay, Tarbagatay ve diğer dağ sıralarıyla çevrilidir. Dağlarla çevrili havzada kışın soğuk ve yazın serindir. Sıcaklıktaki fark açıktır. Yüzyıllar boyunca, Kazakların çoğu burada hayvancılık, azınlığı ise tarım ile uğraşmaktadır. Eskiden, onlar ticaret yapmamaktadır. Fakat şu anda piyasa ekonomisi geliştikçe, çoğu canlı ekonomide yer almaktadır.

Sincan'da 1949'dan beri meydana gelen değişiklikler Kazakların yaşamının maddi yönüne değinmekte, bazı grupları Çin'in politik ve kültürel sisteminin ana yönleri dışında kalmaktadır. 1986'da tüm Kazak çocuklarının ve Sincan'ın yeni tarım ve sanayi merkezlerinde yaşayan Kazaklarının normal eğitim alamamaktadır. Onlar hala ağırlıklı olarak kırsal hayatı sürdürmekte ve Çin'in devrim öncesi döneminin eski inanç ve adetlerini korumaktadır. Örneğin, ilk doğan çocuğun eğitim için babanın ebeveynlerine verilmesi geleneği korunmakta; resmi onay olmadan da kalym geleneği hala devam etmektedir. 1980'den sonra, ulusal azınlıkların gümrük ve adetleri için büyük tolerans vardır, ÇKP'nin Kurban ve Ramazan gibi geleneksel bayramların yapılmasına karşı çıkmadığına dair veriler de vardır. Bu bayramlara, sosyalist içeriğin yeni tatilleriyle karşı çıkmaya yönelik açık girişimler de yoktur. [129]

Sincan'ın ulusal dilleri ile çalışma komisyonunun Başkan Yardımcısı S. Abudali, geçtiğimiz yirmi yıl boyunca Sincan Kazaklarının yaşamında muazzam değişiklikler gerçekleştiğini söylemektedir. Daha önce, SUÖB'de materyal sıkıntısı vardı. Para olmasına rağmen çok şey mevcut değildi. Reform yıllarında, insanların maddi ve manevi hayatı gözle görülür biçimde gelişmektedir. Birçok kasaba küçük ilçeler haline geldi ve küçük ilçeler büyük şehirlere dönüşmektedir. Birçok şehirde hızla gelişen sanayi vardı. Sanayi, hizmet, ulaşım ve iletişim çalışmaları önemli ölçüde gelişmektedir. Onların gelişimi, Sincan'ın bütün milletlerine istihdam için büyük fırsatlar vermektedir. Birçok Kazak şehirlere taşınmakta ve modern hayat yaşamaktadır. Ayrıca Çin'in ulusal politikası, Kazakların ulusal kültürünün korunmasını ve

[129] Benson ve Svanberg, s. 83.

geliştirilmesini desteklemektedir. Örneğin, yerel yönetim her şekilde zengin Kazak ulusal kültürünün toplanmasını ve düzene sokulmasını desteklemektedir. 2006 yılının mart ayında, nesilden nesile aktarılan klasik Kazak müzik ürünlerinin bir kısmı sahnelenmiştir. Kültür alanındaki propagandaya gelince, Sincan'da Kazak dilinin öğretildiği okullar var, Kazak dilinde ondan fazla gazete ve dergi yayınlanmaktadır. Kazak dilinde radyo ve televizyon, Kazakların yaşadığı alanları kapsamaktadır.[130]

Yaşlı Kazak Bagdadi, 60 yıl boyunca İli Bozkır'daki yaşam hakkında pek çok şeyden bahseder: "Sincan'daki bozkır yıl boyunca yeşil kalmakta, çobanlar genellikle bir bozkırdan diğerine atlamakta, bunu yılda birkaç kez yapmaktadır. O zaman küçük çocuklar kutuya konur ve deve üzerinde sürülmektedir. Bozkırda yaşam çok zordur. Su olmadığı zamanda çay yapmak için buzları eritmektedir. Sığırları otlatırken, sadece akşam saatlerinde yemek için fırsatları var, genellikle çay içmek için zaman yoktur. Artık çobanların yüzde 80'inden fazlası yerleşim yerlerinde daire satın almaktadır. Çobanlar daha önce olduğu gibi su ve otlak alanlarına bağlı kalmamakta; sığırları otlatmak için insanları işe almaktadır. Sadece koyunlar kuzular doğurursa ya da kuzular sütten kesildiklerinde çayırları görmek için bozkırlara çıkmaktadır. Şimdi doğal gazı kullanmakta, evlerde yaşamakta ve Yurta'da[131] yaşamaktan vazgeçmektedir."[132]

Sincan Üniversitesi'nin Hukuk Fakültesi'nde dördüncü sınıf öğrencisi olan 21 yaşındaki Kazak erkek Daoleti, Han uyruklu birçok insanla arkadaşlık kurmasına yardımcı olan Çin edebi dilini öğrenmeye çocukken başlamaktadır. Günümüzde, Çin edebi dilini öğrenmeye başlayan Daoleti gibi gençler giderek daha fazla olmaktadır.[133]

2017 yılına kadar Sincan'da okullar iki tipe ayrılmaktadır: ulusal azınlıkların dilinde eğitimin yapıldığı okul ve Çin edebi dilinde öğretildiği okullar hem Çince hem de ulusal azınlıkların dillerinde öğretildiği iki dilli okullar da bulunmaktadır. Turpan bölgesinde, ulusal azınlıkların nüfusu %70 ya da daha fazladır, onların çoğu Uygurdur. Dil temasları milliyetler arasındaki değişimi desteklemekte, uzun sürede farklı milletlerin dilleri birbirini etkilemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, Kazak dilinde Han dilinin birçok kelimesi bulunmakta ve aynı zamanda, Sincan'daki Han halkı ulusal azınlıkların dillerinden bazı kelimeleri kullanmaktadır. Çin'deki bazı Kazak öğrencilere göre, bazı

---

[130] "Sovremennaya zhizn kazahov" [Sincan Kazaklarının Modern Hayatı], Zhenmin Zhibao, http://russian.people.com.cn/31521/3294748.html, [12.02.2018].
[131] Eskiden Kazak göçebelerin taşınma evi
[132] "Sovremennaya zhizn...", a.g.e.
[133] Çin'in uluslararası radyosu, Sincan Kültürü http://russian.cri.cn/1/2003/12/25/1@4989.htm, [12.02.2018].

kelimeler zaten tüm uluslar için ortak hale gelmektedir. Uzun bir yaşam boyunca, tüm ulusların alışkanlıkları birbirlerini etkilemektedir. Sincan'da Uygurlar, Kazaklar ve Huiler çoğunlukla Müslümanlardır ve helal yemekler yemektedir. Bu tür yemek alışkanlıkları da Han halkın yaşamını etkilemektedir: şimdi Han halkı orada domuz eti yememekte, zaten koyun ve sığır etine alışmakta; aynı zamanda erişte, pilav gibi ulusal azınlıkların hoşlandığı yemekler, genellikle Han masalarında da bulunmaktır. Aynı zamanda, ulusal azınlıklar da Han halkının yemek alışkanlıklarını kabul etmektedir. Mesela uzun süreli göçebe yaşamdan dolayı Uygurlar ve Kazakların yemek masasında nadiren sebze olur, sadece tahıl ve et yemektedirler. Ama şimdi, Han halkı gibi sebzesiz yapamamaktadırlar.[134]

2.3. Çin Ve Kazakistan'ın Ekonomik Açıdan SUÖB'in Rolü

SUÖB'nin coğrafi konumu, Çin ile Kazakistan arasındaki ekonomik iş birliği planlarının ve projelerinin ana yürütücüsü haline getirmektedir. Kazakistan ve Orta Asya ülkeleri, ÇHC'nin eyaletlerinden biri Sincan'ın dış ekonomik faaliyetlerinin ana ortakları haline gelmektedir.

Bugünkü aşamada Kazakistan ve Çin arasındaki stratejik ortaklığın önemli bileşenlerinden biri, ticari ve ekonomik ilişkilerdir. SUÖB'nin payı, Kazakistan ve ÇHC arasındaki emtia cirosunun %75'inden fazlasını oluşturmaktadır. Kazakistan ile Sincan arasındaki meta dolaşımı hacmi kısa süre içinde birkaç kat artmaktadır. 2007 yılında bu rakam 9,2 milyar dolara kadar yükselmektedir, 2008 yılında ise 12,24 milyar dolardır.[135] 2009 yılında, KC-SUÖB'nin 2008 yılına göre ticaret cirosu %24 oranında azalarak 6,897 milyar dolar olarak gerçekleşmektedir. 2010 yılının ilk yarısında, Kazakistan'ın özerk bölgeyle dış ticareti %5,4 oranında artarak 3,36 milyar dolara yükselmektedir.[136]

İstatistiksel verilere dayanarak, genel olarak, Kazakistan ve SUÖB arasında 2018 yılına kadar olumlu ticaret dengesi geliştirilmektedir. Son yıllarda, karşılıklı yatırımda artış

---

[134] Arys Argyn, 24 yaşında.

[135] Isimov, R., Torgovo-ekonomicheskie aspekty sotrudnichestva Kazahstana i SUAR KNR [Kazakistan ve Çin'in Sincan arasındaki işbirliğinin ticari ve ekonomik yönleri], Sauran, 2013.

[136] Suleimenov, Ruslan, "Kazahstan i Kitai zaınteresovany v dalneishem ukreplenii i rasshirenii torgovo-ekonomicheskogo sotrudnichestva - sovetnık Posolstva RK v KNR N. Akkoshkarov" [Kazakistan ve Çin, ticaret ve ekonomik işbirliğini daha da güçlendirmesinde ve genişletmesinde ilgilenmektedir - Çin Halk Cumhuriyeti'nde Kazakistan Cumhuriyeti Büyükelçiliği danışmanı N. Akkoshkarov], Kazinform, 6.10.2010, https://www.inform.kz/en/kazahstan-i-kitay-zainteresovany-v-dal-neyshem-ukreplenii-i-rasshirenii-torgovo-ekonomicheskogo-sotrudnichestva-sovetnik-posol-stva-rk-v-knr-n-akkoshkarov_a2310269 [14.02.2018].

olmaktadır. Yani, şu anda Sincan'da, Kazakistan'ın 11,7 milyon dolarlık sermayesinin katılımıyla 15 proje, Kazakistan'da ise, Çin sermayesi 18 milyon dolar olan 29 büyük şirket bulunmaktadır.[137]

Böylece, Kazakistan geleneksel olarak Sincan'ın en büyük ticaret ortağı olmaktadır. Ticareti artırmak ve komşu ülkelerle sınır bölgelerinin ihracat potansiyelini genişletmek için Çin, özellikle bölge modelini kullanarak gelişimlerine devlet desteği sağlamaya başlamaktadır. Sınır ötesi ticaretin teşvik edilmesi, ülkenin dış ticaretini vuran (Çin ihracatının azalması) ve yabancı yatırımların çıkışını tetikleyen dünya krizinden sonra özellikle önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda, 1999 yılında yayınlanan Batı Çin'in geniş ölçekli kalkınma stratejisi dikkat çekmektedir. Çin'in merkezi hükümetinin Mayıs 2010'da Sincan'ın ekonomik kalkınmasını daha da teşvik eden özel toplantısına dikkat çekilmelidir. Çin Devlet Konseyi'nin planlarına göre, sonraki beş yıl içinde, Çin Sincan ve diğer batı illerine yaklaşık 100 milyar yuan yatırım yapmayı planlamaktadır. Böylece ülkenin batı ve doğu bölgeleri arasındaki eşitsizlikleri dengelemektedir. Bu, SUÖB'nin altyapısının ve endüstrisinin gelişimini teşvik etmektedir. Toplantının sonuçlarına göre yatırım tercihleri ve gümrük muafiyetleri politikasını uygulayacak Kaşgar ve Horgos da iki özel ekonomik bölge kurmaya karar verilmektedir. 2007 yılından bu yana Kazak-Çin sınırındaki Khorgos bölgede, Uluslararası Sınır Ötesi İş birliği Merkezi, ticareti kolaylaştırmak ve ulaşım ve lojistik alanında gelişmiş hizmet ağına sahip modern geçiş noktası oluşturmak için çalışmaktadır. Bugün, Khorgos bölgesinde, 2011-2012 yıllarında inşa edilen ikinci demiryolu hattı ve "Batı Çin- Batı Avrupa" karayolu vardır.[138]

SUÖB, ülkeler arası ve bölgeler arası iş birliği seviyelerinde Çin'in dış açıklığının stratejik vizyonunun hayata geçirilmesinde ve Kazakistan ve diğer Orta Asya ülkeleriyle ekonomik iş birliğinin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Çin topraklarında Çin-Kazakistan petrol boru hattının terminali ve Çin'deki Çin-Türkmen doğalgaz boru hattının terminali SUÖB'de kurulmaktadır. Bu, Sincan'ın ülkenin enerji güvenliği stratejisinin ve kaynak güvenliği stratejisinin ana uygulayıcısı olduğu anlamına gelmektedir. "12. Beş Yıllık Kalkınma Planının" programı, Sincan'ın komşu ülkelerle enerji kaynakları alanında iş birliğini güçlendireceğine, petrol ve doğal gaz gibi enerji kaynaklarının ve demir, bakır, nikel, alüminyum vb. gibi maden

[137] Isimov, a.g.e.
[138] Suleimenov, a.g.e.

kaynaklarının ithalatını artıracağı yönündedir. Bu, Sincan'ı enerji ve maden kaynaklarının ithalatı için önemli bölge ve yer güvenliği koridoruna dönüştürmek için yapılmaktadır.[139]

Çin ve Kazakistan sadece kaynak endüstrilerinde değil, tarım, ulaştırma ve haberleşme gibi alanlarda da iş birliğini arttırmaktadır. Çin'in finansal yapıları (Çin Kalkınma Bankası, Çin Bankası, vb.) Kazakistan tarafı ile Çin'in rekabetçi işletmelerinin Kazakistan'daki büyük projelere katılımını garanti eden iş birliği anlaşması imzalamaktadır.

ŞİÖ ile yakın ilişkileri olan 8 ülke Sincan'ın komşu ülkeridir. Son on yılda, Sincan "Batı'ya açıklık" politikasını uyguladığı ve ŞİÖ platformu aracılığıyla bölgesel ekonomik işb irliğini geliştirdiği gerçeğiyle yakından ilgili olan büyük başarı elde etmektedir. Örgütün kurulduğu günden bu yana 10 yıl boyunca, bölgesel ekonomik iş birliğini teşvik etmek için büyük adımlar atılmakta ve çok taraflı ekonomik iş birliği için temel çerçeveyi oluşturulmaktadır. SUÖB, ŞİÖ'ünün ulaştığı çok taraflı çerçeve anlaşmasını tam olarak kullanabilmekte, ulaşılan anlaşmalar çerçevesinde ekonomik iş birliği ve kalkınmayı yürütübilmektedir. Almatı'da 14 Eylül 2001'de "bölgesel ekonomik iş birliğinin ana hedefleri ve yönleri ile ticaret ve yatırım için elverişli koşulların yaratılması sürecinin başlatılması hakkında ŞİÖ üyesi ülkelerin hükümetlerinin mutabakatında" kabul edilmektedir. Orada, yürürlükte olan ülkelerin yasalarına uygun olarak, idari çevreler arasında çeşitli biçimlerin doğrudan temaslarının kurulmasının teşvik edildiği belirtilmektedir. Bu, SUÖB ve Orta Asya'nın idari bölgeleri arasındaki çeşitli doğrudan ekonomik bağların oluşturulması için elverişli koşullar sağlamaktadır.[140]

Kazak sinolog K. Syroezhkin'in belirttiği gibi, ÇHC'nin söz konusu bölgedeki dış politikası, iç gelişim ile yakından bağlantılıdır. Yani iç siyasi istikrarı koruma ihtiyacı, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanması, üretimin ve ihracatın geliştirilmesi ve hidrokarbon hammaddeleri ve mineral kaynaklarının ithal edilmesi ile bağlantılıdır. İstikrarlı iç gelişimin ilk şartı, barışçıl uluslararası durumun yaratılmasıdır, yani bölgede

---

[139] Guangcheng, Xing, "Torgovo-ekonomicheskoe sotrudnichestvo SUAR so stranami Centralnoi Azii v ramkah SHOS" [ŞİÖ çerçevesinde Orta Asya ülkeleri ile SUÖB ticaret ve ekonomik işbirliği], 15.06.2011, http://russian.people.com.cn/31518/7410097.html, [14.02.2018].

[140] "Yarkie osobennosti kitaisko-kazahstanskih otnoshenii" [Çin-Kazak ilişkilerinin özellikleri], russian.china.org.cn., 11.01.2012.

stratejik istikrar ve güvenliği sağlamak için koşulların oluşturulması, Çin için gerçek ve potansiyel stratejik tehditlerin ortaya çıkmasını engellemektir.[141]

Güvenlik alanında iş birliği verimlidir. Çin ve Kazakistan'ın "kötülüğün üç gücü" terörizmini, ayrımcılığını ve dini sömürgeciliğini yenmek için ortak istekleri çok önemlidir. İki ülkenin kolluk kuvvetleri, sınır ötesi suçlardan kaçınmak için koordinasyon ve bilgi alışverişinin kapsamını arttırmaktadır. Kazakistan tarafı ÇHC'yi "Doğu Türkistan" ve diğer terörist güçlerine karşı mücadelede desteklemektedir. ŞİÖ çerçevesindeki ortak antiterörist hareketleri, iki ülkenin ve bölgenin tamamının barış ve istikrarını sağlamak için defalarca yapılmaktadır. Kazakistan ve SÜÖB arasındaki ilişki sadece ekonomi ile sınırlı değil, kültür alanında iş birliği üzerinde de çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin, 2011 y. 16-24 Aralık'ta Çin'in kültürel alışverişini yapan Sincan heyeti, Almatı ve Astana'da ÇHC ve KC arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasının 20. yıldönümüne adanmış "Sincan Çin Kültürü Haftası" etkinliğin düzenlemektedir.[142]

Yukarıdakilerin hepsinden, bu tür ilişkilerin halkların temel çıkarlarına uygun olduğu sonucuna varabiliriz. Ayrıca bu, iki ülkenin istikrarı ve gelişimi için uzun vadeli olan gereksinimlerine karşılık gelmektedir.

Çin'in Sincan Uygur Özerk Bölgesi doğal kaynakların ve hammaddelerin kullanımı ve işlenmesi için ithal edip, hazır ürünlerin ihraç edip Kazakistan ve komşu ülkeler ve bölgelerle dış ekonomik iş birliğini geliştirmeye devam etmektedir. SUÖB, daha önce olduğu gibi, Orta Asya ülkelerinden enerji kaynaklarının ÇHC'nin iç bölgelerine taşınması için iç arazinin aktif bir koridoru olarak kullanılacaktır. Sincan, Orta Asya, Rusya ve Doğu Avrupa pazarlarına Çin mallarının ihracatı için uluslararası üssü olarak devam etmektedir.

2.4. Bağımsızlığından Bu Yana Kazakistan'ın Göç Politikası.

1990'ların başlarında Kazakların tarihi anavatanlarına geri gönderilmesi, Kazakistan Cumhuriyeti'nin göç politikasının önceliklerinden biri olarak ilan edilmektedir. Geri gönderilenlerin yeniden yerleşimi için program geliştirilmekte ve kota sistemi

[141] Syroezhkin, Konstantin, "Bolshaya igra v Centalno-Aziatskom regione" [Orta Asya Bölgesi'nde "Büyük Oyun"], *Ekonomik Stratejiler Dergisi - Orta Asya,* №5, 2007, s. 53.

[142] Kenesbekova, K.K., "Vzaimootnosheniya Respubliki Kazakhstan s Kitaem na primere SUAR" [Kazakistan Cumhuriyeti ile Çin arasındaki SUÖB çerçevesinde karşılıklı ilişkiler], Vestnik KazNU, Almatı, 2012, s. 50.

getirilmektedir. Geri gönderilenler oralman olarak bilinmektedir. 2008 yılından başlayarak etnik Kazakların yeniden yerleştirilmesi programı "Nurly Kosh" adı altında gerçekleştirilmektedir. Geri dönüşün zirvesi 1990'ların ortasında gerçekleşmektedir. Bağımsızlık gününden beri yaklaşık bir milyon etnik Kazak Kazakistan'a göç etmektedir.[143]

16 Aralık 1991'de Kazakistan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmektedir. Bu olay ile eşzamanlı olarak yurt dışında yaşayan etnik Kazakların tarihi vatanlarına yeniden yerleşimi hakkında program açıklanmaktadır.

1980'lerin sonu, Demir Perdenin yıkılışı ve SSCB ile Batı arasındaki Soğuk Savaşın sona ermesiyle belirgindir. Bir zamanlar sosyalist bloğun parçası olan ülkelere bağımsızlık verilmekte ve ulusal devletler kurma ve küreselleşme süreçlerine dahil edilmektedir. O zaman için liberalleşme, eski kurallarda ve yönetmeliklerde özgürlük anlamına gelmekte, çünkü insanlar Sovyet iktidar döneminde uygulanan tüm kısıtlamaları kaldırmaktadır. En önemli olaylardan biri, ülke içinde ve aynı zamanda yurtdışında ücretsiz seyahat eden insanların engelsiz hareketi olmaktadır. Liberalleşme, insanlara sadece ülkeyi terk etmekle kalmayıp, girme fırsatı da vermektedir. Sovyet yıllarında, Kazak etniğin temsilcileri nüfusun çoğunluğunu oluşturmamaktadır. Bu nedenle, ulusun oranını arttırmak için program oluşturulmaktadır. Fakat Kazakistan Cumhuriyeti'nin yaklaşık 3 milyonu ülkeyi terk ettikten sonra, insan kaynaklarının ülkeye çekilmesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Yurt dışında yaşayan Kazakların ülkelere çekilmesinin nedeni, ortak kültürel özelliklere sahip insanların mevcut çevreye hızla entegre olmasıdır. Kural olarak, bir toplumun ülkenin kalkınmasının genel kavramını aktarması için bir etnik grup temelinde birleşmesi daha kolaydır. Bu iki soruna bir çözüm var: Kazakların tarihi vatanlarına geri gönderilmesi programı. Cumhuriyete geri gelen kişilere ekonomik yardım sağlanması sayesinde bir kota sistemi getirilmektedir. İnsanlara ekonomik yardım sağlanmakta ve insanlar maddi düzeyde hızlı şekilde gelişebilmekte, toplumda ekonomik istikrarı sürdürmektedir.[144]

Görüştüğümüz insanlar ÇHC'nden gelmekte ve Kazakistan Cumhuriyeti vatandaşlığını almakta, yaklaşık dört yıldır burada yaşamaktadırlar. Diğerleri çocukluktan beri burada yaşayan insanlar, bu durum yaklaşık 15-16 yıl etmektedir. Temel olarak, bunlar

---

[143] Abraimov, A.T., "Politika repatriacii Respubliki Kazakhstan: k voprosu o prichinah vozvrasheniya kazahov" [Kazakistan Cumhuriyeti'nin Geri Dönüş Politikası: Kazakların dönüş nedenleri], Vestnik KazNU, Almatı, 2012, https://articlekz.com/article/11802, [15.02.2018].

[144] Abraimov, a.g.e.

üniversitede okuyan ya da son zamanlarda mezun olan Kazakistan'ın genç vatandaşlarıdır. Onların sözlerine göre Kazakistan'a taşınma kararını ebeveynleri vermekte, çünkü çocukların kendi topraklarında büyümelerini istemektedirler. Fakat gençlerle yapılan ankette, kararlarının Kazakistan'a dönme nedenleri açıktır. Örneğin, bir genç erkek, Çin'de devlete bağlı olarak çalışan babasının emriyle Kazakistan'da eğitim görmeye gitmekte ve şimdi Kazakistan'da çalışmaktadır. Başka bir katılımcı anavatanına çocukken taşınan genç kadın, Rusça'yı çok iyi bilmekte o yüzden özellikle Kazakistan toplumuna entegre olduğunda herhangi sorun yaşamamaktadır. Diğer katılımcı grubu, Kazakistan'da zorluklarla karşılaşan yetişkin olarak gelenlerdir.

Böylece, kurulan pozisyona göre, Kazakistan'a giriş yapan insanlar, oralman statüsünü almakta ve bundan sonra devletin yardımına güvenebilmektedir. Mali yardım kota ile gelenler arasında dağıtılmaktadır. Ancak, kota dışında taşınanlar da var. Genel olarak, 1997'den beri Kazakistan'a giren oralman sayısı resmi kotayı aşmaktadır. 1991-2016 döneminde, etnik geri dönüş programı kapsamında 261,104 yabancı Kazak ailesi (957,772 kişi) Kazakistan'a göç etmektedir. Onların %14,2'si Çin'den gelenlerdir. Böylece, kotanın dışında gelenlerin sayısı, kotayla gelenlerden dört kat daha fazladır. Sadece 2012 yılının ilk sekiz ayında Kazakistan'a Çin'den 2,386 aile ya da 5 030 kişi gelmektedir. Böylece kendini Kazak etniğin temsilcisi olmak ve Kazakistan'ın anavatan olarak görme arzusu, insanları eski yerleşim yerlerinden terk etmeye ve Kazakistan Cumhuriyeti'ne gitmeye itmektedir.[145]

Son 25 yıl içinde, sadece Çin'den göçmenlerin kalıcı olarak ikamet etmeye gelenler artmamaktadır, etnik yapıları da değişmektedir. Örneğin, resmi rakamlara göre, 1989-1999 yılları arası Çin'den 2,026 daimî ikamet için gelenler arasında %93,6 sını oluşturan üç grup vardır: Kazaklar- %67,1, Çinliler- %15,4 ve Uygurlar – %11,1. Diğerleri arasında Ruslar, Tatarlar, Dunganlar, Koreliler, Uzbeks, Ukraynalılar, Moğollar ve diğer milletlerden temsilciler vardır.[146]

2005 yılında Çin'den Kazakistan'a toplam göçmen sayısının %97,8'ini oluşturan 4,460 etnik Kazak göç etmektedir. Ayrıca göçmenlerin içinde 77 Çinli (%1,7) cumhuriyete taşınmakta, diğer tüm uluslar sadece %0,5'i oluşturmaktadır. Düzinelerce etnik Uygur, 1990'ların başında Kazakistan'da kalıcı olarak kalmaya devam etmekte, ancak 2000 y.

---

[145] Baturin, Vyacheslav, "Pochti million oralmanov pribylo v Kazakhstan za 25 let" [Yaklaşık milyon oralman 25 yılda Kazakistan'a gelmektedir], 9.02.2016, https://kapital.kz/gosudarstvo/47713/pochti-million-oralmanov-pribylo-v-kazahstan-za-25-let.html, [17.02.2018].

[146] Kazakistan Cumhuriyeti Ajansı'nın 2000 yılı istatistikleri Sadovskaya, s.158.

kalanların sayısı oldukça azalmaktadır. Nitekim, son yıllarda Kazakistan Cumhuriyeti'nde kalıcı ikametgahlara giden insanların etnik yapısı daha homojen hale gelmekte ve esas olarak Kazak muhtarları tarafından temsil edilmektedir. Kazakistan Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Koruma Bakanlığı Göç Komitesi'ne göre, Çin'den gelen yaklaşık 9/10 Kazak, Çin'in komşu bölgelerine yerleşmektedir: Almatı ve Doğu Kazakistan bölgeleridir. Kazakistan'ın güney ve kuzeydoğu bölgelerinde oralmanların bir parçası da yaşamaktadır.[147]

Çin'den gelen Oralmanların çok sayıda olmasına rağmen, tüm Kazak göçmenleri Kazakistan vatandaşlığını kabul etmemekte, onların birçoğu ÇHC'nin vatandaşlığını ve pasaportunu korumaktadır. Oralmanlar, akrabalarını ziyaret etmek ya da SUÖB'nden başka aile üyeleriyle geliştirdikleri iş sorunlarını çözmek için Kazakistan'dan Çin'e ters yönde seyahat eden vatandaşların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.[148]

Kazakistan'daki göç politikasının doğası, son yıllarda kavramsal olarak değişmektedir. Başlangıçta, cumhuriyet geri dönüş politikasını 1930-1940'larda baskı ve zorla kollektifleştirmeden muzdarip Kazakların göçünü teşvik ederek "tarihi adaletsizliğin ortadan kaldırılması" olarak biçimlendirmektedir. Modern göç politikası ise, etnik Kazakların Kazakistan'a eğitimden, nitelikten, menşe ülkeden vb. bağımsız olarak geri dönüşünü amaçlamaktadır. Temel kriter etnik kökenidir.

KC etnik göç politikasının değişmesi göçmen (oralman) tanımına yansımaktadır. Başlangıçta, tanım böyle idi: ""Geri dönen (Oralman) - tarihi vatanından sınırdışı edilen, kitlesel siyasi baskı, yasadışı talep, zorla kolektifleştirme, diğer insanlık dışı eylemler nedeniyle vatandaşlıktan mahrum bırakılan ve daimi ikamet amaçıyla kendi torunları ile Kazakistan Cumhuriyeti'ne gönüllü olarak taşınan yerli insanlardır." [149] 2002 yılında nüfusun göçüne ilişkin yasayı değiştirdikten sonra, tanım şu şekilde okunmaktadır: "Oralmanlar, Kazakistan Cumhuriyeti tarafından egemenliğin devralındığı zamanda yurtdışında ikamet eden ve daimi ikamet için Kazakistan'a gelen Kazak uyruklu yabancı veya vatansız kişidir." [150]

---

[147] Sadovskaya, s.158.

[148] Larin, A.G. ve Sadovskaya, Ye., "Kitaiskaya migraciya na postsovetskom prostranstve" [Post-sovyet alanında Çin giderilmesi (Rusya ve Kazakistan örneği ile karşılaştırmalı analizin deneyimi)], Vostok dergisi, № 3, 2014, s. 111.

[149] 13 Aralık 1997 tarihli "Nüfusun Göçüne Dair" Kazakistan Cumhuriyeti Kanununun 1. Maddesi, http://www.zakon.kz [17.02.2018].

[150] 27 Mayıs 2002 tarihli "Nüfusun Göçüne İlişkin Kazakistan Cumhuriyeti Kanununda Değişiklik ve Eklemeler Hakkında" Kazakistan Cumhuriyeti Kanunu, http://www.zakon.kz, [17.02.2018].

SUÖB'den gelen göçmenlerin eğitim seviyesi oldukça düşüktür ve birçoğu bir mesleğe sahip değildir, çünkü Çin Kazaklarının büyük kısmı (%87,5) kırsal alanlarda yaşamakta ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. 1990'ların ortasında Çin Kazakları arasında yüksek öğrenim görenlerin sayısı sadece 2700 ve hala öğrenci olanların sayısı 1500'dür. Yetişkin nüfusu arasında 205,000 okuma yazma bilmemekte ve kadınların okuma yazma bilmeme seviyesi erkeklere göre 1,5 kat daha fazlaydı.[151]

Kazakistan'da Çin'den göçenlerin entegrasyonu çelişkilidir. Oralmanlar ağırlıklı olarak sınır bölgelerinin kırsal alanlarında yaşamakta ve buralarda hane faaliyetleri yürütmektedirler. Hepsi beraber yerleştikleri için adaptasyonun zor olması, geldikleri ortamın gelenek ve görüneklerinin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Adaptasyon, Çin'den gelen oralmanların Kazak dilinin Arapça grafiklerini (Kazakistan'daki modern Kazak dilinde Kiril grafikler kullanılmakta) yazmakta yavaştırlar ve çocukların okullaşma sürecinde bazı zorluklara sebep olmaktadır.

Devlet, oralmanları yerel topluluklara uyarlamak için yeterli önlemleri her zaman almamakta, ayrıca yerel yetkililerin bürokratik prosedürleri ödemelerin alınmasını ve faydaların uygulanmasını yavaşlatmaktadır. Bazı oralmanların kendileri Kazak vatandaşlığı elde etmek için acele etmemekte, her iki eyalette de iş yapmak ve sınır ötesi serbest dolaşmak için ÇHC pasaportlarını kullanmaktadır. Bu da göçü düzenlemede zorluklar yaratmaktadır. Çin'deki Kazak diasporasının bir kısmı, Çin'de "atalarının topraklarında" yaşadıklarına inanarak Kazakistan'a göç etmek istememektedir.[152]

Ancak Çin'den geri gelenler küçük ekonomilerinin yardımıyla bile, gayretlerinden dolayı diğer ülkelerden gelen Kazak göçmenlerden ve hatta bölge sakinlerinden daha başarılılardır. Bununla birlikte, Kazakistan'daki akrabalık ilişkilerine sık sık güvenmektedirler. Ünlü Kazak sinolog K. Khafizova'nın da belirttiği gibi, daimî ikamet için gelen, girişimcilik faaliyetlerinde bulunan ve Kazakistan üniversitelerinde okuyan "Çin ve Kazakistan Kazakları arasında aile ve kabile bağları yeniden kurulmaya açık eğilim vardır."[153]

---

[151] Orman, A.A., *Kitaiskaya Narodnaya Respublika [Çin Halk Cumhuriyeti]*, Almatı: Dyke Press, 2006, s. 209-210.

[152] Orman, s.210-211.

[153] Khafizova, K., "Transgranichnye otnosheniya Sinzyan – Kazakhstan" [Sincan - Kazakistan Sınır Ötesi İlişkileri], *Orta Asya ve Kafkasya,* №9, 2000, http://www.ca-c.org/joumal/cac-09-2000 12.Khafizov.shtml, [21.02.2018].

Ulusal hükümet tarafından garanti edilen tercihler ve faydaların koşullarına girdiğinden Çin'den gelen göçmenler arasında kuşaklararası sosyal hareketlilik çok sık olmaktadır. En hızlı "sosyal asansör" olan etnik köken, genç nesil göçmenlerin profesyonel eğitim almasına ve Kazakistan'da profesyonel kariyer yapmasına yardımcı olmaktadır. 2008 yılında Sadovskaya tarafından Çin'de yürütülen öğrenciler arasındaki sosyolojik çalışma, Kazakistan'daki oralmanların eğitimine bazı zorlukların eşlik ettiğini ortaya koymaktadır. Onların arasında modern Kazak dilinin Kiril grafiklerinin, Rus dilinin cehaleti ve genel olarak düşük bilgi düzeyi vardır. Kazakistan üniversitelerinde yabancı öğrencilerin hazırlanması için bilgi ve dil farklılıkları düzeyindeki farklılıklar dikkate alınarak özel uyum programları kullanılmaktadır. Öğrenme sürecinde, öğrenciler eğitim/ders materyalinin algılanmasında zorluklarla karşılaşmakta, bazı önemli profil disiplinleri için yeterli çalışma vakitleri yoktur, Kazak dilinde uzman derslik ve ders kitaplarının eksikliği mevcuttur, öğrenciler ek olarak çalışmak zorundadır çünkü burs azdır. Ayrıca öğrenci grubu ve toplumda uyumun psikolojik sorunları vardır. Bazı oralman öğrenciler, sınıf arkadaşlarının onları "eşit olarak" kabul etmediğine inanmaktadır. Ancak, Çin'den gelen oralman öğrenciler, genel olarak üniversite eğitimini olumlu olarak değerlendirmekte ve geleceğini Kazakistan ile birleştirmektedir.[154]

Çin'den gelen öğrencilerin Kazakistan'da alışması ve entegrasyonu birtakım problemlerle ilişkili olsa da eğitim göçünün kendisi eğitimsel bağların gelişmesine, ülkeler arasında "kültürlerarası diyalog" kurulmasına, yakınlaşmasına ve iş birliğine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Kazakistan ve Çin arasındaki mülteciler konusunda devletlerarası ikili anlaşmalar yürütmektedir. ÇHC'nin girişimi üzerine, bölgesel güvenlik alanında KC ve ÇHC arasında birkaç ortak belge imzalanmaktadır; her toplantıda "terörizm, ayrımcılık ve din sömürüsü ile mücadele" konusu tartışılmaktadır. Bu girişimlerin arkasında Çin'in SUÖB'ndeki durumla ilgili endişesi vardır. Kazakistan, mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 tarihli uluslararası sözleşmenin Aralık 1998'deki onayından kısa süre sonra, Şubat

[154] Kazakistan'da öğrenim gören Çin'den öğrenciler arasında sosyolojik çalışma. Mayıs-Eylül 2008'de Almatı üniversitelerinde gerçekleştirilmektedir (ön veriler)./ Sadovskaya, E., "Migration for Education between Kazakhstan and China in the Context of Socio-Cultural Cooperation among Shanghai Cooperation Organisation states" [Şangay İşbirliği Örgütü'nün Sosyo-Kültürel İşbirliği Bağlamında Kazakistan ile Çin arasındaki Eğitim İçin Göçler], Central Asian Affaires, No. 2, 2008, s. 22-27.

1999'da Çin'den gelen mültecilerin geri gönderilmemesi konusundaki uluslararası yükümlülüklerini birkaç kez ihlal etmektedir.[155]

Böylece, 1992'nin başlarında egemenliğin kazanılmasından sonra, KC ve ÇHC iş birliği aktif olarak gelişmektedir. İlişkilerin uluslararası hukuki temeli güçlendirilmekte- her türlü pasaportun sahiplerine vizesiz rejim sağlamak için, vatandaşların karşılıklı seyahatleri de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda ikili anlaşmalar imzalanmaktadır.

Çin'den Kazakistan'a sürekli ikamet için yeniden yerleşimi, egemenlikten önceki yıllarda meydana gelmektedir. Ancak 1991 yılından bu yana etnik Kazakların (oralmanların) ülkesine geri gönderilmesi programının bir parçası olarak gerçekleştirilmektedir. Bu program, KC'nin devlet göç politikasının ana yönü ve toplam nüfus içindeki Kazak nüfusunun oranını arttırmayı amaçlayan ulusal inşaat politikasının maddelerinden biridir. Geri dönüş programının gelişmiş normatif yasal ve kurumsal temeli vardır, etnik Kazakların yeniden yerleşimi örgütsel olarak güçlendirilmekte ve çok sayıda fayda sağlamaktadır.[156]

[155] Raspaeva, M., "Pravovoe polozhenie bezhencev v Respublike Kazakhstan" [Kazakistan Cumhuriyeti'nde mültecilerin yasal statüsü], Vestnik KazNPU, Almatı, 2013.

[156] Sadovskaya, Elena, "Etnicheskaya struktura sovremennyh migracii iz Kitaya v Kazakhstan i problemy prinimayushego obshestva" [Çin'e Kazakistan'dan çağdaş göçmenlerin etnik yapısı ve alacak toplumun sorunları], *Vestnik Evrazii*, 2008, s. 157.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİNCAN'DAKİ KAZAK TOPLULUĞU: BÖLGENİN SOSYO-EKONOMİK VE POLİTİK YAŞAMINA ENTEGRASYONU.

3.1. Çin Kazaklarının Yerleşmesi, Sosyoekonomik Yaşamı

Sincan, Çin'in en büyük idari bölge birimidir- 1664.897.14 km. kare olan ülkenin alanın altıncı bölümünü kaplar. ÇHC'nin kuruluşu zamanına göre, nüfusunun %9'unu oluşturan yaklaşık 418.000'inin Sincan'da, Gansu ve Qinghai eyaletlerinin sınır bölgelerinde üç binden fazla Kazak yaşamaktadır. Sincan'da Kazaklar, bütün Kazak göçebe faaliyetlerinin 3/5'ini oluşturan Altay, İli ve Tarbagatay (Chuguchak) bölgelerine göç edildi. Küçük grupların Mori Kazak Özerk İlçesi, Qinghai İlçesi (Sanji Hui Özerk bölgesi) ve Barkol Kazak Özerk İlçesinde (Hami bölgesi) göçebeleri vardır.

Evlendikten sonra, her Kazak adamı bağımsız olarak kabul edilirdi ve ayrı yaşayabilirdi. Bu ayrı aile, ailenin örgütlenmesinin ana birimiydi. Genellikle, kan bağları birçok aile aul (köy) oluştururdu, köyün en deneyimli ve otoriter erkeklerinden atanan aulbaş köyün başkanıydı. Yedinci göbeğe kadar akrabalık ile birleştirilen birkaç aul, bir alt kavimi - ata kurar. Aksakal olarak adlandırılan eski kuşaktan son derece ahlaki bir adam tarafından yönetilmektedir. Ru ya da kavim 13-15 alt kavim birliği temelinde kurulurdu ve kavim başkanı tarafından yönetilirdi - rubas. Kabilenin başı tarafından yönetilen bir kabile (arys veya taipa), birkaç kavim ile kurulurdu. Birkaç kabile, hanın ya da dini seçkinlerin başın oğlu olan Sultan tarafından yönetilen bir ulus kururdu. Pek çok ulusun birliği, aga-sultan tarafından yönetilen Jüz kurar. Sonuç olarak, Kazakların en yüksek örgütlenme biçimi, üç Cüz'e bölünmüş olan ve Han tarafından yönetilen Hanlık (Khandyk) idi.[157]

Böyle karmaşık bir toplumsal bölünme ve üç Kazak Cüz'ün her birinin önemli derecede bağımsızlığı, bazı Çinli yazarların "Cüz" kavramını sosyal örgüt açısından bir "devlet" bakış açısıyla yorumlamalarını sağlar.[158]

Çin'de yaşayan Kazakların tümü iki Kazak Cüz ailelerine aittir (Büyük ve Orta Cüz). Bu Jüzlerin sayısız kabileler arasında Argyn, Kerey, Naiman, Uak (Orta Cüz) ve Suvan, Alban, Dulat (Büyük Cüz) yerleşmektedir. Onların arasındaki en kalabalık olanları Kerey ve Naiman kabileleridir. Kerey kabilesi Altay, Tarbagatai ve Urumqi bölgelerine

[157] Kasakezu jiangshi [Kazakların kısa tarihçesi], Urumqi 1987, s. 187.
[158] Tsun, Y, Vaughan Shaoshu Minzu Jiangjie. [Çin'in etnik azınlıklarla tanışma], Pekin 1958, s. 225.

çoğunlukla göç etti, ikinciler Çuguchak-Urumqi bölgesine, Albanlar Ili bölgesindeki Kunges, Tekes ve Kaş vadilerine göç etti. Fan Pu'nun çalışmasında yayınlanan verilere göre, Çin'de Kerey kabile birliğinden on iki kavim yaşamaktadır ve sayısal olan Nayman kavimlerinden- Bulatçi, Mambet, Tortuyl, Kara-kerey ve Kyzay kavimleri vardır.[159]

Kazakların Çin içinde en son göç etmesi 1984 y. yazında Xinhai eyaletinden Sincan'a 900 kişinin göçü oldu. ÇHC'nin kuruluşundan ve belirli bir bölge için Kazak kavimlerinin kesin konsolidasyonu zamanından beri yıllar içinde, ÇHC'deki Kazakların önemli ölçüde göç etmedikleri gözlenlenmiştir. Bu nedenle, bugün ÇHC topraklarında Kazak kavimlerinin yerleşmesi eski olarak bilinmektedir. Bu özellikle bir taraftan Çin topraklarındaki Kazakların yeniden yerleşim üzerindeki resmi istatistikleri tarafından teyit edilmekte ve diğer taraftan Sincan topraklarında 1960 yılların ortalarına kadar yaşayan insanların ifadeleriyle doğrulanmaktadır. Ancak, Kazakların mutlak sayısındaki artışa rağmen, bu bölgelerin nüfus içindeki payı 2-2,5 kat azalmaktadır. Bunun başlıca nedeni, ÇHC'nin iç bölgelerinden Sincan'ın Kazaklar'ın yaşadığı illere gelen Han nüfusunun yerleşimi ve başka Han olmayan etnik grupların doğal olarak nüfuslanmasıdır. Bu eğilim İli ilinin ilçelerinde özellikle belirgindir.[160]

Buna karşılık, Han ve Uygurlarının bu bölgelere göçü Kazak nüfusunun çıkışına ve Sincan'ın bitişik bölgelerine taşınmasına neden oldu. Altay ve Tarbagatay bölgelerine ve ÇHC'nin sınır bölgelerine taşındılar. Kazak diasporasının temsilcileri, sadece Han halkına karşı değil, aynı zamanda ulusal azınlıklara karşı yürütülen "doğum kontrolü" politikasından kaynaklanan önemli bir doğal artış da vardı. Bu eğilimler özellikle bütün Sincan ve Kazaklar nüfusun dinamiklerini tanımlamakta ve 1980'lere kadar baskın kalmaktadır. 1980'lerin ortalarından beri, durumun belirgin bir değişimi vardı. Nüfusun doğal artışı, özellikle bölgede Han olmayanların çoğalmasıyla ana neden olmaya başladı. Kazakların belli idari varlıkların nüfusunda oranı her yerde artmaktadır, göç süreçleri hemen hemen durmaktadır. Syroezhkin'in görüşüne göre, bu durum büyük ölçüde, her bir iktidar ikamet eden milletinin bölgesel-ulusal özerklik ilkesini, ekonomik bağımsızlığını genişletme ve kültürel, sosyal, ekonomik ve politik gelişmenin temel sorunlarını çözme hakkını uygulamaya koyma hakkının yasal konsolidasyonuna bağlıydı. Buna ek olarak, Sincan'da sosyo-ekonomik reform politikalarıyla birlikte

[159] Syroezhkin, Kazahi v KNR… s. 12.
[160] İli-Kasake Zhou Jizhi gaykuan [İli Kazak Özerk İli Hakkında Genel Bilgiler], Urumqi 1985, s. 153.

bölgesel-ulusal özerklik ilkesinin uygulanması, ulusal azınlıklarla karşı "doğum kontrolü" sürecinin "gevşemesi" eşlik etmektedir. Bu, küçük sayıda olan azınlıkların doğal artışının artmasına katkıda bulunmaktadır.

ÇHC SUÖB'nin illerinde ve Ili Kazak özerk ilinin ilçelerinde Kazakların yerleşimine dair net bir resim vardır. (Tablo 1) Kazakların bazı idari kuruluşların nüfustaki payı, Ili Kazak özerk ilinde, Khami ilinde (özellikle Yiwu ve Barcol Kazak özerk ilçesinde), Sanci Hui Özerk İlinin Urumqi ilçesinde ve Mori Kazak özerk ilçesinde geçtiği yıllarda artmaktadır. Ili Kazak özerk ilinin ilçelerine gelince, burada en büyük artış Ili ve Tarbagatay bölgelerinin Kazak ilçelerinde ve Altay bölgesinde gözlenmektedir.

Tablo 1. Kazakların ÇHC SUÖB'de yerleşimi, 2010 y.[161]

Bölge	Nüfus	Oran, %	Erkekler sayısı	%	Kadınlar sayısı	%
SUÖB	1.418.278		725.515	51,20	692.763	48,80
Onun içinde:						
İli Kazak Özerk İli	534.398	37,70	274.234	37,80	260.164	37,55
Altay	328.153	23,14	167.084	23,03	161.069	23,30
Tarbagatay	240.890	17,0	123.970	17,09	116.920	16,88
Sanci Hui Özerk İli	133.286	9,4	69.213	9,54	64.073	9,24
Urumqi	68.076	4,79	33.531	4,62	34.545	4,98
Hami İli	51.201	3,61	26.131	3,60	25.070	3,62
Bortala Moğol Özerk İli	44.417	3,13	22.649	3,12	21.768	3,14
Karamay	11.620	0,81	5711	0,79	5909	0,85
Bayangolin Moğol Özerk İli	1091	0,07	555	0,07	536	0,07
Aksu	555	0,03	327	0,04	228	0,03
Turfan	399	0,02	255	0,03	144	0,02
Kaşgar	306	0,02	188	0,02	118	0,01

[161] ÇHC nüfusunun etnik bileşimi, www.stats.gov.cn, [29.12.2017].

Kızılsu Kırgız Özerk İli	88	0,006	51	0,007	37	0,005
Hotan	85	0,005	59	0,008	26	0,003
Özerk Bölgesine doğrudan bağlı ilçe düzeyi şehirler (Şihezi, Aral, Vujyaçü, Tomşuk)	3713	0,26	1557	0,21	2156	0,31

3.1.1. kazakların sosyoekonomik durumu

İlk olarak, Çin topraklarında yaşayan Kazakların %80'den fazlası ÇHC'nin kuruluşundan sonra %70'den fazlası 1962'den sonra ve yaklaşık %50'si "kültür devrim'den" sonra doğdu. Bu, bir taraftan Çin'de uygulanan "doğum kontrolü" politikasının "gevşemesinin" sonucu, öte yandan - Kazak nüfusunun çoğunun ÇHC'i anavatanları olarak gördüklerinin göstergesi. Kazak diasporasının temsilcilerinin çoğunluğu, "kültür devrimi" döneminin deneyleri olarak tanınmaktadır, bu yüzden bu dönemin tüm psikolojik özelliklerine sahiptirler. İkinci olarak, Çin'de Kazak etnik grubun kültürel ve eğitim seviyesini artırmada önemli ilerlemelerine karşın, bu seviye düşük kalır. 1980'lerin başında yapılan Nüfus sayımına göre altı yaşından büyük olan Kazaklar (725,130 kişi) arasında çeşitli yüksek öğretim kurumlarının mezunu olanlardan sadece 2,547 kişi, üniversite öğrencilerden - 1,483 kişi, ortaokul mezunlarından – 41,599 kişi, ortaokul oğrencilerinden - 124.787 kişi, ilkokul öğrencilerinden - 351, 272kişi, okur-yazar olmayan ve yarı-okur – 203,448 kişi ya da özerk bölgenin toplam nüfus sayısının %28.66'sı vardır. Kazak vatandaşlarının %50'sini oluşturan kadınlar arasındaki okuma yazma bilmeme düzeyinin erkeklerin oranından 1,5 kat daha fazla olması da önemlidir.[162]

Bu durum, ÇHC'nin Kazak nüfusu için ilgili istihdam alanlarını önceden belirlemektedir. O zaman ülke ekonomisinde istihdam edilen 294,923 Kazak arasında 243,557 kişi ya da ekonomik olarak aktif Kazak nüfusun %82,58'i tarım, hayvancılık,

[162] Zhongguo Shaoshi Minzu Changsha [Çin'in etnik Azınlıklar Hakkında Genel Bilgiler], Pekin 1984, s. 240-241.

balıkçılık, çiftlik ve ormancılıkta; 3,659 - madenlerde, ağaç endüstrisi işletmelerinde; 3,781 - fabrikalarda; 2,016 – inşaat; 2,224 - ulaşım ve iletişimde; 9,152 - ticaret ve kamu catering işletmelerinde; 16,045 - sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlikte; 9,460 - devlet ve parti organları, kitle örgütlerinde çalışmaktadır.[163]

Mesleğe göre, 1980'lerin başlarında ÇHC Kazakları şöyle dağıtıldı: çeşitli işletmelerin teknik personeli – 32,889, devlet organları, girişimler, parti ve kamu kuruluşlarında çalışanlar – 5,821, ofis işçiler – 5,809, satış görevlileri – 3,816, hizmet sektöründe çalışanlar - 4,812, çiftçiler, çobanlar, ormancılar - 219,752, üretim ve nakliye işçileri – 21,295.[164]

ÇHC'nin topraklarında bulunan Kazakların yapısı ve diğer 55 milletinin yapısındaki konumları yukarıda belirttiği gibi olmaktadır. Reform yıllarında, bu yapı herhangi bir önemli değişime uğramamaktadır. Tabii ki, ilerleme vardır- Çin'in Kazak nüfusunun kültür ve eğitim düzeyi artmakta, ulusal personel ve teknik uzmanlar eğitilmekte, göçebe ekonomisi güçlendirildi, Kazakların yerleşik bir yaşam biçimine geçiş süreci güç kazandı, okul eğitimi anadilinde geliştirildi, vb. Ancak yine de, Kazakların sosyal, ne de profesyonel ya da politik yapısı hiçbir önemli niteliksel değişiklik kazanamamaktadır.

3.1.2. Çin Kazakları'nın Yerleşim Sistemi

Kazakistan göçebelerin kültürüne ilişkin uzun süreli çalışmalara göre, geleneksel Kazak yerleşim sistemi, hayvancılık yapan insanların geçimlerini sağlamak için gerekli tüm şartları ve araçları içeren mekândır. Yani ekonomik olarak kevrim (aile) tarafından yönetilen bölge olarak anlaşılmaktadır.Mevsimlik yerleşim yerleri ve bina kompleksi ile birlikte kış, ilkbahar, yaz ve sonbahar meralarıdır. Bu sistemin ana unsurları yerleşim yerleri, konut, ekonomik ve anıt-kült yapılarıdır.

Günümüzde, Kazakların büyükbaş hayvancılık yerleşimleri, sadece Batı Çin'deki Altay Kazakların yerleşim yerlerinde görebiliriz. Onlar yarı göçebe - yarı yerleşmiş yaşam tarzında yaşamaya devam etmektedir. Onlar sadece 20. yüzyılın başlarında yazılı kaynakların bilgisini doğrulamakla kalmayıp, aynı zamanda araştırmacıların görüş alanının dışına bırakılan unsurları düzeltmeye de izin vermektedir. 2010-2011 yıllarında

[163] Zhongguo Shaoshi Minzu Changsha, s. 248-251.
[164] Zhongguo Shaoshi Minzu Changsha, s. 258-259.

etnolog Serik Azhiğali Çin Kazakları kültürünü incelemek için bölgelerde bir keşif gerçekleştirmektedir. Bu çalışmanın materyalleri aşağıdaki sonuçları vermektedir.

Sincan'da o zaman, 1386000 Kazak vardı; onlar çoğunlukla Ili-Kazak Özerk İlinin Mori ve Barcol civarında yaşamaktadır. Bunların çoğu büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapmaktadır. Kazaklar çeşitli tarım biçimlerini gözlemlemektedir. Bu biçimlerin biri Tien Shan dağı ve Altay'daki mera-otlak sığır yetiştiriciliğidir. Yani çiftlik hayvanlarının çoğunun mevsimlik meralarda ve sürülerdeki yemlerin yıllık bakımında damıtılmasıdır. Doğal-coğrafi çevre, göçebe hareketin bazı özelliklerinin, özellikle dikey hareket unsurlarının ortaya çıkmasını etkilemektedir. Yani, yaz ve kış aylarında, sığırlar alpin çayırlarda ve nehir vadilerinde, ilkbahar ve sonbaharda - nehirlerin eteklerinde ve taşkınlarında otlatılmaktadır. Her ne kadar bu türden bir göçmenlik kesinlikle dikey bir hareket modeliyle özdeş olmasa da, farklı mevsimlerde yerel Kazaklar arasında hayvancılık farklı imar seviyelerinde yer almaktadır. Buna göre, göçebe sığır yetiştiriciliğinin yüzyıllara dayanan deneyimlerine dayanarak, Sincan Kazakları otlatma yerlerinde alternatif mevsimsel yerleşimlerin rasyonel dizisini geliştirmektedir. Bu grubun otlatma alanının tamamı, dört mevsimlik meraya bölünmekte ve insanlar mevsimsel olarak birinden diğerine göç etmektedir.[165]

İkinci yerleşim türü, mera yarı-kararlı sistemidir. İlkbahar, yaz, sonbahar ve çok soğuk olmayan kış dönemlerinde sığırlar çayırlarda otlatılır ve sadece en elverişsiz kış döneminde ahırlarda tutulmaktadır. Yani eğer kırsalcılar üç mevsim içinde göç ediyorsa o zaman kışın genellikle tek bir yerde kalmaktadır. Saman biçmesi, Kazakların yarı göçebe ekonomisinin önemli özelliklerinden biridir.[166]

Üçüncü yerleşim türü, çiftlik hayvanlarının sürekli bakım gerektiren çiftliklerde yarı-sedanter tipi. Kazaklar tarımla uğraşmakta, göç etmemekte ve sığır yetiştiriciliği yapmaktadır. Yani hayvanların bir kısmı çobanlar eşliğinde uzak meralara yılın belirli döneminde gönderilmektedir. Çin Kazakları'nın tarımı ilkel olmasına rağmen gelişmiş sulama ağı sistemi yoktur, temelde sebze yetiştirme gelişmekte, bazı çiftliklerde baskın ve temel geçim kaynağı olarak hizmet etmektedir.

Yarı-göçebe ve yarı-yerleşmiş büyükbaş hayvan yetiştiriciliği için listelenen çeşitler, Çin Kazaklarının tuhaf yerleşim sistemini oluşturmaktadır. Syroezhkin araştırmalarına göre Kazakların yerleşimlerin üç türü vardır:

---

[165] Azhigali, Serik, Kazahi Kitaya [Çin Kazakları], Etnoloji ve antropoloji Bölümün Enstitüsü, Almatı 2012, s. 9.

[166] Azhigali, s. 10.

- Yıl boyunca sabit - il ve bölgesel merkez;
- Mevsimsel - kış mera üzerinde kystau, ilkbahar-sonbahar meralarda kokteu-kuzeu;
- Geçici - zhailau (yazda).

S. Azhigali tarafından incelenen geçici yerleşim yerleri, edebiyat kaynaklarında bilinen Kazak göçebe köyleri ile aynı şeydir. Zhailau'da kırsalcılar, kural olarak, iki ay harcamaktadır (Temmuz, Ağustos). Yerleşme ilkesi gelenekseldir: üç veya beş ilişkili aileden oluşan aullar (köyler). Planlama şemalarında süreklilik izlenebilmektedir; yurtlar bir çizgide, bir daire içinde ve dağınık olarak yerleştirilmektedir. Zhailau'da ana konut, klasik versiyonda kurulan ve dekore edilen yurttadır.[167]

Böylece, Çin Kazakları'nın bugüne kadarki yerleşim sistemi, tarihsel özelliklerini korumaktadır. Korunan vakıflar sayesinde, Kazakların geleneklerini ve görüneklerini daha iyi öğrenebiliriz.

3.2. Genel Etnografik Özellikleri

Kazakistan Cumhuriyeti ve ÇHC'nin ortak sınırı 1533 km'dir. Bir dizi nedenden ötürü, bugün Kazak diasporasının en büyük grubu Çin'in SUÖB topraklarında yaşıyor, nüfusu 1.557.457'dir ya da özerk bölgedeki toplam sayının %7'sidir. (Tablo 2)[168]

Tablo 2. SUÖB 'de yaşayan farklı etnik grupların karşılaştırmalı sayıları (ÇHC'nin 2010 y. nüfus sayımının sonuçlarına göre)

№	Etnik gruplar	Sayı	Oran, %
1	Uygurlar	10.528.646	47,3
2	Han	8.472.911	38,1
3	Kazaklar	1.557.457	7,0
4	Dunganlar (Hui)	1.023.054	4,6
5	Kırgızlar	194.382	0,9
6	Moğollar	180.822	0,8
7	Tacikler	48.569	0,22
8	Sibo	42.939	0,2

[167] Azhigali, s.11.
[168] https://wapbaike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E4%BA%BA%E5%8F%A3/4417422?fr=aladdin&bk_tashuoStyle=topLeft&bk_share=shoubai&bk_sharefr=lemma&from=singlemessage&isappinstalled=0. [10.01.2018].

9	Manjurlar	26.648	0,1
10	Uzbekler	17.656	0,08
11	Ruslar	11.688	0,05
12	Daurlar	6776	0,03
13	Tatarlar	5022	0,02
14	Diğer etnik gruplar	143.880	0,6
Tümü		22.260.450	100,0

Botagoz Rakisheva yaptığı araştırmalara göre, Sincan'ın illerinde yaşayan Kazaklar'ın sayısının önceki kaynaklardan biraz farklı olmakla birlikte, aynı kaynağa dayanmaktadır. Tablo 3'te çeşitli yerlerde yaşayan Kazaklar'ın sayısı hakkında veri gösterilmektedir.[169]

Tablo 3. Kazakların Çin'de yaşadığı bölgeler ve yerleşimler (ÇHC'nin 2010 y. nüfus sayımının sonuçlarına göre)

№	Bölge	Sayı
1	Urumqi	69.153
2	Karamay	11.753
3	Turfan	304
4	Hami	54.268
5	Sanci Hui Özerk İli	142.925
6	İli Kazak Özerk İli	1.223.252
7	Bortala Moğol Özerk İli	48.392
8	Bayangolin Moğol Özerk İli	1321
9	Aksu	183
10	Kızılsu Kırgız Özerk İli	150
11	Kaşgar	382
12	Hotan	83

ÇHC topraklarında yaşayan Kazakların sayısına dair bilgiler her zaman çelişkili olmaktadır. Yani, 2006 yılında yayınlanan "Sincan, Çin Toprakları: Geçmiş ve Bugünü"

[169] Xinjiang Statistical Yearbook. Compiled by Statistics of Xinjiang Uyghur Autonomous Region, 2013, s. 106-107.

adlı monografiye göre, SUÖB'de 1.245.000 Kazak veya özerk bölgenin nüfusunun %6,43'ü yaşamaktadır. SUÖB'de yaşayan Kazaklara göre, bu rakam 2 milyona ulaşmaktadır.[170]

Kazak Bilim Adamı ve Sinolog Syroezhkin'e göre, "Kazaklar, sadece devlet sınır çizgisi ile ayrılmış bir etnik topluluk olarak kaldılar. Ancak, bir etnik gruba mensup olmalarına, başka bir ülkenin topraklarında ikamet etmesine ve içinde yer alan belirli sosyo-ekonomik ve politik süreçlere katılmasına rağmen, ÇHC'nin Kazakları farklı tarihsel gelişim mantığına maruz kaldılar; sosyal yapılarının oluşumu ve ulusal kimliği farklılaştı."[171]

Diaspora sadece kendi topluluğu içinde yaşayamaz; bu ifade, kültürü göçebeye olan etnik gruplar için özellikle doğrudur. Wisconsin Üniversitesi (ABD) Profesörü A. Khazanova'ya göre, "Göçebenin ana olgusu, dış dünya ile ayrılmaz bir bağlantı içinde kalmaktadır, yani ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerde diğer toplumlarla bağlantıdadır."[172]

3.2.1. Etnik Özellikleri

Etnik kimlik bir çeşit işarettir. Kişinin, ortak bir kimlik duygusuna sahip üyeleri olan belirli bir etnik gruba ait olduğunu gösterir. Bir birey (veya grup) yabancı bir ortamda yaşadığında, etnik kimlik özellikle açık bir şekilde gerçekleştirilir; bu durumda koruyucu bir rol oynamaya başlar. Yaptığımız sosyolojik araştırma sırasında, katılımcılara şu soru soruldu: "Hangi millete aitsiniz?" Tüm katılımcılar (27 kişi) etnik olarak Kazak olduklarını söyledi.

"Sizce, Kazakların milliyetini ne belirler?" sorusuna ankete katılanların %88,9'u, ana dilinin bilgisi ve ustalığı olduğunu söyledi. %81,5'inin gümrük ve geleneklere saygı, kültürel değerlerin korunması, %74,1'inin din, %66,7'inin babanın milliyetin ve %29,6'nın cevabı ırkı idi. Anketin daha ayrıntılı sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadir.

"Uyruğunuz hangi ölçüde sizin için önemli?" sorusuna yanıt verenlerin %79,6'sı "çok önemli" ve %15,6 "önemli" olduğunu belirtmektedir. (Tablo 5)

---

[170] 2010-2014 yy. Botagoz Rakisheva'nın Çin'deki Sincan bölgesindeki etnik Kazakların yaşadığı yerlerde yaptığı çalışmaları.

[171] **Syroezhkin** Konstantin, Kazakhstan – Kitai: ot prigranichnoi torgovli k strategicheskomu partnerstvu [Kazakistan - Çin: sınır ötesi ticaretten stratejik ortaklığa kadar], monografi, üç kitapta, Kitap 1. Yolculuğun başlangıcında, Almatı: Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2010, s. 137.

[172] **Khazanov** A. M. Kochevniki i vneshnii mir [Göçebeler ve dış dunya]. 3. Yayın, Almaty: Daik-Press, 2002, s. 69.

Tablo 4. Sizce, Kazakların milliyetini ne belirler?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Etnisitenin dil bilgisi	88,9
Gümrükler, gelenekler, kültürel değerler	81,5
Din	74,1
Babanın milliyeti	66,7
Irk	29,6
Kişisel seçim	14,8
Annenin uyruğu	11,1
Vatandaşlık	7,4
Doğum yeri	3,7
Cevaplamak zor	—
Not: Katılımcılar yanıtlar için birkaç seçenek seçebileceğinden, tutar %100 değildir.	

Tablo 5. Uyruğunuz sizin için hangi ölçüde önemli?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Çok önemli	79,6
Önemli	15,6
Önemli değil	2,8
Hiç önemli değil	2,0
Cevaplamak zor	—
Tutar	100

"Çevrenizdeki insanların uyruğuna önem veriyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %52,4'ü buna önem vermediklerini söyledi, %23,6'sının hoşnut olmadıklarına dikkat etmektedir; etnik Kazakların %18,3'ü her durumda buna dikkat etmektedir. (Tablo 6)

Tablo 6. Çevrenizdeki insanların uyruğuna önem veriyor musunuz?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Önem vermiyorum	52,4
Onlardan hoşlanmıyorsam önem veriyorum	23,6
Her durumda önem veriyorum	18,3
Cevap yok, cevap vermemek	2,8
Cevaplamak zor	2,9
Tutar	100

Anketin gösterdiği gibi, etnik Kazakların yaklaşık %90'ının (% 89,9) diğer milletlerden temsilcilerle hiçbir akrabalık ilişkileri yoktur; %8,1'i etnik gruplar arası evliliklerin ailelerinde gerçekleştiğini belirtti. (Tablo 7)

Tablo 7. Farklı bir milliyet olanlardan yakın akrabalarınız var mı?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Yok	89,9
Biraz	8,1
Çok	1,0
Cevaplamak zor	1,0
Tutar	100

Anket sırasında, katılımcılara şu soru soruldu: "Akrabalarınızdan birinin farklı bir uyrukluğun temsilcileri ile ilişkilendirilebileceği hakkında ne düşünüyorsunuz?" Yanıt verenlerin %79,2'si "her halükarda, bunu mahkum ediyorum", %10,5 "umrumda değil", % 3,5 "onaylamıyorum, eğer bir fırsat varsa, bundan kaçınmanız daha doğru olur" ve %6,8'i "bu temsilciler değerli insanlarsa suçlamıyorum" diye cevap verdi (Tablo 8). Astana'da yaşayan Çin'den gelen Oralman cevaplarına göre, şu an birçok Kazak Çin'den ayrılıyor, çünkü çocuklarının orada diğer milletlerle evlenmesinden korkuyorlar.

Tablo 8. Akrabalarınızdan birinin farklı uyruklu bir kişi ile evlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Her halükarda, bunu kabul ediyorum	79,2
Onaylamıyorum, eğer bir fırsat varsa, bundan kaçınmanız daha doğru olur	3,5
Umrumda değil	10,5
Bu temsilciler değerli insanlarsa suçlamıyorum	6,8
Milliyet önemli değil	—
Cevaplamak zor	—
Tutar	100

Botakoz Rakisheva'nın araştırmalarına göre, genellikle Kazaklar kendi etnik gruplarının temsilcileriyle (450 yanıt verenlerin %83,2'si), Uygurlarla (%7,3), Çinlilerle (%3,8), Tatarlarla (%2,9) evlenirler.

Tablo 9. Kazaklar en çok hangi etnik grupların temsilcileriyle evlenirler?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Çinler (hanlar)	3,8
Uygurlar	7,3
Dunganlar	1,9
Tatarlar	2,9
Tek Kazaklarla aile oluşturuyoruz	83,2

Böylece, geçen yüzyılın tarihi olaylarına rağmen, Çin Kazakları etnik özelliklerini korudular. Bu aynı zamanda kültürel ve manevi özellilerin korunmasına dair verilerle de kanıtlanmaktadır. Kazaklar ile ilgili olarak, Çin'in politikası Kazaklar tarafından etnik kimliğin korunmasının da sebebidir.

3.2.2. Cüz-Kavim Özellikleri

Bir etnik üyenin farklılaştığını gösteren işaretler içinde ana dil, din, kültür, kökeni tarihi, yerli toprak hakkında fikirleri, mitler, ulusal karakter ve ulusal mutfak vardır. Kazak diasporası için kanın yedinci göbeğe kadar (Zheti ata) karıştırılmaması ilkesine uyulması, üç Cüz'ün birine giren belirli bir Ru'ya ("kavim" anlamında) ait olması ve her birinin kendi soyağacını bilmesi (şezhire) girmektedir.

Zheti ata

Kazakların manevi kültürünün önemli bir bileşeni, Zheti ata geleneği – soyağacının yedinci göbeğe kadar bilinmesidir. "Zheti ata'yı biliyor musun?" sorusuna bizim anketimize katılanların %80'i tüm yedi kuşak atalarını bildiğini, %20,4ü kısmen bildiğini ve %6,6 köklerini hiç bilmediğini belirtmektedir.

Ru (Kavimler)

Sincan topraklarında Kazakların en nüfuslu aileleri, Nayman ve Kerey iki büyük kavimdir. Araştırmaya katılanların her biri, kendi ailelerinin baba tarafından erkek akrabalarını ve yakın akrabalarının kavimlerini söyledi. En sık anket sırasında aşağıdaki kavimler ortaya çıktı: Aday, Alim, Merkit, Mashan, Aksak, Karzhau, Otep, Taylak, Mayblybay, Shubaraygyr, Amanbay, Sarybura, Baybura, Kozha, Shagay, Zholdy, Arğyn, Teristanbalı, Jadyk, Kyzay (Kul Molhy, Jantekey, Sherushi), Tasbike, Uak ve Karakas.

Cüzler

Cüz'ün kökeni ve oluşumu sorusu en tartışmalı konulardan biridir. Dolayısıyla Kazak bilim adamı S. Akimbekov, "Kazak toplumunun üç Cüz'e bölünmesi bir ayrılık olarak görülmemelidir. Burada söz konusu kabilelerin en güçlüleri olan Kazak Hanlığı'nın Moğol yönetim geleneği krizinin arka planına dayanan bir siyasi uzlaşma çerçevesinde birleşmesi biçimi hakkındadır."[173] Bu yansıma tam olarak Kazakların diaspora bilincine tekabül eder, çünkü Ru ve Cüz, Kazaklar için etno-toprak birliğinin faktörleri.

[173] **Akimbekov** S., Istoriya stepei: fenomen gosudarstva Chingizhana v istorii Evrazii [Steplerin tarihçesi: Avrasya'nın tarihinde Cengiz Han'ın fenomeni], Almatı: "Centr Azii" yayinevi, 2011, s. 566.

Cüz'ün bölünmesi, diaspora için yedinci göbeğe kadar karıştırılmamanın katı kuralını izleyerek etnoları koruma yoludur. Bu, farklı bir etnik ortamda ikamet eden bir etnik grup için özel bir önem taşımaktadır.

Örneğin, Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Kazak grubu az sayıda olması nedeniyle, "Zheti ata" geleneğini gözlemlemek onlar için son derece önemlidir. Bu, Kazakistan'dan karı veya koca seçmenin pratiğine yol açtı ve bu da tarihi vatan ile bağlantıyı güçlendirmeye izin verdi.[174]

Diaspora içindeki evlilikler üzerindeki kontrol (ya da daha ziyade, kanın karıştırılmaması ilkesinin gözetilmesi) de çok önemlidir. Bu arada, kevrim arasındaki sınırların daralması etnik gruplar arası evliliklere yol açmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin SUÖB yerleşimlerinde sıkı sıkıya oturan 450 katılımcının yer aldığı Azhigali araştırmasının sonuçlarından da görüldüğü gibi, Kazakların %80,5'i Orta Cüz'e, %12,6'sı Küçük Cüz'e ve %2,9'u Büyük Cüz'e aittir. (Tablo 10)

Görüşmeler sırasında, 27 katılımcılara Ru üyelikleri hakkında sorular soruldu; aşağıda bazı cevaplar:

"...Benim kevrimim Aday, dedem buraya açlık zamanında göç etti, birçok Kazak ailesi Sovyet kollektivizasyonu sırasında kaçtı... akrabalarım bana söyledi... Burada Adaylar az, çoğunlukla 1930'ların açlık sırasında kaçanların torunları burada yaşıyorlar. Bizim Kazakistan'daki Mangystau bölgesinde çok akrabamız var, ailem oraya sık sık gidiyor, bizim köklerimiz oradadır... Ben şu an Astana'da okuyorum." (kadın, 22 yaşında)

"...Ben, Merkit kevriminden bir Kazak'ım. Cengiz Han'ın Merkit kevriminden karısı vardı, burada çok akrabalarım var, çoğunlukla Urumqi'de yaşıyoruz." (erkek, 49 yaşında);

"...esas olarak Naymanlar yaşıyor; ben Nayman'ım ve eşim de Nayman, Ru'yu farklıdır (Nayman içinde farklı bir kevrim)." (erkek, 37 yaşında)

Tablo 10. Hangi Cüz'e aitsiniz?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların sayı
Büyük Cüz	1
Orta Cüz	18
Küçük Cüz	5

[174] 2005-2014 yy. Rakisheva B. tarafından Batı Avrupa'da (Almanya, Fransa, İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya) yapıldığı araştırmaları.

Cüzlere girmiyorum — aksüyek (koca, tulengit vb)	2
Bilmiyorum	1
Tutar	27

Şezhire

Kazakların etnik özelliğinin tezahürlerinden biri, kendilerinin belirli bir Cüz ve Ru'ye atfedilmesidir. Buna ek olarak, her Kazak kendi Şezhire'sini, yani tarihsel hafızayı koruma işlevlerinden birini yerine getiren ve diaspora için bağlayıcı bir mit olarak hizmet eden bir soy ağacı olduğunu bilmelidir. Rulardan oluşan Şezhirenin köklerini uzak geçmişten gelir ve her türlü efsane ve hikâye yaparak, halkın sözlü tarihini emer. N. Alimbay'ın görüşüne göre, "Şezhire, göçebe etniklerin tarihsel otobiyografisi olarak ve folklorik bir tarih yazımı olarak görülmelidir."[175]

Şezhirenin bilgisi eski nesil - aksakallar tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilir. Kazakların yaşadığı her evinde aile ağacının resmini gösteren bir poster veya diaspora temsilcileri tarafından yapılan yazılı ifadeler vardır. Çeşitli etkinliklerin düzenlendiği Kazakların kültür merkezlerinde de benzer posterler vardır.[176]

3.2.3. Dini Özellikler

Etnisitenin bir başka önemli bileşeni dindir. Çin Kazakları (çoğunlukla Sünni Müslümanlar), İmam Ebu Hanife'nin geleneksel medrese (Müslüman hukuk fakültesi) mensuplarına aittir. Kazaklarda çeşitli biçimlerde ifade edilen Tanrıcılığının bazı kalıntıları hala vardır (örneğin, ataların ruhunu onurlandırma geleneği - Aruah geleneği).

Sincan'da, birkaç Müslüman camisi vardır, onların çoğu Uygur camileridir. Camilerin yapımı için fonlar belediye tarafından yerel bütçeden tahsis edilir. Bazı yerleşim yerlerinde (çoğunlukla kırsal) Kazak camileri vardır.

Ne yazık ki, yürüttüğümüz ankette, birçok Kazak, SUÖB'deki son gelişmelerle bağlantılı olarak din hakkındaki soruları yanıtlamaktan korktukları için hiçbir dine dair sorulara cevap yoktu.

---

[175] **Alimbay** N., "Kazahskoe shezhire kak folklornaya kategoriya istoricheskih istochnikov" [Tarihsel kaynakların halk kategorisinde olarak Kazak şezhiresi], Kazak almanagy, № 2, 2009, s. 373.

[176] **Rakisheva** Botakoz, "Nekotorye aspekty etnichnosti kazakhov Kitaya" [Çin Kazakların etnik bazı yönleri], Centralnaya Aziya i Kavkaz, cilt 18, sayı 2, 2015, s. 136.

2010'da Serik Azhigali yaptığı anketinde nicel ölçüm ve buna göre, dindarlık seviyesinin ölçeklendirilmesi için, (dinin taraftarlarının sayısı ile karakterize edilen), katılımcılara şöyle soru verildi: "Dine karşı tavrınız nedir?" 202 yanıt verenlerin %77,2'si "Ben inananım, cemaattayım ve camiyi düzenli olarak ziyaret ediyorum; ayinleri, yönetmelikleri, yasakları uyuyyorum; dinlerimin değerlerini tanıtıyorum", %22,3'si "Ben ıınananım, ama dini yaşamda katılmıyorum, kendimi tatillere ve bazı hayati ritüellere katılımla sınırlandırıyorum" ve %1'i "Ben inançsızım, ateist ve din karşıtıyım, bence insanların onunla ayrılmaya ihtiyaçları var" cevapları seçtiler. Ancak, bütün katılımcılar, Müslüman olduklarını ve tüm İslam inançlarını gözlemlemeye çalıştıklarını söyledi.

"Camiye ne sıklıkla gidersiniz?" sorusuna cevap verenlerin %12,9 "ben evde namaz yaptığımdan camiye gitmiyorum", %11,4 "ayda bir kez", %5,9'u "bizim köyümüzde cami yok olduğundan gitmiyorum" ve %15,3'u "her altı ayda bir kez gidiyorum" diye cevap verdi. Ayrıca, %44,1'i haftada bir kez cuma namazına gitmektedir. (Tablo 12).

Tablo 11. Dine karşı tavrınız nedir?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Ben inananım, cemaattayım ve camiyi düzenli olarak ziyaret ediyorum; ayinleri, yönetmelikleri, yasaklara uyuyyorum; dinlerimin değerlerini tanıtıyorum	77,2
Ben inananım, ama dini yaşama katılmıyorum, kendimi tatillere ve bazı hayati ritüellere katılımla sınırlandırıyorum	22,3
Ben inançsızım, ateist ve din karşıtıyım, bence insanların dinle ayrılmaya ihtiyaçları var	1,0
Tutar	100

Tablo 12. Camiye ne sıklıkla gidersiniz?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Her gün	5,4
Haftada bir kez	44,1

Ayda bir kez	11,4
Altı ayda bir kez	15,3
Camiye gitmiyorum, çünkü inançsızım	-
Bizim köyümüzde cami yok olduğundan gitmiyorum	5,9
Ben evde namaz yaptığımdan camiye gitmiyorum	12,9
Cevaplamak zor	5,0
Tutar	100

Ankete katılan Urumqi'den Astana'ya gelen bir kadın şöyle dedi: "Din özgürlüğü var, kimse bunu kısıtlamıyor. Bu Anayasa ile teyit edilir. Şimdi 28 cami var. Bazı bölgelerde Müslüman camiler daha fazla ve diğer bölgelerde daha azdır. Urumqi'de bir cami yapmayı planladılar. Uygurlar ve Kazaklar hala aynı camiye gidiyorlar."[177]

Camiler sadece dini ritüellere hizmet etmekle kalmaz, aynı zamanda Müslümanlar için geleneksel bir buluşma yeridir. En yakın bölgelerden gelen inananlar en çok cuma günleri Cuma namazı kılmaya camiye gelirler. Urumqi'de, çoğunlukla Uygur camileri var, ve Kazakların yaşadığı yerleşim yerlerinde Kazak camiler vardır.

3.2.4. Dil Özellikleri

Çin Kazakları'nın sosyal ve iletişimsel ortamında çeşitli diller kullanmaktadır. Çin'deki Kazak dilinin alfabetik temeli Arap alfabesidir. Kazak dilinde diyalekt yoktur ve bu yüzden Kazaklar binlerce kilometre ile ayrılmış olsalar bile birbirlerini anlarlar. Ancak, kendi anavatanlarına uzak kalmaktan ötürü Kazak diasporalarının konuştuğu dile birçok yabancı kelime geldi.

Çin'in SUÖB'sinden göç eden Kazak diasporasının dillerinin iletişim sistemi içinde Çince, Uygurca ve Moğolca vardır. Nepal, Afganistan, Pakistan, İran, Irak, Tibet, Hindistan vb Kazakların yaşadığı ülkelerin dilleri ve lehçeleri de buraya eklenmelidir. Bu diller, genellikle Kazakların çalıştığı tüm iş alanlarında ve konuşma düzeyinde kullanılır.

"Başka hangi dili konuşuyorsunuz?" sorusuna etnik Kazakların %90'ı "Çince", %76'ı "Uygurca", %46'sı "Moğolca" ve %4,5'i "Rusça" diye yanıtladı. Katılımcılar farklı

[177] Zhezhe Gulmira, 42 yaşında.

derecede Türkçe, İngilizce, Fransızca, Özbekçe, Tatarca, Arapça ve Almanca konuşurlar.

Sincan Kazakları tarafından kullanılan ana diller Çince, Uygurca, Moğolca ve Rusçadır.

- ÇHC'nin resmi dili Çince'dir. Uzak kırsal yerleşimlerde yaşayan yaşlı kuşak temsilcileri bu dili iyi bilmemektedir.
- Uygur dili birçok Kazak tarafından bilinir, çünkü Kazakların ikamet ettiği bölgede en çok sayıda olan etnik grubu Uygurlardır (10 milyon kişi).
- Moğol dili - sınır ülkesinin dilidir; onun bilgisi Kazak diasporası arasında yıllar boyunca gelişti. Moğolistan'ın Bayan-Olgi şehrinde yaklaşık 100 bin Kazak yaşıyor. Esas olarak Nayman ve Kerey iki büyük aileye aittirler.
- Rus dili, 20. yüzyılda SSCB ve Çin arasındaki aktif ilişkiler döneminden Kazaklar tarafından miras alındı. ÇHC okullarında ve üniversitelerinde Rus dili öğretildi; SSCB'de, çok sayıda Çinli öğrenci grubu çeşitli programlar sayısında gönderildi. Bugün bir iş dili haline geldi ve Çin - Kazakistan, Çin - Kırgızistan, Çin - Tacikistan ve Çin - Rusya sınırında bulunan bölgelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.[178]

SSCB'nin çöküşünden sonra, Kazakistan ile komşu ülkeler arasındaki yakın ticaret ilişkileri kurulmaya başladığında, Rus diline dair bilgi ihtiyacı birçok iş adamını dili öğrenmeye itti. Rusça hala sınır bölgelerinde ve özellikle SUÖB'de ticaretin dili olarak kaldı. Son yıllarda, özellikle Rusça konuşan müşteriler için pahalı ürünler satan büyük butiklerde çalışmak için Kazakça ve Rusça dilleri bilen Kazakları davet etmek popüler hale gelmektedir. Kazak diasporasının temsilcileri, yabancılara yönelik büyük pazarlarda da bulunabilir. Kazaklar ana dilinde ve Çince'de akıcıdır, ve bu da müşteriler için kaliteli hizmetlerine katkıda bulunur. Rus dilinin incelenmesi de çeşitli nedenlerle ortaya çıkan sınır göçüyle ilişkilidir. Örneğin, bazıları akrabalarına ve arkadaşlarına misafir olarak, eğitim almak için, ortaklıklar kurmak için iş gezilerine vb gidebilir. Kazakistan'da yaşamak isteyenler ve aktif bir sosyal hayata liderlik etmeyi düşünenler Çin'de iken Rusça dilini öğreniyorlar.[179]

Son yıllarda Çin ve Türkiye arasındaki ilişkiler dinamik olarak gelişmektedir. Bu bakımdan Türk dili çok popüler oldu. Birkaç katılımcı, bu dili bildiğini ve bu dilde konuşabildiğini belirtti. İki dilin akrabalığı, Kazak girişimcilerin Türk meslektaşlarıyla iş ilişkileri kurmalarına yardımcı olmaktadır. Genel olarak, Çin Kazakları poli-

[178] Klinovsky, "Yazykovoe planorovanie…", s. 14.
[179] Rakisheva, s. 130.

dilbilimseldir; bu konuda Sinolog G. Mendikulova'nın yaptığı "Kazak diasporası: Tarih ve Modernlik" çalışmasında yazılmaktadır.[180]

Kültürün en önemli taşıyıcısı ve ana etnik "işaretçisi" olan dilin korunması konusu her zaman diasporanın gündemindedir. Kazak Sinolog Yesimova K. Sözlerine göre, bugün Kazak dilinin işleyişinde bir sorun vardır: "Büyük miktarlarda para, medyada iki dilli eğitimin faydalarının propagandası, müreffeh bölgelerin ortak okullarında okuyarak mükemmel öğrencilerin tanıtımı - ve şimdi Kazakların %90'ı iki dilli okullarda eğitim görüyor. Böylece, eşit fırsatlar gerçekten yaratılmaktadır, fakat aynı zamanda Han olmayan nüfusun Çinlileştirilmesine yol açmaktadır."[181]

"Zhebeu" kamu teşkilatı icra direktörü R. Ayıp bu süreçler hakkında söyledi: "Çin Kazakları'nın sosyal statüsünün elverişsiz olduğunu söyleyemeyiz. Fakat ulusal durum iyi değildir. Ulusal planda bir geleceğe sahip olup olmadıkları bilinmemektedir. Gelecekleri endişe verici. Yaklaşık on yıl önce, Çin Kazaklarının %90'ı Kazak dilinde eğitim görebiliyordu. Bugün, Kazakların %90'ı sadece Çince olarak eğitilmektedirr. Yetkili öğretmenler, Çin dilinin cehaletinden dolayı işten atılıyor. Sadece Çin dilini iyi bilen öğretmenler yerlerini koruyorlar. Diğerleri siyah işe gönderilir. Kazak dilindeki öğretim yardımlarının sayısı azalmakta, Kazakça yayınları televizyon ve radyo kanallarında azaltılmaktadır."[182]

Son 4-5 yıl içinde milli okullarda tanıtılan iki dilli eğitim politikası, Kazak dilinin kullanımını azaltabilmektedir. Ancak, Çin'in ulusal politikası çerçevesinde yürütülen Çince'nin tanıtımı pragmatik olarak kabul edilebilir. Aslında ülkenin batı kesiminin er ya da geç aktifleştirilmesi uzak illerde yaşayan Kazakları etkileyebilir, ve Çin dilinin cehaleti, tam yaşamları için önemli bir engel olabilir. Üstelik, bugün Çince konuşmayan bazı Kazaklar iş aramalarında rahatsızlık duyuyorlar. Bu sorunu çözmek için, bir yandan, esnek diplomasinin yetkililerce kullanılması ve öte yandan Kazakların kaçınılmaz modernleşme süreçlerine uyum sağlama istekliliği gereklidir.

Kazakların anadillerine karşı tutumu, "Ana dilin şimdiki ve geleceği için endişeleniyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplarda dile getirilmektedir. Araştırma sırasında

---

[180] Mendikulova, s. 212.

[181] Esimova, K., "Pochemu kazakhi v Kitae sohranili rodnoi kazakhskii yazyk, no pochemu teryaut ego segodnya" [Neden Çin Kazakları Kazakça'yı korudular, ama neden bugün onu gaybediyorlar], "Esquire" Kazak-Çin dergisi, 9 Mart 2015, http://esquire.kz/1737-kazahskiy_kitayskiy, [18.08.2017].

[182] Kapkyzy, E., Kitai pytaetsya sohranit iskusstvo kazakhskogo naroda [Çin, Kazak halkının sanatını korumaya çalışmaktadır], 16 Mart 2015, http://www.altyn-orda.kz/esengulkapkyzy-kitaj-pytaetsya-soxranit-isskustvo-kazaxskogo-naroda/, [18.08.2017].

Kazakistan'a taşınan tüm etnik Kazakların çocuklarının kendi ana dillerini unutacağından korkuyorlar. 27 kişiden tamamı, kendi anadilinin şimdiki ve geleceği konusunda endişeli olduklarını söyledi.

Kazak dilinin olası ortadan kalkması tehdidinin derecesini açıklığa kavuşturmak için, anket sırasında aşağıdaki soru gündeme getirildi: "Gelecekte çevrenizde (yani Çin'de yaşayan Kazaklar arasında) Kazakça'nın korunmasını ne engellebilir?" Ankete katılanların çoğunluğu, Çin'in ulusal azınlıklarla ilgili politikasındaki değişiklikler, Kazakça'nın daha fazla korunmasını ve geliştirilmesini önleyebileceğini belirtti.

Ankete katılanlar, esas olarak kendi anadillerinin geleceği hakkında endişeliler; aşağıda bazı görüşmelerden alıntılar sunuyoruz:

"...bizim gençliğimiz zamanında Kazak dili hakkında hiçbir zaman bir bilgi sorunu olmadı, ana dilimizi biliyorduk ve başka dilleri konuşmuyorduk. Fakat bugünkü gençler için daha zor; şimdi küreselleşme, sınırlar açılması zamanı ve bu yüzden gençler dünya uzayında yer almak için başka dilleri tanımak istiyor. Bu kötü değil, ama genç insanlar, kendi dillerine sahip olmalarının gerekli olduğunu anlamalılar." (erkek, 59 yaşında);

"...muhtemelen, birçok insan ana dilini kaybetmekten korkuyor ...Dunyada daha fazla İngilizce ve Çince'ye ihtiyacı var" (erkek, 35 yaşında).

Çin Kazakları tarafından en yaygın kullanılan iki dil (Çince ve Kazakça) heterojendir. Buna karşılık, Kazak ve Uygur dillerinin homojenliği nedeniyle, Sincan Türk halkları iletişimde sorunluk çekmemektedir.

Foto 1. Kazak dilinde yazıt, Arap alfabesiyle yazılmaktadır[183]

3.2.5. Kültürel Özellikleri

Etnografik özellilerinin bir başka önemli unsuru da geleneklerin ve ritüellerin izlenmesidir. SUÖB'de farklı etnik grupların, dinlerin ve kültürlerin karışımı olduğu gerçeğine rağmen, Kazaklar atalarının mirasını korumaya çalışmaktadır.

Çin Kazakları, egemenlikten yoksun olmasına rağmen, dili, dini, gelenekleri, ruh ve haysiyeti, sanat ve kültürü koruyup geliştirebildiler. Kazak dilinde edebiyatının sayısız yayıncılar bulunması canlı örneğidir: Pekin'de "Ulttar" (Uluslar), "Zhastar-orender" ("Gençler"), "Halyk" (Halk), "Gylym- aletleri", "Densaulyk", "Oku-Agartu", Urumqi'de "Shynzhan korkemonery", Kuytin'deki içinde "Ili halk yayıncılık"; Kazak dilinde gazeteler: Sincan, İli, Tarbagatay, Altay, Ile orenderi, Kuytin, Kulzha keshi, Halykaralyk Khabarlar; edebi, bilimsel ve evrensel-kitle yönelimlerinin sayısız yayını: Altay ayasy (Altay toprağı), Bogda, Alkap (Bol), Ulttar yntymagy (Milletler Birliği), resimli dergi "Ulttar", Ile zhastary, Ile ayelderi, Ile sporty, Shynzhan oku-agartu (Sincan'daki Eğitim), Shynzhan kogamdyk gylymy (Sincan sosyal bilimleri), Shynzhan zhogary oku oryndary, Kokzhiek (Horizon), Okyrman oresi (Okuyucu fikri), Shynzhan

[183] Rakisheva, s. 141.

kogamdyk gylymdar minbesi, Shynzhan malsharuashylygy, Til zhane audarma; Pekin'deki "Merkez" Kazak radyosu, Urumqi'de 24 saat %100 Kazakça yayın yapan "Sincan" Kazak radyosu, Kazak dilinde yüzde yüz yayın yapan "Sincan" TV kanalı, bölgesel merkezlerin televizyonu. Listelenen tüm gazeteler, dergiler, televizyon ve radyoların devlet bütçesi pahasına tam olarak çalıştığına dikkat edilmelidir.[184]

Çin Kazaklarının dilinin özellikleri hakkında konuşursak, o zaman keskin bir farklılık, özel bir lehçenin varlığını öne sürmek için hiçbir neden yoktur. Aynı zamanda, elbette, az sayıda nüfus içinde (Çin halkına kıyasla) farklı bir kültür ve politik sistemde, dildeki farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Özellikler sadece dilde değil, aynı zamanda her birinin değer yönelimleri ve zihniyetinde de kendini gösterir.

İlk olarak Çin Kazakların dilinin özellikleri, Kazakistan'da olduğu gibi iki dilin kullanılmasından doğmdu. Ses özelliklerine odaklanırsak, Kazaklar sözcüğün başında "ş" yerine "ch" derler.[185] Ayrıca sıklıkla "f" sesi "p" ile, "h" sesi "kh" ile, "g" sesi "k" ile değiştirilir.

Genel olarak, Çin Kazakları geleneklerini korurlar, diğer milletlerin gelenekleriyle ilgili herhangi bir karışıklıktan söz edilmemektedir. Anket sırasında, Kazakistan'da olduğu kadar düğün gelenekleri, Nauryz, dini gelenekler de aynıdır.

"Ulusal Kazak gelenek ve göreneklerini biliyor musunuz?" sorusuna katılımcıların %99.0'u olumlu cevap verdi. (Tablo 13)

Tablo 13. Ulusal Kazak gelenek ve göreneklerini biliyor musunuz?"

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Evet	92,5
Çoğun biliyorum	6,5
Çoğun bilmiyorum	1,0
Yok	-
Cevaplamak zor	-
Tutar	100

Ayrıca, Çin'den gelen katılımcıların %89,8'i, kendi halkının geleneklerini sıkı bir şekilde takip etmeye çalışmaktadır, %7,3'ü sadece bazılarını takip etmektedir ve

[184] Azhigali, s. 29.
[185] Azhigali, s.30.

%2,9'u gelenekleri sadece özel olaylarla bağlantılı olarak hatırlarlar (evlilik, bir çocuğun doğumu, cenazeler, vb) (Tablo 14).

Tablo 14. Ulusal geleneklerini ve adetlerini takip ediyor musunuz?

Cevapların varyantları	Bu seçeneği seçen katılımcıların payı, %
Evet, tüm gelenekleri dikkatlice takip etmeye çalışıyorum	89,8
Bazı gelenekleri takip ederim	7,3
Gelenekleri sadece özel etkinliklerle (düğün, çocuk doğumu, cenaze vb.) bağlantılı olarak hatırlıyorum	2,9
Hayır, kasıtlı olarak ulusal gelenekleri gözlemlemeye çalışmıyorum	-
Bunu hiç düşünmemiştim	-
Cevaplamak zor	-
Tutar	100

Bu diyasporal gruptaki geleneklerin korunması büyükleri tarafından takip edilir; ոelenekler nesilden nesile aktarılır. Bu bağlamda, katılımcılar kendilerini şöyle ifade etmektedir:

"...çevremizde, çocukların doğumu, düğün ve cenaze ile ilgili tüm gelenek ve görenekler takip edilir" (erkek, 49 yaşında);

"evde eski geleneklerimize göre her şeyi yapıyoruz: büyüklere saygı duyuyoruz, Kazak yemekleri hazırlıyoruz, Kazak şarkıları söylüyoruz" (Gulmira Zhezhe, 42 yaşında).

Anket sırasında katılımcılara bir çocuğun doğumu, kutlamalar (düğünler), cenazeler ve bebeklerin adı ile ilgili gelenekler hakkında sorular sorulmaktadır. Günlük yaşamda kullanılan geleneklere ve göreneklere büyük bir soru bloğu ayrıldı (yemek pişirmek, bir evi dekore etmek, geleneksel halk şarkılarını yapmak, vb.). Bunlara ve kültürel kimlikle ilgili diğer sorulara verilen cevaplar, Çin'de yaşayan Kazakların kendi özgünlüğünü kaybetmeyen kültürlerini sürdürdüğü sonucuna varmamızı sağladı. Temel olarak manevi değerler, geleneksel, aile ve kevrimler arası ilişkiler, ritüel ve şenlik kültürü vb hakkında bahsedilmektedir.

Böylece modern Kazak diasporasının kimlik yapısı klasik bir şekilde inşa edilmektedir; ana parametresi etnik kimliğidir. Diğer bir anahtar tanımlama parametresi dindir (Tanrıcılık unsurları ile İslam). Birlikte, Çin'de yaşayan modern etnik Kazak gruplarının tüm kimlik sistemine istikrar sağlamaktadır. Buna ek olarak, Uygurlar, Dunganlar, Tatarlar ve diğer Müslüman halklarla aynı bölgede yaşaması Kazakların temel İslami reçeteleri yerine getirmesini sağlamaktadır.

3.3. 20. Yüzyılın İlk Yarısının Tarihsel Olaylarının Kazak Topluluğun Sosyoekonomik Hayatına Etkisi

20. yüzyılın başı, Kazak diasporasının gelecek gelişmesini etkileyen bir dizi olaydan kaynaklanmaktadı. İlk olay, önceden belirtildiği gibi, köylülerin Stolypin Reformu içinde Orta Asya topraklarına yeniden yerleştirilmesiydi.

19. yy. sonlarında ve 20. yy. başlarında Çarlık Rusya'nın sosyoekonomik ve politik krizinin ağırlaştırılmasının nedenlerinden biri, Rusya Karadeniz'in orta kesiminde bir arazi sıkıntısıydı. Sosyal gerginlikleri ortadan kaldırmak ve Kazakistan ile Orta Asya'nın sömürgeleştirilmesini güçlendirmek amacıyla çarlık gücü, köylülerin Kazakistan ve Orta Asya'ya yeniden yerleşimi politikasına geçti. Bu tarım reformu, Çarlık Rusya hükümeti başkanının Stolypin önderliğinde geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Kazakistan'a "serbest" toprakları hesaba katmak için çeşitli özel seferler gönderildi. Genel olarak, Kazak topraklarından 18 milyondan fazla *desyatina* (Çarlık Rusya'da kulanan alan ölçüsü) Kazaklardan yerleşimcilerin mülklerine ve Çarlık Rusya'nın diğer ihtiyaçlarına aktarılması için ele geçirilmesi planlandı.

Bereketli ve otlak arazilere elverişli bir şekilde el konduktan sonra Kazaklar Çin'e taşınmaya zorlandı. Örneğin, Balkhaş-Sarkand yanlısının Kopal ilçesinin Kazakları, yerleşik topraklardan sürüldükten sonra Çin'e taşındı. 1909'da Zharkent ilçesinden 700 aile, 1912-1914 yılları arasında Shymkent ilçesinin Kazakların parçası oraya göç etti. Sonuç olarak, 1911 yılına kadar 224,900 Kazak Çin'e taşındı, 20. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu topraklarında yaşayan Kazakların sayısı %8-9 oranında azaldı. Buna karşı Çinli yetkililerin göçmenlerin çocuklarını Çince konuşmaya zorladıkları Kazaklara yönelik şovenist politika, kültürel şoka yol açtı.[186]

[186] Mendikulova, s. 80.

1914'te Çin ile Rusya arasında bir anlaşma imzalandı. Buna göre, 1911'e kadar Çin topraklarına göç eden Kazaklar Çin'in vatandaşları olarak kabul edildi, ve 1911'den sonra göç edenler Rusya'nın vatandaşları olarak kabul edildi ve ülkelerine geri gönderildiler. Ili Kazaklarını siyasi amaçları doğrultusunda kullanmak isteyen Çin, geri dönenlerin sayısını 6 bin kişiye kadar sınırladı.[187]

Birinci Dünya Savaşı, Orta Asya halklarına acı ve üzüntü getirdi. Aynı zamanda Rusya askeri durumdan istifade ederek, çarlık yetkilileri "yabancılar" baskısını yoğunlaştırdı: yerel halkın topraklardan çıkarılması politikası devam etti ve vergiler arttı. Çarlık tarım reformunun bir sonucu olarak, Kazaklardan yaklaşık 45 milyon *desyatina* zorla ele geçirildi. 25 Haziran 1916'da Çarlık makamlarının kararıyla Orta Asya ve Kazakistan'ın 19-43 yaşlarındaki erkek nüfusu işlere çağrılmaya başladı. 1916'daki ayaklanmanın yenilgisinden sonra, insanlar Çar'ın cezalandırıcı güçlerinden kaçarak Çin ve Moğolistan'a kaçmak zorunda kaldılar. Açlık ve yoksulluk yaşayan çok sayıda Kazak nüfusu, sığınma arayışı içinde bugünkü Kazakistan'ın yurt dışına kaçtı. Tabii ki, bu zamanda Kazakların sosyo-ekonomik durumun gelişimi hakkında söz konusu olamaz.

Çin'e giden yol çok zordu, yem yokluğundan, hayvanların çoğu öldü, hayatta kalanlar soyguncuların ganimeti oldu ve ayrıca birçok insan kaybı da vardı. Temmuz 1916'da, Çin ile sınırlanan Semipalatinsk bölgesinin on ilçenin Kazakları bir gecede Çin'e göç etti. Semirechye bölgesinin askeri valisinin tahminlerine göre, Semirechie'den Çin'e taşınan nüfus 150 bini aştı. 300 binden fazla Kazak ve Kırgız Kuldzha ve Kaşgar bölgelerine sığındı. Bu dönemde, Çin'in sınır bölgelerinde toplam 270 bin Kazak vardı. Arşiv belgelerinin gösterdiği gibi, Çin sınır muhafızları Kazaklardan sınırdan geçmek için yüksek ölçede ücret aldılar. Çarlık Rusya'nın talebi üzerine Çin tarafı 150 bin Kazak geri gönderdi.[188]

Kazakların Çin, Özbekistan, Afganistan ve İran yabancı devletlerin topraklarına yerleştirilmesi başlamaktadır. Ekim Devrimi'nden hemen sonra, sınır bölgelerinin Kazakları Rus-Çin sınırını küçük gruplar halinde geçmeye başladılar. Altay ve İli illerine yerleştiler. Kazak göçmenlerinin sayısı, Ural ve Semirechye cephelerinin Beyaz

[187] Taskuzhina, s. 36.

[188] Laumulin, L.T., Istoriya Kazakhstana i Centralnoi Azii v mirovoi orientalistike (Kazak Hanlığı'nın 550 yılına adanmış) [Kazakistan ve Orta Asya'nın dünya oryantalizmde tarihçesi], Astana: KISI, 2015, s. 416.

Muhafız birlikleri nedeniyle arttı, çünkü onların yenilginin ardından İran ve Çin'e kaçmak zorunda kaldı.

Kazak halkının tarihinin trajik sayfalarından biri, tarımın kollektifleştirilmesi ile ilişkilidir. Araştırmacılara göre, 1 milyondan fazla insan Kazakistan'ı açlıktan kurtulmak için terk etti. Sonuç olarak, 400 binden fazlası geri döndü ve 600 bin yurt dışında kaldı. İsveçli diplomat ve sinolog Gunnar Jarring, 1935'te Afganistan'ın kuzeyinde, Küçük Cüz'den Kazaklarla tanıştığını bildirdi. Onun çalışmalarına göre, Kazaklar çoğunlukla Akçinsk ve Anidkhoy ilçelerinde, Khan-Bad bölgesinde yaşıyorlardı. Diğer verilere göre, Kunduz nehri kıyısındaki Chakhardara bölgesinde yaklaşık 200 Kazak ailesi yaşıyordu. Afganistan'ın kuzeyindeki Khodzhi Salar bölgesinde 1920'lerden itibaren Kazaklar yaşadı. Bu, Orta Asya hanlarının Kazak toprakları üzerindeki istilasından kaynaklanıyordu.[189]

Afganistan'da yaşayan Kazaklar hakkında, Franz Shurman'ın "Afganistan'daki Moğollar" kitabından öğrenebiliriz. Kazakların Khanabad ve Andhay şehirlerinde kötü yaşadığını yazmaktadır. Herat şehrine yakın olan "Kazak-saray" bölgesinde 500'den fazla Kazak yaşıyordu. Başlangıçta, Afgan hükümeti Kazakları Nimruz eyaletine yerleştirdi. Sıcak hava nedeniyle birçok göçmen öldü. Sadece 2 sene sonra Kazakların Herat eyaletine taşınmasına izin verildi, orada yün ve derilerin işlenmesinde çalışıyorlardı. 1978 y. Nisan devrimine kadar Kazak girişimciler Kabul'de gıda ticaretinde bulundular.[190]

ABD kaynaklarına göre, Afganistan'da yaklaşık 20 bin, ve İsveç Üniversitesinin araştırma merkezine göre 24 bin Kazak vardır. Sovyet birliklerinin Afganistan'a işgalinden dolayı Kazaklar ve Kırgızlar İran'a ve Türkiye'ye taşınmaya zorlandılar. Şu anda, İran ve Afganistan Kazakları, mümkün olduğu kadar tarihi anavatanlarına geri dönmektedir.

Böylece, 20. yüzyılın ilk yarısında Kazak halkının sosyo-ekonomik ve politik yaşamında birçok değişim yaratıldı. Derin sosyo-politik değişimlerin bir sonucu olarak, Kazakların bir kısmı kendilerini tarihi anavatanlarının dışında buldular.

---

[189] Yarring, G., Do glasnosti i perestroiki: Memuary 1964-1973 [Tanıtım ve perestroika öncesi: 1964-1973 Anıları], Moskova: Progress, 1992, s. 239.

[190] Schurman, H.F., The Mongols of Afghanistan: An Ethnography of the Mongols and Related Peoples of Afghanistan [Afganistan Moğolları], The Hague: Mouton 1962.

3.4. Sincan'ın Ekonomik Ve Kültürel Gelişiminde Sovyetler Birliği'nin Etkisi

Bir büyük ülkenin ekonomisi, güçlü ekonomik bağlar yardımıyla ülkenin çeşitli ekonomik alanlarının birleştirmesine ve tüm devletin bütünlüğünün korunmasına yardım etmektedir. Antik çağlardan beri, Sincan ticaret yolları Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan bir alandır.[191] İpek yolu boyunca taşınan büyük hacimlerde mallar, bu karavan ticaretinden yaşamış olanlar için önemli bir fayda sağlar. Bu, Sincan'ın topraklarını kontrol etme hakkı için çok kez savaşmasıyla sonuçlandı. 19. yy. itibaren ticaret yolunun önemi zayıflamakta ve 20. yy. ilk yarısında tamamen azalmaktadır. 1930'lara kadar Sincan, tamamen mal ihracatına bağlı olan ekonomik olarak geri kalmış bir tarım bölgesiydi.[192]

Rusya'nın Sincan'a ekonomik etkisi özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında artmaktadır. Bu dönemde gelişen üretim ve değişim biçimleri komşu ülkeler arasındaki ticaret ilişkilerini çok yararlı hale getirdi ve burada yaşayan halkların refahını büyük ölçüde belirledi. 19. yy. sonunda – 20. yy. başında Rusya, ilin dış ticaret cirosunun %75'inden fazlasını oluşturmaktadır. O zamana kadar Çarlık Rusyası hükümeti, Sincan'da gümrüksüz ticaret etme hakkını elde etmeyi başardı, arazi satın alınmasında, depoların organizasyonu için bölgelerin çekilmesinde ve ayrıca nakliye, ticari ve bankacılık şirketlerine yatırım yapmasında büyük avantajlar kazandı. Sincan'da, Rus-Asya Bankası'nın bir şubesi kuruldu.[193] Ekonomik baskınlık, bu Çin eyaletinde Rusya'nın giderek büyüyen politik etkisini belirledi. 20. yy. başında Sincan'daki St. Petersburg'un pozisyonları o kadar güçlüydü ki, Çar hükümeti Pekin'e çok az saygıyla, eyaletteki olayların Rus vatandaşlarının güvenliğini tehdit ettiği durumlarda Sincan'a asker getirmesine izin veriyorlardı.

Rusya, Sincan'dan pamuk, kuru üzüm, koyun- deve yünü, kuzu, keçi, tilki, kaplan ve leopar derileri, koyun ve sığır derisi, kürkler, koyunlar, boğalar, atlar vb ithal etmektedir. Sincan ise Rusya'dan demir ürünleri, tarım ekipmanları, bulaşık, kumaş,

---

[191] Lattimore, Owen, Pivot of Asia: Sinkiang and the Inner Asian Frontiers of China and Russia [Asya'nın Pivotu: Sinkiang ve Çin ve Rusya'nın İç Asya Sınırları], Little, Brown, Boston 1950, s. 222.

[192] Pshencov, P.S., "Vliyanie ekonomisheskogo razvitiya periferiinogo raiona na izmenenie socialno-religioznoi situacii na primere SUAR KNR" [SUÖB'deki toplumsal bölgenin sosyal-dini durumun değişmesine ekonomik gelişimin etkisi], Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya, № 5, 2007, http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=561, [16.04.2018].

[193] Vihlyaev, M.A., Torgovlya SSSR s kitaiskoi provinciei Sinzyan 1917-1934 gg. [1917-1934 yy. SSCB ve Çin eyaleti Sincan ile ticaret], Yabancı Doğu ülkeleri ile SSCB Bilimler Akademisi kütüphanesinin bilimsel ve kültürel bağları, Raporların toplanması, Moskova 1957, s. 20.

kibrit, sabun, kerosen ithal etemektedir. Eyalete ithal edilen malların çoğunda Rusya'nın tam tekeli vardı. Diğer şeylerin yanı sıra, eyaletteki ekonomik etkisinin seviyesi, Rus parasının Çin para biriminin kendisinden daha büyük dolaşımına sahip olması ve Sincan'daki sınır bölgelerinde ticaret ortaklarının karşılıklı yerleşimlerinde ana para birimi olması gerçeğiyle kanıtlanmaktadır.[194]

Birinci Dünya Savaşı, büyük ölçüde Rusya ve Sincan arasındaki ekonomik ilişkilerin azaltılmasına yol açtı. Özellikle, 1917'de Rusya'dan sanayi malları ithalatında keskin bir düşüş, metal ürünün fiyatlarının yükselmesine neden oldu ve bundan sonra olan iç savaş sırasında, Sincan'dan Rusya'ya hammadde ve gıda ürünleri ihracatı azaldı. Bu, yerel pamuk ve yün fiyatlarının, sanayi ürünlerinin ekinlerinin düşmesine yol açtı.[195] Tabii ki, bu durum, Sincan yetkililerine uygun değildi ve onları Semirechye ve özellikle Sovyet Rusya'nın diğer bölgeleriyle normal politik, ticari ve ekonomik bağları yeniden kurmaya ve geliştirmeye itmektedir.[196]

Buna karşılık, Semirechye ve Rusya Sincan'dan gıda ve hammadde tedariğinde ihtiyacını hissediyordu. Sincan'daki Çarlık ve Geçici hükümetlerin konsolosunun şiddetli direnişine, Çin'in merkezi hükümetinin düşmanlığına ve iç savaşın karmaşıklığına rağmen, 1918-1919'da Semirechye Devrim Komitesi heyeti, Sincan yetkilileriyle ticaret ve işbirliği konusunda çeşitli anlaşmalar imzaladı. 27 Mayıs 1920'de Kulzha'da Türkistan ÖSSC'i ile Sincan'ın Ili ilçesi arasındaki tarihi literatürde "İli Protokolü" olarak adlandırılan bir antlaşma imzalandı. İli Protokolü, "1924 yılının 31 Mayıs'tan sonra SSCB ve Çin arasında gerçekleştiren 11 Sovyet-Çin anlaşmalarından ilk anlaşmasıydı."[197] Sovyetler Birliği ve Doğu Türkistan arasındaki ilişkilerin geleceğinin ekonomik yönden daha siyasi olduğunu belirtmektedir.

1950 yıllarında bölge ekonomisinin gelişiminde iki faktör katkıda bulunmaktadır. Birincisi, anti-feodal tarım reformu, ikincisi, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Endüstriyel ve İnşaat Kolordusunun etkinliği. Onun çabaları sayesinde, Sincan'da büyük ölçekli

[194] Baranova, Y.G., "K harakteristike russko-kitaiskoi torgovli v Sinzyane" [Sincan'daki Rus-Çin ticaretinin özellikleri hakkında], KC Bilimler Akademisi, İzvestiya, Almatı 1994, s. 81.
[195] Gurevich, B.P., "Vzaimootnosheniya sovetskih respublik s provinciei Sinzyan v 1918-1921 gg." [1918-1921'de Sovyet Cumhuriyetleri ve Sincan Eyaleti Arasındaki İlişkiler], Sovetskoe kitaevedenie, №2, 1958, s. 99.
[196] Gurevich, s. 98.
[197] Gurevich, s. 100.

sulama çalışmaları gerçekleştirilmektedir, yeni yerleşim yerleri inşa edilmekte ve tarım devresinde daha önce kullanılmadığı çok sayıda arazi kaynağı bulunmaktadır.[198]

SSCB'nin ekonomik yardımının Sincan ekonomisinin gelişimi üzerinde büyük etkisi olmaktadır. Böylece, 1950'lerde madenleri çıkarmak ve işlemek için iki ortak Sovyet-Çin kuruluşu kurulmaktadır. 1954 yılında SSCB ve ÇHC arasında Lanzhou-Urumqi-Alma-Ata demiryolu inşaatı hakkında anlaşma imzalanmaktadır. Bu demiryolu, daha sonra Sincan'daki Çin pozisyonlarının güçlendirilmesinde ve bu bölgenin Han kolonizasyonunu desteklemesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Böylece Sovyetler Birliği'nin Sincan'ın ekonomik gelişimindeki rolü yeterince kolay değil. Bir yandan SSCB, Sincan halkını Çin üzerinde baskı uygulamak için kullanmaya çalışmakta, öte yandan Sincan'ın ekonomik kalkınmasında ürünleri ithal ve ihraç ederek yardımcı olmaktadır. Kültürel olarak, SSCB'nin de bir rolü vardır: Sincan halkının eğitim desteği sayesinde, ulusal azınlıkların yazılı dili bugüne kadar hayatta kalmaktadır.

3.5. Sincan'ın Ekonomik Gelişiminde Çin'nin Etkisi

SUÖB ekonomisinin gelişmesindeki yeni bir aşama, Deng Xiaoping'in gücünün artmasıyla başlamaktadır. Çinli uzmanlara göre 11. ÇKP Merkez Komitesinin 3. Plenumundan sonra, SUÖB ekonomisi, açık kapı politikasının uygulanması ile ilgili olarak yeni bir gelişim aşamasına geçmektedir. Sonuç olarak, bölge ekonomisi gelişmesinde yeni dürtü aldı. Gayri safi milli hasılatının büyüme düzeyi açısından, Sincan, Tablo 15'teki verilerden de görülebileceği gibi, Çin'in diğer bölgeleri ile eşit hale gelmektedir.[199]

---

[198] McMillen, Donald., "The Urumchi Military Region: Defense and Security in Chin's West" [Urumqi Askeri Bölgesi: Çin'in Batısında Savunma ve Güvenlik], Asian Survey, Vol. 22, no. 8, August 1982, s. 709.

[199] Sincan İstatistik ve Devlet İstatistikleri Bürosu, Pekin 1999.

Tablo 15. Çin'in GSMH'sinin büyümesi ile karşılaştırıldığında SUÖB'in GSMH'sinin büyümesi

Yıllar	Çin'in GSMH'sini, milyar yuan	SUÖB'in GSMH'si, %	Çin'in GSMH'si, %
1978	3,9	Veriler yok	1978-83 arası yıllık ortalama büyümesi %9 idi
1985	17,3	10,9	Veriler yok
1990	26,6	10,9	3,9
1992	34,4	10,2	12,8
1993	49,8	9,5	13,4
1994	67,4	10,9	11,8
1995	88,0	11,0	10,2
1996	97,9	9,0	9,7
1997	105,0	11,0	8,8

Tablo 15'ten görüldüğü üzere Deng Xiaoping'in reformlarının ilk yıllarında Sincan'ın GSMH'sinin büyümesi aynı seviyede kaldıysa, 1993'te ve 1996'da düştü. Aynı zamanda, bölgedeki ayrılıkçı duygular büyümektedir. Ancak, daha sonraki yıllarda, Sincan'da GSYİH büyümesi varken ayrılıkçı eğilimler düşüktü. Yani toplumdaki ayrılıkçı duyguların gelişim düzeyi, ekonominin durumuna bağlıydı. SUÖB'in ekonomik gelişmiş düzeyini ÇHC'nin endüstriyel olarak daha gelişmiş bölgelerin düzeyine kadar yükseltme ihtiyacı, Çin'in stratejik gelişimi açısından önemlidir. Aynı zamanda bölgedeki siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarı yaratmak için Han halkın başka etnik gruplarla ulusal birliğinin aracıdır.[200]

Bunu başarmak için ÇHC, Sincan hükümetiyle birlikte bölgesel kalkınma stratejisini geliştirmektedir. Onun amacı, bölgedeki sanayinin gelişimini teşvik ederek, birçok büyüme kutupunu yaratmaktır. Beş yıllık planların öngördüğü projelere ek olarak,

[200] Zhao, Yueyao, Pivot or Periphery? Xinjiang's Regional Development [Pivot veya Çevre? Sincan'ın Bölgesel Kalkınması], Asian ethnicity, Vol. 2, No. 2, Eylül 2001, s. 209

SUÖB'in ekonomik gelişimine yönelik çeşitli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Sincan'ın ekonomik gelişiminde ana amaç, mevcut doğal kaynakları ekonomik güç ve rekabet gücüne dönüştürmektir. Bu, Çin hükümetinin SUÖB'deki durumun normalleştirmesini ve tam olarak dengelemesini, gelecekteki milliyetçilik salgınlarını ve ayrılıkçılığı önlemesini gerektirmektedir.[201]

Çin hükümetinin görevi, Sincan'ın ekonomisini Çin'in sanayileşmiş bölgeleriyle aynı seviyeye getirmektir. Bu hedefe ulaşmanın bir yolu, yabancı yatırımların cazibesi idi. Bu süreç 1980 yılında iki işletmenin açılışı ile başladı, o zamanda yabancı yatırımlar 9 milyon dolarlık yatırım gerçekleştirilmektedir. [202] 1994 yılına kadar toplam yabancı yatırım payı 225 milyon dolar olan 725 işletme açıldı. 1995 yılında toplam 315 milyon dolarlık 132 sözleşme imzalandı, gerçek yatırım tutarı ise 347 milyon dolardı. Böylece, yatırım miktarı 67 milyon dolara eşit iken, 1994 ile karşılaştırıldığında yatırımın büyümesi %150 idi.[203]

Yabancı yatırımın ana nesneleri petrol ve gaz üretim sektörü, maden kaynaklarının çıkarılması, tarımın ve yeni altyapının inşasıydı. 1994 yılında, Çin'in kuzeybatısındaki ilk serbest ekonomik bölge ile kurulmktadır. Onun merkezi Urumqi'deydi. O zamanda Çin'in güneyinde benzer ekonomik bölgeler mevcuttu, orada uygun koşulların yaratılmasıyla çok sayıda yabancı yatırım çekebilmektedir.

Böyle bir başarıdan sonra, Çin hükümeti, SUÖB'de büyük yatırımlar çekme görevini koymaktadır. Genel olarak, bölgesel yatırım cazibesinin taktikleri zaten Çin'in Hynan ve Sichuan bölgelerinde kendini kanıtlamaktadır. Ancak, SUÖB'de durum farklıydı. Tüm Batı dünyanın medyasında olduğu gibi istikrarsız ve bölücülük eğilimli sunulan bölgeye yabancı yatırım çekmek sorunluydu. Bu nedenle, Çin yönetimi Sincan'da genel istikrarlı durumu göstermek için çok çalışmak zorunda kalmaktadır. SUÖB'deki "insan haklarının ihlali" ve "isyanın bastırılması" ile ilgili her türlü açıklama, ÇHC'nin gücü üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır, çünkü yabancı yatırımların akışına hemen yansıdığı, bu nedenle açık bir finansal ve ekonomik temele sahip olmak gereklidir.

Yabancı yatırımlara ek olarak, merkezi hükümetin yardımının etkisi de vardı. 1953-1980'de Pekin'den alınan mali yardımlar 24,6 milyar yuan'a ulaşmaktadır. 1980'den

---

[201] Naumov, I.N., Strategiya ekonomicheskogo razvitiya KNR v 1996-2020 gg. i problemy ee realizacii [ÇHC'nin 1996-2020 yıllarında ekonomik kalkınma stratejisi ve uygulama sorunları], Institut Dalnego Vostoka RAN Moskova 2001, s. 24.

[202] Sinhua Haber Ajansı, Pekin, 20 Eylül 1995.

[203] 1995 y. SUÖB'nin Ekonomik ve Sosyal Kalkınma İstatistik Bürosundan İstatistiksel Tebliğ, Xingjiang Daily, 27 Ocak 1996, s. 2.

1990'lara kadar, sübvansiyonlar 18.4 milyar yuan, 1994'te ise yılda 4,3 milyar yuan oldu. Toplam yatırım sayısı ve dinamikleri Tablo 16'da görülebiliriz.[204]

Tablo 16. Çin'in SUÖB ekonomisinde toplam yatırım (milyar yuan).

Yıllar	1980-91	1992	1993	1994	1995	1996
Yatırım varlıkları	62,7	17,0	23,2	29,9	30,4	41,3
Bir önceki döneme göre % olarak büyüme	Veri yok	36,1	36,4	20,4	6,4	24,0

Fakat genel olumlu durum, yüzde cinsinden yatırım büyümesinin istikrarsızlığı nedeniyle daha da kötüleşmektedir. Kısmen bu durumun gerginliği genel artış ve 1994-1995 yıllarında Orta Asya'daki çeşitli aşırılık yanlısı örgütlerin faaliyetlerinin yoğunlaşmasıyla açıklanabilir. ÇHC hükümeti, 20. yüzyılın 90'larında yabancı yatırımın istikrarını elde edemese de, yatırım büyümesinin olumlu dinamikleri Sincan ekonomisinin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu da, nüfusun maddi refahının büyümesini etkilemektedir.

Sincan'ın büyük sorunu, nüfusun yoksulluğunun yüksek seviyesidir. Bu, yerli halkları en çok etkilemektedir. Devlet son yıllarda yoksullukla mücadele için fon büyük miktarda ayırmaya başlamaktadır. 1986'da programın başlamasından bu yana resmi yoksulluk sınırının yaklaşık 1,5 milyonu geçmektedir. Ancak yine de, en az 1,4 milyon insan çizginin ötesinde, onların çoğu, ayrılıkçılığı destekleyen en aktif olan Sincan'ın güney bölgelerinde yaşamaktadır. [205] 1994 yılından bu yana hükümet ayrıca yoksullukla mücadele politikaları güçlendirmektedir. 1996'dan beri, bu amaçla yılda 3,5 milyar yuan'a kadar tahsis edilmektedir. [206] Jiang Zemin'e göre bu, yoksulluk sınırının altında yaşayan insanların sayısını önemli ölçüde azaltmalıdır.[207]

[204] 1979-1996 y. Sincan İstatistik Bürosu, Pekin 1998.
[205] Naumov, I.N., "Problemy formirovaniya i podyema urovnya zhizni naseleniya KNR" [ÇHC nüfusunun yaşam standardının oluşumu ve yükselmesi sorunları], M.: Nauka, Vostochnaya literatura, 1993 (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 117.
[206] Bernard, L.W., Developing China's Hinterland: From Autarky to Anarchy [Çin'in Hinterland'ını geliştirmek: Autarky'den Anarchy'ye], Challenge, Vol. 39, No. 2, 1996, s. 57
[207] Zemin, Jiang., By the End of the Century, Basically Solve the Food and Clothing Problem of the Impoverished People Throughout the Country [Yüzyılın sonunda, ülke içinde temel olarak yoksul kişilerin gıda ve giysi sorununu çözmesi], People's Daily, Overseas Edition, 6 January 1997, s. 5.

Sincan'ın ekonomik kalkınma stratejilerini inceleyerek, bu bölgenin etnik olarak farklı bölge olduğu gerçeğini gözden kaçırmamalıyız. Bu nedenle, uzun vadeli programlar geliştirerek, SUÖB'in etnik halklarının çıkarlarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Etnik gruplar arasındaki en büyük öfke, Sincan'ın doğal kaynaklarının sömürülmesi ve orada Han halkının yeniden yerleştirilmesinin yüksek oranından kaynaklanmaktadır. Böylece, bu olaylar bize Çin hükümeti Sincan ekonomisinin gelişmesi için elverişli koşullar yaratmak için büyük çabalar sarfettiğini söylemek için izin verir. SUÖB'in modern sanayi üssü oluşmaktadır. Üretilen ürünler kendi nüfuslarının ihtiyaçlarını karşılamakta ve ihraç edilmektedir. Tarımsal üretimdeki dönüşümler, şehir ve ülke arasındaki ekonomik uçurumu azaltmayı mümkün kılmaktadır. Yeni ulaşım yollarının inşası (örneğin, Avrupa-Asya demiryolu) ve yeni telekomünikasyon araçları, yeni bir gelişme düzeyine çıkmasına izin veren bir diğer adımdır.

SONUÇ

Çin'deki Kazak diasporasının oluşumu, tek bir iple bağlanan önemli sayıda faktörden etkilenmektedir. Kazak diasporasının Çin'in herhangi bir bölgesinde çoğunluk olmadığı gerçeği, uluslararası ilişkiler sistemindeki rolünü belirlemektedir. Kurumsal düzeyde, Kazak diasporası tek bir monolitik varlık değildir. "İkametgahın tarihi ana vatanı" olarak adlandırılan Kazakistan'ın uluslararası ilişkiler sistemindeki rolü de kesin değildir ve bir dizi nesnel ve öznel faktör tarafından belirlenir. Kazakistan Cumhuriyeti, uluslararası alanda yabancı vatandaşlarının haklarını ve özgürlüklerini savunmalıdır. Bu yüzden Kazak diasporası dernekleri kurulmaktadır. Ancak bu dernekler, yetkililerle diyalog kurarken ve uygularken sadece kendi stratejileri ile değil, ikamet ettikleri ülkenin devlet kurumlarının taktiklerine sahip oldukları durumda ayakta kalabilecek ve işlevlerini yerine getirebileceklerdir.

"Çin Kazakları" kavramı ve adı, 19. yüzyılın ortalarında tarihi nedenlerle ortaya çıkan politik bir terimdir. Çin'deki Kazak diasporası, antik çağlardan beri Sincan'da yaşamaktadır, ancak 18. yüzyılda Çin İmparatorluğu'nun güçlenmesinden sonra, Kazak toprakları zorla ele geçirilmiştir. Kazakların çoğunluğu, kendileri için ulusal özerk sistem oluşturulduğu SUÖB'de yaşamakta; bunların çoğu İli Kazak Özerk Bölgesi'nde, aynı zamanda Hami, Mori Kazak Özerk İli (Changji Hui Özerk Bölgesi içinde) ve Barkel Kazak Özerk İlinde yaşamaktadır. Bu özerk bölgelere ek olarak, Çin'in Gansu eyaletindeki Aksai Kazak özerk ilçesi de vardır. Çin'deki Kazaklar, devlet statüsüne sahip olan etnik azınlıklar arasındadır.

Tarihi ve ulusal özelliklerinden dolayı, Sincan Kazaklarının çoğunluğu kırsal alanlarda yaşamakta ve mera hayvancılığıyla uğraşmaktadır. Kazakistan sinologlarının yaptığı çalışmalara göre, küçük köyler idari ve kültürel merkezlerden uzaktır, temel yaşam koşulları ve elektrikten yoksundur. Halkın büyük bir kısmının ulusal dilde kitle iletişim araçları bulunmamaktadır, bu nedenle herhangi bir bilgi alamamakta ve yurt içinde ve yurt dışında gerçekleşen olaylar hakkında çok az bilgilendirilmektedir. Bazıları hala okuma yazma ve Çince bilmemektedir. Bu koşullarda yetişen genç kuşak, diğer milletlerden gelen akranlarından geride kalmaktadır.

Kazaklar Çin'e taşınırken, ilk olarak yabancı topraklarda hayatta kalma sorunu vardır, elbette ki Çin hükümeti Kazaklar'a adaptasyon konusunda herhangi bir yardım etmemektedir. Kazakların yeni yaşam tarzına alışması çok zaman almaktadır.

Kazakistan'da, Çin'den gelenler için çeşitli özel okullar açılmakta, buna rağmen Kazakların alışması süresi çok uzundur, çünkü Kazakistan yasaları bazı konularda yeni gelenleri korumamaktadır. Şimdiye kadar, diğer ülkelerden gelen Kazaklar, kendilerini ana vatanlarında "yabancı" gibi hissetmektedir. Şu anda Kazak diasporasının nüfusu yaklaşık 5 milyondur. Çin'de resmi rakamlara göre yaklaşık 1 milyon 500 bin kişi var.[208] Bu nedenle, Çin devleti Kazak diasporasının potansiyelini, sorunlarını ve uygarlıklarını bilme ihtiyacını yeterince anlamalıdır.

Yaptığımız anketin sonuçlarına göre, Çin Kazaklar'ın bir kısmı Çin'i kendi vatanı olarak görmektedir. Bu, Kazakistan'ın göç politkasının hala gelişmediğini göstermektedir. En önemlisi, Sincan'daki din sorunlarının ortaya çıkmasıyla dil ile ilgili sorunlarda baş göstermektedir ama Kazaklar kendi etnik özelliklerini koruyabilmektedir.

[208] Ermagambetov, K. L., Kazahskaya diaspora. Problemy etnicheskogo vyzhivaniya [Kazakh diaspora. The problems of ethnic survival], Almaty: "Atamura", 1997.

BİBLİYOGRAFYA

13 Aralık 1997 tarihli "Nüfusun Göçüne Dair" Kazakistan Cumhuriyeti Kanununun 1. Maddesi, http://www.zakon.kz [17.02.2018].

27 Mayıs 2002 tarihli "Nüfusun Göçüne İlişkin Kazakistan Cumhuriyeti Kanununda Değişiklik ve Eklemeler Hakkında" Kazakistan Cumhuriyeti Kanunu, http://www.zakon.kz, [17.02.2018].

1995 y. SUÖB'nin Ekonomik ve Sosyal Kalkınma İstatistik Bürosundan İstatistiksel Tebliğ, Xingjiang Daily, 27 Ocak 1996.

1979-1996 y. Sincan İstatistik Bürosu, Pekin 1998.

2005-2014 yy. Rakisheva B. tarafından Batı Avrupa'da (Almanya, Fransa, İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Avusturya) yapıldığı araştırmaları.

2010-2014 yy. Botagoz Rakisheva'nın Çin'deki Sincan bölgesindeki etnik Kazakların yaşadığı yerlerde yaptığı çalışmaları.

2010 y. Nüfus Sayımı, https://wapbaike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E4%BA%BA%E5%8F%A3/4417422?fr=aladdin&bk_tashuoStyle=topLeft&bk_share=shoubai&bk_sharefr=lemması&dan=singlemessae& isappinstalled0=0, [24.10.2017].

Ablazhay, N. N., "Emigraciya kazahov v Sinzyan v nachale 1930-h godov" [1930'ların başında Kazakların Sincan'a göçü], *Kontur*, Şubat 9, 2010, http://www.contur.kz/node/1167, [21.04.2017].

Ablazhey, N.N., "Masshtaby I posledstviya vozvratnoy migracii s Kitaya v SSSR" [Çin'den SSCB'ye dönüş göçünün ölçeği ve sonuçları], *Sibir Kapitalisticheskaya,* proje №02-01-00317, http://muz.hum.sbras.ru/kapital/project/modern/018.html, [21.04.2017].

Ablazhey, N. N., Sovetizaciya kazahskogo naseleniya prigranichnyh raionov Sinzyana vo vtoroi polovine 1940 – nachale 1960-h gg. [1940'ların ikinci yarısında - 1960'ların başında Sincan sınır bölgelerindeki Kazak nüfusunun sovyetleştirilmesi], Kazakistan ve yabancı Kazaklar: Uluslararası bilimsel-pratik konferans çalışmaları, Kazakların Dünya Birliği'nin 20. yıldönümü için "Etnik Kazakların devlet göç politikasının ayrılmaz bir parçası olarak Kazakistan'a geri gönderilmesi: başarılar, sorunlar ve çözümler", (Almaty, Ekim 12, 2012), Almaty 2012.

Abraimov, A.T., "Politika repatriacii Respubliki Kazakhstan: k voprosu o prichinah vozvrasheniya kazahov" [Kazakistan Cumhuriyeti'nin Geri Dönüş Politikası: Kazakların dönüş nedenleri], *Vestnik KazNU,* Almatı, 2012, https://articlekz.com/article/11802, [15.02.2018].

Akimbekov, S., *Istoriya stepei: fenomen gosudarstva Chingizhana v istorii Evrazii [Steplerin tarihçesi: Avrasya'nın tarihinde Cengiz Han'ın fenomeni]*, Almatı: "Centr Azii" yayinevi, 2011.

Alekseeva, İnga, "Obrazovanye etnicheskih grupp Kitaya" [Çin'de etnik grupların eğitimi], *Vestnik BGU*, 2012/8, s. 132-138.

Alimbay, N., "Kazahskoe shezhire kak folklornaya kategoriya istoricheskih istochnikov" [Tarihsel kaynakların halk kategorisinde olarak Kazak şezhiresi], *Kazak almanagy,* № 2, 2009, s. 373-382.

Astafyev, G. V., Kazahi Sinzyana [Sincan Kazakları (köken, tarih, yerleşim, aşiret kompozisyonu, Rus-Çin sınırlamasının döneminde ve 20. yüzyılın 50'li yıllarında pozisyonu)], M. 1971, 147 S.

Azhigali, Serik, *Kazahi Kitaya [Çin Kazakları],* Etnoloji ve antropoloji Bölümün Enstitüsü, Almatı 2012.

Baranova, Y.G., "K harakteristike russko-kitaiskoi torgovli v Sinzyane" [Sincan'daki Rus-Çin ticaretinin özellikleri hakkında], KC Bilimler Akademisi, *İzvestiya*, Almatı 1994, s. 76-86.

Barmin, Valerii, *Sinzyan v sovetsko-kitaiskih otnosheniyah 1941-1949 gg.* [1941-1949 arasındaki Sovyet-Çin ilişkilerinde Sincan], Monografi, Barnaul 1999, 106 S.

Baturin, Vyacheslav, "Pochti million oralmanov pribylo v Kazakhstan za 25 let" [Yaklaşık milyon oralman 25 yılda Kazakistan'a gelmektedir], 9.02.2016, https://kapital.kz/gosudarstvo/47713/pochti-million-oralmanov-pribylo-v-kazahstan-za-25-let.html, [17.02.2018].

Benson, Linda ve Svanberg, Ingvar, *China's Last Nomads: The History and Culture of China's Kazaks* [Çin'in son göçebeleri: Çin Kazaklarının tarihi ve kültürü], Armonk and Londra: M. E. Sharpe, xiii, 1998, 251 S.

Bernard, L.W., *Developing China's Hinterland: From Autarky to Anarchy* [Çin'in Hinterland'ını geliştirmek: Autarky'den Anarchy'ye], Challenge, Vol. 39, No. 2, 1996.

Bondarenko, Anna, "Sovremennaya nacionalnaya I religioznaya politika v SUAR" [SUÖB'de çağdaş ulusal ve din eğitim politikası], *Rossiya i ATR*, №3, 2007, s. 105-109.

Bulatova, A.N., ve Katasonova, L.N., "Kazahi v Kitae: istoriograficheskii obzor po istochnikam otechestvennyh i zarubezhnyh sinologov" [Çin'deki Kazaklar: yerli ve yabancı sinologların kaynakları üzerine tarihçilik incelemesi], *Kazakhskaya civiizaciya,* No. 1, 2013, s. 46-56.

Burkhanov, Kamal, Kitay mezhdu proshlym I budushim (kratkii istoriko-politilogicheskii ekskurs) [Geçmiş ile gelecek arasında Çin (kısa bir tarihsel ve politik gezi)], Almaty: Rusya ve Çin Enstitüsü, 2001, 128 S.

ÇHC nüfusunun etnik bileşimi, www.stats.gov.cn, [29.12.2017].

Çin Bilgi Bakanlığı. Çin El Kitabı 1937-43. New York: The MacMillan Co., 1943.

Çin İnternet Bilgi Merkezi, http: //www.china.org.cn, [23.03.2018].

Çin'in uluslararası radyosu, Sincan Kültürü http://russian.cri.cn/1/2003/12/25/1@4989.htm, [12.02.2018]

Dreyer, June Teufel. "The Kazakhs in China" [Kazaklar Çin'de], A. Suhrke ve L. G Noble yayını, Uluslararası İlişkilerde Etnik Çatışmalar. New York: Praeger, 1977, s. 146-177.

Dwyer, Arienne M., *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity [Sincan Sorunu: Uygur Kimliği],* Language Policy and Political Discourse, Washington 2005.

Ergaliev, Gimran, "Pritesnyayut li v Kitae kazahov?" [Prıtesnyayut li v Kıtae kazahov?], *Zona,* 14.12.2017, https://zonakz.net/2017/12/14/pritesnyayut-li-v-kitae-kazaxov/, [24.01.2017].

Ermagambetov, K. L., Kazahskaya diaspora. Problemy etnicheskogo vyzhivaniya [Kazak diasporası. Etniğin hayatta kalmanın sorunları], Almaty: "Atamura", 1997, 220 S.

Esimova, K., "Pochemu kazakhi v Kitae sohranili rodnoi kazakhskii yazyk, no pochemu teryaut ego segodnya" [Neden Çin Kazakları Kazakça'yı korudular, ama neden bugün onu gaybediyorlar], *"Esquire" Kazak-Çin dergisi*, http://esquire.kz/1737-kazahskiy_kitayskiy, [18.08.2017].

Gradov, Yuri, "Sinzyan: dalekii I blizkii" [Sincan: uzak ve yakın], *Asia i Africa segodnya,* №5, 1990.

Guangcheng, Xing, "Torgovo-ekonomicheskoe sotrudnichestvo SUAR so stranami Centralnoi Azii v ramkah SHOS" [ŞİÖ çerçevesinde Orta Asya ülkeleri ile SUÖB ticaret ve ekonomik işbirliği], 15.06.2011, http://russian.people.com.cn/31518/7410097.html, [14.02.2018].

Gulina, Sayerzyan, *Osveshenie voprosov mezhnacionalnyh otnoshenii v regionalnyh SMI Kitaya* [Çin'in bölgesel medyasında etnik ilişkiler meselelerinin ele alınması], Petersburg Devlet Üniversitesi, Peterburg 2016 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Gumilev, L.N., Etnogenez I biosfera zemli [Dünya'nın etnojenezi ve biyosferleri], L. 1990.

Gurevich, Boris, *Mezhdunarodnye otnosheniya v Centralnoi Azii v XVII – pervoi polovine XIX veka* [Orta Asya'da 17-19'uncu yüzyılın ilk yarısında uluslararası ilişkiler], M. 1983, 308 S.

Gurevich, Boris, Istoriya "Iliiskogo voprosa" I ee kitaiskie falsifikatory ["Ili sorunun" tarihçesi ve onun Çinli kalpazanlar], M. 1982, 459 S.

Gurevich, Boris, "Vzaimootnosheniya sovetskih respublik s provinciei Sinzyan v 1918-1921 gg." [1918-1921'de Sovyet Cumhuriyetleri ve Sincan Eyaleti Arasındaki İlişkiler], *Sovetskoe kitaevedenie*, №2, 1958, s. 96-104.

İli-Kasake Zhou Jizhi gaykuan [İli Kazak Özerk İli Hakkında Genel Bilgiler], Urumqi 1985.

Isimov, R., "Torgovo-ekonomicheskie aspekty sotrudnichestva Kazahstana i SUAR KNR" [Kazakistan ve Çin'in Sincan arasındaki işbirliğinin ticari ve ekonomik yönleri], *Sauran*, 2013.

Kasakezu jiangshi [Kazakların kısa tarihçesi], Urumqi 1987.

Kazakistan'da öğrenim gören Çin'den öğrenciler arasında sosyolojik çalışma. Mayıs-Eylül 2008'de Almatı üniversitelerinde gerçekleştirilmektedir (ön veriler)./ Sadovskaya, E., "Migration for Education between Kazakhstan and China in the Context of Socio-Cultural Cooperation among Shanghai Cooperation Organisation states" [Şangay İşbirliği Örgütü'nün Sosyo-Kültürel İşbirliği Bağlamında Kazakistan ile Çin arasındaki Eğitim İçin Göçler], Central Asian Affaires, No. 2, 2008, s. 22-27.

Kazakistan Cumhuriyeti Ajansı'nın 2000 yılı istatistikleri./ Sadovskaya, s.158.

Kapitsyn, V., "SUAR Kitaya: territorialnoe samoupravlenie i nacionalnaya politika" [SUÖB: bölge hükümeti ve milli politikası], M.V. Lomonosov adını alan Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova 2013, s. 107-116.

Kapkyzy, E., Kitai pytaetsya sohranit iskusstvo kazakhskogo naroda [Çin, Kazak halkının sanatını korumaya çalışmaktadır], 16 Mart 2015, http://www.altyn-orda.kz/esengulkapkyzy-kitaj-pytaetsya-soxranit-isskustvo-kazaxskogo-naroda/, [18.08.2017].

Karin, Erlan, "Dinamika kazahsko-kitaiskih otnoshenii v 1755-1758 gg." [1755-1758 yılında Kazak-Çin ilişkilerinin dinamiği], *Sayasat,* March 1999.

Katasonova, L.N., *Naseleniye SUAR KNR v zarubezhnoi istoriografii* [Yabancı tarihçiliğindeki Çin'deki SUÖB'ün nüfusu], Bilimsel ve analitik araştırma, Almatı 1990.

Kenesbekova, K.K., "Vzaimootnosheniya Respubliki Kazakhstan s Kitaem na primere SUAR" [Kazakistan Cumhuriyeti ile Çin arasındaki SUÖB çerçevesinde karşılıklı ilişkiler], *Vestnik KazNU,* Almatı, 2012, s. 49-53.

Khafizova, K.Sh, "Transgranichnye otnosheniya Sinzyan – Kazakhstan" [Sincan - Kazakistan Sınır Ötesi İlişkileri], *Orta Asya ve Kafkasya,* №9, 2000, http://www.ca-c.org/joumal/cac-09-2000 12.Khafizov.shtml, [21.02.2018].

Khafizova, K.Sh., *Çin kaynaklarında "Kazak"etnonimi: Üniversite eğitimi ve bilimi* (Uluslararası Bilimsel Konferansın Çalışmaları, 2-4 Temmuz 2001), Almatı 2001.

Khafizova, K.Sh., "O Kazakhstansko-Kitaiskih otnosheniyah" [Kazak-Çin ilişkileri hakkında], *Problemy Dalnego Vostoka*, № 4, 1998, s. 34-42.

Khazanov, A.M., *Kochevniki i vneshnii mir [Göçebeler ve dış dunya]*, 3. Yayın, Almatı: Daik-Press, 2002.

"Kitai: v Sinzyane chastichno zapresheno obuchenie na kazahskom i uıgurskom yazykah" [Çin: Sincan'da kısmen yasaklanmış Kazak ve Uygur dillerinde eğitim], 14.10.2017, http://www.fergananews.com/news.php?id=27029, [24.10.2017].

Klinovsky, V.A., "Yazykovaya politika KNR v Sinzyane i ee rol v kitaisko-uygurskom konflikte" [Çin'in Sincan'daki dil politikası ve Çin-Uygur çatışmasında rolü], *Tomsk Devlet Üniversitesi Bülten,* №. 2(18), 2012, s.119-123.

Klinovsky, V.A., "Yazykovoe planirovanie i process sozdaniya zakonodatelnoi bazy v oblasti regulirovaniya statusa yazyka v Kitae v XX veke" [20. yüzyılda Çin'dek' dil planlama ve dilin statüsünü düzenleme alanındar yasal çerçeve oluşturma süreci], *Voprosy gumanitarnyh nauk*, №1, 2012, s. 14-17.

"Krovavyi ishod kitaiskih kazahov v turcii" [Türkiye'de Çin Kazaklarının kanlı sonucu], Aralık 03, 2016, https://kokshetau.asia/interesnoe/13667-krovavyj-iskhod-kitajskikh-kazakhov-v-turtsii, [24.04.2017].

Kuznetsov, V., "Mozhet li v Kitae poyavitsya svoya Chechnya?" [Çin'de Çeçenya olabilir mi?], *Asia i Africa segodnya*, №5, 2001, s. 15-23.

Lattimore, Owen, Pivot of Asia: Sinkiang and the Inner Asian Frontiers of China and Russia [Asya'nın Pivotu: Sinkiang ve Çin ve Rusya'nın İç Asya Sınırları], Little, Brown, Boston 1950.

Lakhanuly, Nurtay, "Iz Kitaya v Evropu cherez Indiyu. Tyagoty otkochevki kazahov" [Hindistan üzerinden Çin'den Avrupa'ya. Kazakların gidişinin zorlukları], Ekim 18, 2016, http://rus.azattyq.org/a/talgat-koszhigit-kazakhi-v-evrope/28060260.html, [24/04/2017].

Larin, A.G. ve Sadovskaya, Ye., "Kitaiskaya migraciya na postsovetskom prostranstve" [Post-sovyet alanında Çin giderilmesi (Rusya ve Kazakistan örneği ile karşılaştırmalı analizin deneyimi)], *Vostok dergisi,* № 3, 2014, s. 107-120.

Laumulin, L.T., *Istoriya Kazakhstana i Centralnoi Azii v mirovoi orientalistike (Kazak Hanlığı'nın 550 yılına adanmış)* [Kazakistan ve Orta Asya'nın dünya oryantalizmde tarihçesi], Astana: KISI, 2015.

Lias, Godfrey, Kazak exodus [Kazak kaçış], Londra 1956, 61 S.

Mavlonova, Anna, Problema uigurskogo separatizma v kontekste obespecheniia regionalnoi bezopasnosti v Centralnoi Azii [Orta Asya'da güvenlik içerisinde uygur separatizm sorunu], Rusya Halkların Dostluk Üniversitesi, Moskova 2015 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

McMillen, Donald., "The Urumchi Military Region: Defense and Security in Chin's West" [Urumqi Askeri Bölgesi: Çin'in Batısında Savunma ve Güvenlik], *Asian Survey,* Vol. 22, no. 8, August 1982, s. 705-731.

Melnikov, A.P., "Sistema mestnogo samoupravleniya v KNR" [CHÇ'nın yerel yöntemi] // *Felsefe ve Sosyal bilimleri*, № 3, 2008, s. 82-86.

Mendikulova, G.M., *Istoricheskie sudby kazakhskoi diaspory. Proishozhdenie I razvitie* [Kazak diasporasının tarihi kaderi. Kökeni ve gelişimi], Almaty: Gylym, 1997, 264 S.

Mingulov, N.N., Nacionalno-osvoboditelnoe dvizhenie narodov Sinzyana kak sostavnaya chast obshekitaiskoi revolyucii (1944-1949) [Sincan halklarının genel Çin devriminin ayrılmaz bir parçası olarak ulusal kurtuluş hareketi (1944-1949)], Questions of the history of Kazakhstan and Eastern Turkestan. Proceedings of the Institute of History, Archeology and Ethnography after Ch. Valikhanov of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, Volume 15, Alma-Ata: Publishing House of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, 1962, ss. 68-102.

Moseley, George, A Sino-Soviet Cultural Frontier. The Ili Kazakh Autonomous Chou. [Çin-Sovyet Kültürel Sınırları. Ili Kazak Özerk Chou] (Harvard East Asian Monographs, 22.) viii, 163 pp. Cambridge, Mass.: East Asian Research Center, Harvard University, 1966. (Distributed by Harvard University Press. Distributed in G.B. by Oxford University Press. 24 s.).

Mukhametkanuly, Nabijan, Obshestvennaya istoriya kitaiskih kazahov 1860-1920 gg. [Çin Kazaklarının Kamu Tarihi 1860-1920], Almaty, 2000.

Mukhametkanuly, Nabijan, "Kytaidagi kazaktar: Sayasi Tarihi (XVII-XX)" [Kazaklar Çin'de: siyasi tarih (17-20)], Almaty 1998, 128 S.

Naumov, I.N., *Problemy formirovaniya i podyema urovnya zhizni naseleniya KNR* [ÇHC nüfusunun yaşam standardının oluşumu ve yükselmesi sorunları], M.: Nauka, Vostochnaya literatura, 1993 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Naumov, I.N., *Strategiya ekonomicheskogo razvitiya Knr v 1996-2020 gg. i problemy ee realizacii* [ÇHC'nin 1996-2020 yıllarında ekonomik kalkınma stratejisi ve uygulama sorunları], Institut Dalnego Vostoka RAN Moskova 2001.

Nikolay II i velikiye knyazya (rodstvennye pisma k poslednemu caru) [Nicholas II ve Büyük Dükler (son krala akrabalık mektupları)], M. 1925.

Orman, A.A., *Kitaiskaya Narodnaya Respublika [Çin Halk Cumhuriyeti]*, Almatı: Dyke Press, 2006, 712 s.

Pshencov, P.S., "Vliyanie ekonomisheskogo razvitiya periferiinogo raiona na izmenenie socialno-religioznoi situacii na primere SUAR KNR" [SUÖB'deki toplumsal bölgenin sosyal-dini durumun değişmesine ekonomik gelişimin

etkisi], *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*, № 5, 2007, http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=561, [16.04.2018].

Rakisheva, Botakoz, "Nekotorye aspekty etnichnosti kazakhov Kitaya" [Çin Kazakların etnik bazı yönleri], *Centralnaya Aziya i Kavkaz*, cilt 18, sayı 2, 2015, s. 128-146.

Raspaeva, M., "Pravovoe polozhenie bezhencev v Respublike Kazakhstan" [Kazakistan Cumhuriyeti'nde mültecilerin yasal statüsü], *Vestnik KazNPU*, Almatı, 2013.

Rong, Ma, Bilingual Education for China's Ethnic Minorities [Çin'in Etnik Azınlıklarına Yönelik İki Dilli Eğitim], *Chinese Education and Society*, Vol. 40, №. 2, 2007, s. 9–25.

Sadovskaya, Elena, "Etnicheskaya struktura sovremennyh migracii iz Kitaya v Kazakhstan i problemy prinimayushego obshestva" [Çin'e Kazakistan'dan çağdaş göçmenlerin etnik yapısı ve alacak toplumun sorunları], *Vestnik Evrazii*, 2008, s. 150-180.

Saldırı altında Uygur Dili: Çin Halk Cumhuriyeti'nde "İki Dilli" Eğitim Efsanesi, Uygur İnsan Hakları Projesi, The Uyghur American Association, 27 Temmuz 2007.

Samayev, A., "Kazakhi v sostave Respublikanskogo Kitaya. Period gubernatora Jin Shurena" [Çin Cumhuriyeti'nde Kazaklar. Vali Jin Shuren dönemi], *Kazahskaya civilizaciya,* №2, 2010.

Samayev, A., "Kazahi v sostave Respublikanskogo Kitaya. Period gubernatora Shen Shicaya" [Çin Cumhuriyeti'nde Kazaklar. Vali Shen Shicai dönemi], Vestnik KazNU, Seriya Vostokovedeniya, №2 (51), 2010, s. 16-20.

Schartz, Henry G., The Minorities of Northern China: a survey [Kuzey Çin'in Azınlıkları: Anket], Wash.: Western Washington University, 1984, 198 S.

Schurman, H.F., *The Mongols of Afghanistan: An Ethnography of the Mongols and Related Peoples of Afghanistan* [Afganistan Moğolları], The Hague: Mouton 1962.

Sincan İstatistik ve Devlet İstatistikleri Bürosu, Pekin 1999.

Sinhua Haber Ajansı, Pekin, 20 Eylül 1995.

"Sovremennaya zhizn kazahov" [Sincan Kazaklarının Modern Hayatı], *Zhenmin Zhibao,* http://russian.people.com.cn/31521/3294748.html, [12.02.2018].

Suleimenov, Ruslan, "Kazahstan i Kitai zaınteresovany v dalneishem ukreplenii i rasshirenii torgovo-ekonomicheskogo sotrudnichestva - sovetnık Posolstva RK v KNR N. Akkoshkarov" [Kazakistan ve Çin, ticaret ve ekonomik işbirliğini daha da güçlendirmesinde ve genişletmesinde ilgilenmektedir - Çin Halk Cumhuriyeti'nde Kazakistan Cumhuriyeti Büyükelçiliği danışmanı N. Akkoshkarov], *Kazinform,* 6.10.2010, https://www.inform.kz/en/kazahstan-i-kitay-zainteresovany-v-dal-neyshem-ukreplenii-i-rasshi renii-torgovo-ekonomicheskogo-sotrudnichestva-sovetnik-posol-stva-rk-v-knr-n-akkoshkarov_a2310269 [14.02.2018].

Syroezhkin, Konstantin, "Bolshaya igra v Centalno-Aziatskom regione" [Orta Asya Bölgesi'nde "Büyük Oyun"], *Ekonomik Stratejiler Dergisi - Orta Asya,* №5, 2007, s. 48-55.

Syroezhkin, Konstantin, Kazakhstan – Kitai: torgovo-ekonomicheskie otnosheniya [Kazakistan - Çin: ticaret ve ekonomik ilişkiler], *Kazakistan ve dünya topluluğu*, № 1, 1995, s. 63-72.

Syroezhkin, Konstantin, *Kazakhstan – Kitai: ot prigranichnoi torgovli k strategicheskomu partnerstvu [Kazakistan - Çin: sınır ötesi ticaretten stratejik ortaklığa kadar],* monografi, üç kitapta, Kitap 1. *Yolculuğun başlangıcında*, Almatı: Kazakistan Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2010.

Syroezhkin, Konstantin, *Kazahi v KNR: ocherki socialno-ekonomicheskogo I kulturnogo razvitiya* [ÇHC'de Kazaklar: sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma üzerinde makaleler], Almatı 1994, 118 S.

Syroezhkin, Konstantin, "Kazahi Kitaya: problemy repatriacii" [Çin Kazakları: ülkesine geri gönderme sorunları], *Continent*, Ağustos 2000.

Syroezhkin, Konstantin, *Kitai: voennaya bezopasnost [Çin: askeri güvenlik]*, Almatı 2008.

Taskuzhina, A. B., Istoriya zarubezhnyh kazahov: uchebnoe posobie [Yabancı Kazakların tarihi: bir el kitabı], Kostanay: KGPI, 2016, 161 S.

Teps, D., *Sootnoshenie ponyatii nacionalnyh menshinstv I korennyh malochislennyh narodov* [Ulusal azınlıkların ve yerli halkların kavramlarının oranı], Devlet tarihi ve hak, №1, 2006.

Tne Kazaks of China [Çin Kazakları]. Essays on an Ethnic Minority (Ed.by Linda Benson Ingvar Svanberg). Stockholm 1988, 456 S.

Tsun, Y, *Vaughan Shaoshu Minzu Jiangjie. [Çin'in etnik azınlıklarla tanışma],* Pekin 1958.

Tsutsiev, A.A. ve Zdravomyslov, A.G., "Etnichnost I etnicheskoe nasilie: protivostoyanie teoriticheskih paradigm" [Etnik köken ve etnik şiddet: teorik paradigmalara karşıtlık], *Sociologichesky jurnal,* №3, 2003.

Venyukov, M. I., *Ocherki Zailiiskogo kraya i Prichuiskoi strany* [İli Bölgesindeki Denemeler ve Chu Eyaleti], Notes of the Imperial Russian Geographical Society, 1861, 4 kitab.

Vihlyaev, M.A., *Torgovlya SSSR s kitaiskoi provinciei Sinzyan 1917-1934 gg.* [1917-1934 yy. SSCB ve Çin eyaleti Sincan ile ticaret], Yabancı Doğu ülkeleri ile SSCB Bilimler Akademisi kütüphanesinin bilimsel ve kültürel bağları, Raporların toplanması, Moskova 1957.

"Yarkie osobennosti kitaisko-kazahstanskih otnoshenii" [Çin-Kazak ilişkilerinin özellikleri], *russian.china.org.cn.,* 11.01.2012.

Yarring, G., *Do glasnosti i perestroiki: Memuary 1964-1973* [Tanıtım ve perestroika öncesi: 1964-1973 Anıları], Moskova: Progress, 1992.

Zhao, Yueyao, *Pivot or Periphery? Xinjiang's Regional Development* [Pivot veya Çevre? Sincan'ın Bölgesel Kalkınması], Asian ethnicity, Vol. 2, No. 2, Eylül 2001.

Zheng Kai, *Nacionalno-territorialnaya avtonomiya KNR [ÇHC'de ulusal-bölgesel özerklik],* M.V. Lomonosov adını alan Moskova Devlet Üniversitesi, Moskova 2009, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Zhongguo Shaoshi Minzu Changsha [Çin'in etnik Azınlıklar Hakkında Genel Bilgiler], Pekin 1984.

Zemin, Jiang., *By the End of the Century, Basically Solve the Food and Clothing Problem of the Impoverished People Throughout the Country* [Yüzyılın sonunda, ülke içinde temel olarak yoksul kişilerin gıda ve giysi sorununu çözmesi], People's Daily, Overseas Edition, 6 January 1997.

ÇİN'İN SİNCAN BÖLGESİNDE YAŞAYAN KAZAKLARIN SOSYOKÜLTÜREL YAŞAMI

ORIJINALLIK RAPORU

%2	%1	%1	%
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	www.science-education.ru İnternet Kaynağı	<%1
2	cyberleninka.ru İnternet Kaynağı	<%1
3	M.E.Y.. "George Moseley: A Sino-Soviet cultural Frontier: the Ili Kazakh autonomous chou. (Harvard East Asian Monographs, 22.) viii, 163 pp. Cambridge, Mass.: East Asian Research Center, Harvard University, 1966.(Distributed by Harvard University Press. Distributed in G.B.By Oxford University Press. 24s.)", Bulletin of the School of Oriental and African Studies, 02/1968 Yayın	<%1
4	www.analitika.org İnternet Kaynağı	<%1
5	www.paiming.biz İnternet Kaynağı	<%1

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Alua SANDYBAY

Uyrugu: Kazakistan

Medeni Durumu: Bekâr

email: sandybai_alua@mail.ru

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Erciyes Sosyal Bilimler Enstitüsü	2018
Lisans	El-Farabi Kazakistan Devlet Üniversitesi	2014
Lise	Bidaiyk Orta Okulu	2010

YABANCI DİL

Kazakça, Rusça, İngilizce, Türkçe, Fransızca